

ОДБРАНА

ИНТЕРВЈУ

ГЕНЕРАЛ
ЉУБИША ДИКОВИЋ
НАЧЕЛНИК ГЕНЕРАЛШТАБА
ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

У ВОЈСКУ ВРЕДИ УЛАГАТИ

SADA JOŠ NIŽE KAMATE ZA STAMBENE KREDITE!

Societe Generale banka je u saradnji sa Ministarstvom odbrane Republike Srbije, pripremila specijalnu ponudu za zaposlene u Ministarstvu odbrane, kao i ponudu subvencionisanih stambenih kredita za profesionalna vojna lica. Ponuda važi od 18.04. do 31.12.2016. godine uz obavezan prenos ličnih primanja na račun u našoj banci.

Pozovite nas da zajedno pronađemo najbolje rešenje za vas!

Reprezentativni primer za subvencionisani stambeni kredit sa promenljivom kamatnom stopom

Vrednost nekretnine	50.000 EUR
Učešće klijenta	0 EUR
Iznos kredita banke	40.000 EUR
Iznos kredita države	10.000 EUR
Rok otplate	360 meseci
NKS na godišnjem nivou	3,20% + šestomesečni EURIBOR
Mesečna rata za kredit banke	192 EUR
Mesečna rata za kredit države (u poslednjih 60 meseci)	167 EUR
Administrativni trošak	0,5% (200 EUR)
EKS na godišnjem nivou*	4,33%
Ukupan iznos kredita	72.173 EUR

Reprezentativni primer za stambeni kredit iz sredstava banke sa kombinovanom kamatnom stopom

Vrednost nekretnine	50.000 EUR
Učešće klijenta	10.000 EUR
Iznos kredita banke	40.000 EUR
Rok otplate	300 meseci
NKS na godišnjem nivou	3,20% + šestomesečni EURIBOR
Mesečna rata prve 3 godine	189 EUR
Mesečna rata nakon prve 3 godine	192 EUR
Administrativni trošak	1% (400 EUR)
EKS na godišnjem nivou*	4,35%
Ukupan iznos kredita	62.185 EUR

* Troškovi koji prate odobrenje stambenog kredita, poznati u trenutku oglašavanja, a koji ulaze u obračunavanje EKS-a:

Menica - 50 dinara; Osnovni izveštaj Kreditnog biroa - 246 dinara; overa založne izjave - 10.080 dinara; osiguranje nepokretnosti - godišnje: 40 evra, u dinarskoj protivvrednosti; osiguranje života - godišnje: 100 evra, u dinarskoj protivvrednosti; izdavanje lista nepokretnosti - 10 evra, u dinarskoj protivvrednosti; procena vrednosti nepokretnosti - 100 evra, u dinarskoj protivvrednosti; trošak NKOSK (premija osiguranja 1,50% + obrada zahteva 30 evra) - 480 evra, u dinarskoj protivvrednosti; upis hipoteke - 20.000 dinara.

U obračun efektivne kamatne stope je ušao iznos polisa osiguranja života i osiguranja imovine za ceo period otplate kredita. Krediti indeksirani u evrima se ugovaraju u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu NBS na dan podnošenja zahteva. Banka ostatak duga po kreditima koji su indeksirani u EUR usklađuje sa promenama srednjeg kursa NBS za EUR i to svakog poslednjeg dana u mesecu, primenom kursa važećeg na taj dan u odnosu na kurs koji je važio poslednjeg dana u prethodnom mesecu, osim prvog meseca kada se usklađivanje vrši prema kursu koji je važio na dan puštanja kredita u tečaj. Kamatna stopa je promenljiva i sastoji se od referentne kamatne stope - šestomesečnog EURIBOR-a, kao promenljivog dela, i marže Banke, kao fiksnog dela, u skladu sa Tarifom Banke. Promenljiva kamatna stopa se prilagođava, svakog prvog radnog dana u mesecu za tekući mesec, u skladu sa promenama referentne EURIBOR kamatne stope koja je na dan obračuna primera 04.04.2016. iznosila -0,132%. Ponuda je informativnog karaktera. Za personalizovanu ponudu na raspolaganju smo vam u ekspoziturnama Societe Generale banke. EKS u primeru obračunat na dan 04.04.2016.

JER IGRAMO U ISTOM TIMU

**SOCIETE GENERALE
SRBIJA**

Korisnički centar
(011) 30 11 555
www.societegenerale.rs

СЛУЧАЈ РАНКОВИЋ ИЗ АРХИВА КОС II

– II издање
Светко Ковач, Бојан Димитријевић,
Ирена Поповић Григоров
Броширано, 15x23, 548 стр.
шифра: 111316; цена: 1.210,00 динара;
са попустом: 847,00 динара

Анотација: Књига говори о афери која је променила ток историје социјалистичке Југославије. У центру те афере био је Александар Ранковић, први човек југословенских и српских служби безбедности и организациони секретар Комунистичке партије. Заснована на до сада непознатој архивској грађи Војне службе безбедности, књига проблематизује читаву „Брионску аферу“, супротстављајући нове и непознате податке тада изреченим оптужбама.

МЕДИЈА ЦЕНТАР
ОДБРАНА

АУТОГУМЕ И ДЕЛОВИ ЗА СВЕ ТИПОВЕ ВОЗИЛА

БЕЗ

ЖИРАНТА
УЧЕШЋА
ЧЕКОВА
КАМАТА

ПРОДАЈА НА РАТЕ ЗА
ПРИПАДНИКЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ
ПУТЕМ
АДМИНИСТРАТИВНЕ ЗАБРАНЕ

PLANETBIKE

КОТИК д.о.о

Панчево,
Жарка Зрењанина бр.14

Тел: 013/344-321

Моб: 062/297-945

Факс: 013/345-930

E-mail: kotikdoo@gmail.com

Mega
favorit

НАПОМЕНА:

-ОБРАЗАЦ АДМИНИСТРАТИВНЕ ЗАБРАНЕ
ДОСТАВЉАМО:
ПОШТОМ / ЕЛЕКТРОНСКОМ ПОШТОМ
-МОГУЋА ОРГАНИЗОВАНА ИСПОРУКА ПО ДОГОВОРУ.

У нашем широком асортиману се налазе:

бицикли, кациге, резервни делови, пратећа опрема,
аутомобилске гуме, акумулатори, моторна уља,
аутоделови за сва возила свих реномираних произвођача,
програм „Villager“, косилице, тримери, моторне тестере,
електрични ручни алат, рачунари и рачунарска опрема,
бела техника и телевизори...

Медија Центар „Одбрана“

Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел: 011/3201-079, Факс: 011/3241-258

Маркетинг: 011/3201-765
marketing@odbrana.mod.gov.rs

Претплата: 011/3201-995
pretplata@odbrana.mod.gov.rs

Продаја: 011/3241-009
komercijala@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs
e-mail: medijacentar@mod.gov.rs

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапанџин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић

Владимир Вјештић

Мирјана Крстовић, поручник

Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастиан Балаш, др Славиша Влацић,

Милосав Џ. Ђорђевић, др Милан Мијаљковс

др Зоран Миладиновић, др Милан Милкић,

Будимир М. Попадић, Никола Остојић,

Александар Радић, Влада Ристић,

Драгана Барјактаревић, Милош Стругар

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (диковни уредник),

Станислава Струњаш (техничка уредница)

Фотографија

Даримир Банда, Душка Стефановић,

Јово Мамула (фото-репортери)

Језички редактори

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја 3201-810; 23-810; 3241-254

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РС

месечно 160 динара. За претплатнике преко

Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 254

Начелник
Генералштаба
Војске Србије
генерал
Љубиша Диковић

СНИМИО

Јово МАМУЛА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ 142

ОДБРАНА КОСМЕТА
1999. ГОДИНЕ (2)

22

Најбоља јединица Четврте
бригаде Копнене војске
ТЕНК У СРЦУ

28

Летачке јединице
98. ваздухопловне бригаде
на „Пасуљанским ливадама“

**ПРЕЦИЗАН
МАНЕВАР ПОД
ОБЛАЦИМА**

46

Јуришна пушка НК 416
**МЕЂУ
НАЈБОЉИМА
У СВЕТУ**

62

Триатлон – спортски изазов
за тело и дух

**ЗА ЉУДЕ
ОД ЧЕЛИКА**

- 8 Биолошко оружје и биотероризам
као актуелни проблем
УБИЦА ИЗ ПОТАЈЕ
- 14 Нови хангар на аеродрому Батајница
КРОВ ЗА ЧЕЛИЧНА КРИЛА
- 16 Генерал Љубиша Диковић, начелник
Генералштаба Војске Србије
У ВОЈСКУ ВРЕДИ УЛАГАТИ
- 26 Први понтонирски батаљон
Речне флотиле
СПРЕМНИ ЗА ИЗАЗОВЕ
- 30 Потпоручник Бојана Регодић
**ФИНАНСИЈЕ
ПОВЕРЕНЕ НАЈБОЉОЈ**
- 32 Др Гидеон ван Дајк,
професор војне психологије
ПУТ ДО ВОЈНИКА БУДУЋНОСТИ
- 36 На таласу рехабилитација — Милан Неђић
СУД ИСТОРИЈЕ
- 42 Нови систем аутоматизације
у ВОЈИН-у — ЦВОЈ М11 (2)
КАРИКА КОЈА НЕДОСТАЈЕ
- 50 Професор Калојан Методјев, политиколог
ПРАЊЕ ИДЕНТИТЕТА
- 54 Обновљени сукоби на Нагорно-Карабаху
ОЧЕКИВАНА СЛУЧАЈНОСТ

Реч уредника

На маргини

5

Маркову мисао о човеку, који да би се бавио науком, културом или уметношћу, речју духовном надоградњом, мора најпре задовољити своје егзистенцијалне потребе, можда је данас потребно применити и на припаднике нашег система одбране. Како би успешно извршавали наменске задатке, у условима обично несвојственим већини грађана, ваљало би да су растерећени бар проблема да с оволиким примањима „изгурају месец“.

Материјална беда, свакако не погубнија од оне моралне, сведочили су многи, било да је реч о професионалном или личном стандарду, јесте живљење на опасној маргини, која у својој граничној ситуацији тешко да пружа могућност за било какву озбиљну стратегију. Јер, немаштина и неизвесност поништавају све вредности живота, слободног избора и самопотврђивања. Војници су тај терет неретко носили.

Стога смо и начелника Генералштаба, поводом предстојећег Дана Војске Србије, питали да ли врх система одбране гледа на проблеме и изазове једнако као и они при дну пирамиде. Да ли „први“ војник зна за муке „последњег“ у строју и шта чини да их олакша? Позната су мишљења о све лошијој економској ситуацији људи у Војсци, као и тврдња, о којој данима спекулишу поједини војни синдикати, да чак 81 одсто припадника наше војске има плату испод републичког просека.

Тешко да војну професију, рекао је начелник Генералштаба за „Одбрану“, можемо изједначити с радом у државној администрацији, јер је реч о позиву који носи далеко већи ризик по живот и здравље, подразумева прекоманде у различите гарнизоне, живот одвојен од породице, укидање одређених грађанских права, на пример, пасивног бирачког. У крајњем случају, када за то дође време, припадници Војске ризиковаће живот да одбране државу. Та спремност јесте истовремено и важан фактор одвраћања потенцијалног агресора. Зато војнике треба добро платити, а ако то није могуће, онда се морају осмислити мере за побољшање њиховог стандарда.

А критичарима и тек критизерима стања у нашој војсци, који тврде да систем одбране само статистиком потврђује поверење грађана у институцију у којој најстручнији вапе за струком, да смо се промашеним реформама исувише пацификовали и „угушили“ бесмисленом биократијом, да је војничка збиља попут приче о царевом новом оделу, те да се Војска (зло)употребљава у дневнополитичке сврхе, генерал поручује: „Војска Србије је уређена институција у којој се зна ред, у којој су односи, надлежности и одговорности прецизно одређени војним правилима и прописима, у којој нема ни политизације ни партизације. Кома то није јасно, тај не жели да види истину.“

Не треба, наравно, трошити време на објашњења јер многи људи слушају само оно што желе чути. Увек је било некако, говорили су наши стари, опрезно сагледавајући стварност. У ишчекивању бољитка, свакако не смемо заборавити оно на шта нас је још Достојевски опомињао: „Ако на животном путу будемо застајкивали да камењем гађамо сваког пса који на нас залаје, никада нећемо стићи до циља!“ Упркос свему... ■

Владимир ПОЧУЧ

СУСРЕТ СА ГЕНЕРАЛНИМ СЕКРЕТАРОМ ОДКБ

Узгради Старог Генералштаба, министар одбране Зоран Ђорђевић примио је 4. априла Николаја Николајевича Бордјужу, генералног секретара Организације споразума за колективну безбедност – ОДКБ.

Званичници су разговарали о размени информација о учешћу у мировним операцијама и борби против тероризма, те борби против трговине наркотицима, која представља озбиљну претњу на глобалном нивоу.

Основни спољнополитички приоритет Србије, према речима министра Ђорђевића, јесте пуноправно чланство у Европској унији, уз развој одличних односа са партнерима и на Истоку и на Западу. Србија наставља билатералне партнерске односе и с чланицама Организације споразума за колективну безбедност, пре свега с Руском Федерацијом, Републиком Белорусијом и Републиком Јерменијом.

Министар је такође навео да наша земља води самосталну и независну спољну политику, да је посвећена војној неутралности, а да с НАТО-ом остварује искључиво сарадњу у оквиру Програма „Партнерство за мир“, без аспирација за пуноправним чланством у тој организацији. ■

ОБИЛАЗАК НАМЕНСКЕ ИНДУСТРИЈЕ

Државни секретар Министарства одбране Ненад Нерић посетио је 2. априла Холдинг компанију Памучни комбинат „Јумко“, где га је генерални директор тог предузећа Горан Ђорђевић информисао о резултатима рада и реализацији закључених уговора с Војском Србије. Са министром привреде Жељком Сertiћем обишао је 6. априла компанију „Слобода“ А.Д. у Чачку. Министар Сertiћ отворио је погон за израду, термичку обраду и површинску заштиту артиљеријских чаура.

Према речима министра Сertiћа, договорено је да се у наредном периоду у Министарству привреде одржи састанак на коме ће бити и представници Министарства одбране и наменске индустрије, да би се заједничким напорима решили проблеми који оптерећују те фабрике, ради остваривања бољих производних и извозних резултата. ■

ЗАСЕДАЊЕ СРПСКО-РУСКЕ МЕЂУВЛАДИНЕ КОМИСИЈЕ ЗА ВОЈНОТЕХНИЧКУ САРАДЊУ

У Сектору за материјалне ресурсе Министарства одбране, 11. и 12. априла, први пут је заседала српско-руска међувладина комисија за војнотехничку сарадњу. Скуп су отворили министар одбране Зоран Ђорђевић и први заменик директора Федералне службе за војнотехничку сарадњу Руске Федерације Андреј Артурович Бојцов.

Учесници су разговарали о унапређењу војнотехничке сарадње две земље, посебно у области опремања Војске Србије, унапређењу капацитета за одржавање ваздухопловних платформи и формирању Сервисног центра за хеликоптере у Србији, унапређењу система ПВО руског порекла, те о сарадњи предузећа одбрамбене индустрије две земље. ■

МИНИСТАРСКИ САСТАНАК ЦЕНТРАЛНОЕВРОПСКЕ ИНИЦИЈАТИВЕ

Министар одбране Зоран Ђорђевић учествовао је почетком априла на проширеном састанку министара одбране Централноевропске иницијативе за одбрамбену сарадњу у Бечу. Присутствовали су и министри одбране Аустрије, Хрватске, Чешке, Мађарске, Словачке, Словеније, Пољске, Црне Горе и Македоније.

Актуелна мигрантска криза, нагласио је том приликом министар Ђорђевић, показала је да се безбедност једног региона не може посматрати изоловано од остатка света. Такође, он је истакао да је ефикасно решење тог проблема стабилизација кризних подручја, на чему је потребно што одлучније радити, како би се постигла дугорочна решења и створили услови за повратак избеглица и миграната. Србија ће, навео је министар, наставити да прати одлуке Европске уније и осталих држава које се налазе на рути миграната, те ће, у складу с њима, усмеравати деловање. Настојаће, ипак, да и сама заштити своје интересе, не дозвољавајући да се претвори у „прихватни центар“ за мигранте.

Изразио је спремност да разговара са свим државама чланицама Централноевропске иницијативе, као и са суседима, о начинима за заједничко ангажовање припадника оружаних снага током кризе и унапређењу прекограничне сарадње. ■

ГЕНЕРАЛ ДИКОВИЋ У ПОСЕТИ ОРУЖАНИМ СНАГАМА БЕЛОРУСИЈЕ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић састао се 5. априла у Минску са начелником Генералштаба оружаних снага Републике Белорусије генерал-мајором Олегом Алексејевичем Белоконовим. Разговарали су о актуелној политичко-безбедносној ситуацији у Европи и свету, досадашњој и предстојећој билатералној војној сарадњи две земље и начинима да се сарадња унапреди.

Према речима генерала Диковића, најзначајнија активност коју у току године треба заједно да реализују наше војске јесте вежба „Словенско братство“, у којој учествују и Оружане снаге Руске Федерације.

За Војску Србије вежбе, обука и усавршавање најзначајније су области војно-војне сарадње. Генерал Диковић понудио је белоруском колеги да се припадници Оружаних снага Белорусије усавршавају у Центру АБХО, Центру за мировне операције, Центру за обуку логистике и бази „Југ“ Војске Србије.

Српска и белоруска делегација размениле су мишљења и о наставку и унапређењу војнотехничке и војноекономске сарадње, посебно у погледу одржавања средстава наоружања и војне опреме РВ и ПВО, као и средстава којима располаже Копнена војска.

Током боравка у Белорусији, генерал Диковић састао се и са белоруским министром одбране генерал-потпуковником Андрејем Алексејевичем Равковим и председником Сталне комисије Савета Републике за међународне послове и националну безбедност Белорусије Владимиром Леоновичем Сењком.

Делегација Војске Србије положила је венац на споменик-обелиск посвећен жртвама Другог светског рата, на Тргу Победе у Минску, и обишла 5. самосталну бригаду специјалне намене Оружаних снага Белорусије. ■

ОБЕЛЕЖЕНА 75. ГОДИШЊИЦА БОМБАРДОВАЊА БЕОГРАДА

Комеморативним свечаностима и полагањем венаца 6. априла обележено је 75 година од бомбардовања Београда 1941, којим је почео напад нацистичке Немачке на Краљевину Југославију у Другом светском рату.

У име Владе Републике Србије, крај Споменика пилотима браниоцима Београда априла 1941. венац је положио заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Јовица Драганић. ■

КОМАНДАНТ НАМИБИЈСКЕ КоВ У НИШУ

Командант КоВ генерал-потпуковник Милосав Симић састао се 8. априла, у Нишу, са командантом КоВ Намибије генерал-мајором Томасом Хамунјелом. Разговарали су о могућностима сарадње двеју копнених војски и искуствима у области инжињерије.

Потом су обишли касарну „Ратко Павловић Ђићко“ у Прокупљу, где је 310. инжињеријски батаљон Треће бригаде, и Технички ремонтни завод у Чачку. ■

ОБИЛАЗАК ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ НА КИПРУ

7

Делегација Војске Србије, коју је предводио начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић, обишла је 11. априла припаднике Војске Србије ангажоване у мултинационалној операцији Уједињених нација на Кипру. Присутствовали су и командант Треће бригаде бригадни генерал Миле Јелић и помоћник за операције команданта Здружене оперативне команде пуковник Жељко Трамошљика.

У заштићеној зони Уједињених нација у Никозији, генерал Диковић и командант снага Уједињених нација на Кипру генерал-мајор Кристин Лунд разговарали су о актуелној политичко-безбедносној ситуацији на Кипру и Блиском Истоку, као и о ангажовању припадника наше војске у мисији.

Командир вода капетан Братислав Антић, у бази „Стефан Немања“ у кипарском селу Пила, где је смештен вод наше војске, реферисао је генералу Диковићу о задацима и обавезама у току мисије и организацији живота и рада. Начелник Генералштаба обишао је и припаднике Војске смештене у кампу „Генерал Стефаник“ у Фамагусту, где је разговарао са командантом Сектора 4 пуковником Јозефом Панком. ■

БИОЛОШКО ОРУЖЈЕ И БИОТЕРОРИЗАМ КАО АКТУЕЛНИ ПРОБЛЕМ

УБИЦА ИЗ ПОТАЈЕ

Бактерије, вируси и остали микроорганизми и токсини део су невидљивог света који одвајкада имају утицај на човеков живот. Медицина се вековима бори са болестима које они изазивају и покушава да нађе лек против најопаснијих од њих. Опасност, пак, прети од тога што се микроорганизми користе и у војне сврхе, као биолошко оружје, а у последње време све опасније су претње да ће за њим посегнути и терористи.

Мистериозни нестанак бактерије из лабораторије... Терористи спремају напад биолошким оружјем... Из болнице украдена заштитна одећа за еболу... Пронађен сумњиви прах... Само су неки од медијских наслова који се појављују у последње време, поготово после напада исламских терориста у Паризу и Бриселу. Претње употребом биолошког оружја у терористичке сврхе поново су у центру пажње ставиле злоупотребу микроорганизама, као оружја за масовно уништење. Потенцијална деструктивност биолошког оружја данас је таква да се оно сматра стратешком претњом – јер може да произведе патње широких размера.

Зашто биолошко оружје, тај невидљиви убица, пратилац многобројних ратова, толико опстаје у времену да му не могу одолети ни терористи ни други савремени креатори рата. На то одговарају наши саговорници, који се проблемом биотероризма баве годинама, а различитих су медицинских специјалности. Уједно, биотероризам је био и тема неколико стручних скупова у последњих годину дана, на којима су они учествовали и излагали.

Могућ сценарио

О томе да је биолошки тероризам данас реална претња, упозорава проф. др Милан Мијалковски, војни аналитичар, с Факултета безбедности, стручњак за питања тероризма, јер савремене терористичке организације могу имати у свом саставу већи број високообразованог кадра, па и научника из области природних и медицинских наука.

– У свету константно стрепе од тога да терористи не употребе неко оружје за масовно убијање. Упозорења о употреби биолошког оружја веома су важна, јер би, ако се евентуално употребе, то био тотални пораз антитерористичког система. А никад се не зна да ли ће нека терористичка група, врх неке организације, уз помоћ неког свог научника да употреби нову врсту биолошког оружја.

Професор Мијалковски објашњава да је биолошко оружје специфично јер ако га употребе, његово дејство није тренутно, период инкубације може бити и дужи од недељу дана, а када почне да оболева становништво није сврсисход-

но преузимати одговорност за то. Он је више наклоњен мишљењу да ће терористи, ако употребе биолошко оружје, то чувати као тајну и пратити шта се дешава.

– У таквим ситуацијама њима је битно да створе панику због епидемије међу становништвом. Када се то деси, специјалне антитерористичке снаге су неупотребљиве, јер не знају ко им је противник. Зато земља мора да има високоразвијен и ефикасан здравствени систем, али и систем цивилне заштите, превенције и реаговања у ванредним ситуацијама.

Ипак, увелико се предвиђају могући сценарији. Епидемиолог потпуковник проф. др Владан Радосављевић, руководилац Групе за превентивну медицинску заштиту Управе за војно здравство Министарства одбране, а од прошле године експерт УН за биолошко оружје, описује један.

– Терориста може да оде у Африку у жариште неке епидемије и да се зарази болешћу која се преноси респираторним путем. Потом да седне у авион и дође у Лондон или Њујорк. Тамо да прошета огромним тржним центром, прође 15 спратова и да на сваком некога пита, додирне, накашље се. После да се мало провоза метроом. Онда да се врати авионом у земљу свог порекла, оде у болницу и да се тамо лечи. Чак може да остане и у Њујорку, као болесник, и да га нико не сматра за терористу. А то је чисти биолошки тероризам.

На опасност од биотероризма упозорава и проф. др Елизабета Ристановић, начелник Одељења за микробску генетику и имунологију у Институту за микробиологију ВМА, која предмет биотероризам предаје на Војној академији, а микробиологију на Медицинском факултету ВМА. Она каже:

– Сведоци смо застрашујућег ширења управо биолошког оружја и технологија његове производње, тако да оно данас по размерама могућих последица представља стратешку претњу. С друге стране, стратегије националних безбедности су у овом сегменту неадекватне или недовољно изграђене, баш због тога што свест о тој врсти претњи, ризика и изазова није на довољном нивоу.

Према њеним речима, да би се тај проблем препознао и разумео на прави начин, нужан предуслов јесте образовање и подизање свести јавности, пре свега у академским круговима, али и доносилаца одлука.

Забрањено, а не заборављено

Не сме се заборавити да је биолошко оружје често коришћено у историји ратовања. Додуше, није забележено до сада да је вођен биолошки рат, али било је у протеклим вековима много примера биолошких напада у рату и миру, иако се биолошко оружје увек сматрало срамним средством ратовања. У суштини, рат и микроорганизми су кроз историју увек ишли руку под руку, јер су хигијенско-епидемиолошки условим у којима су ратови вођени увек погодвали развијању епидемија инфективних

болести (природних или изазваних). Зато није без разлога то што су се војници више бојали болести него непријатељског оружја. А податак да је у неким ратовима вођеним у 20. веку од случајних или изазваних епидемија страдало више људи него од класичног оружја, говори у прилог томе.

То је проучавао и пуковник проф. др Драган Микић, начелник Првог одељења и заменик начелника Клинике за инфективне и тропске болести ВМА, који већ више од 15 година држи наставу најпре слушаоцима у ШРО санитарске службе, а данас и кадетима Медицинског факултета ВМА о биолошким агенсима, биолошком нападу, настанку обољења и лечењу оболелих након примене биолошких агенаса. Он се уназад више година бави и историјом српског санитета и проучава епидемије – маларије, колере, посебно пегавог тифуса током 1914–1915. године, од кога је у Србији умрло више од 100.000 људи.

– Појава пегавог тифуса у Србији крајем 1914. имала је неке одлике биолошког ратовања и човек би лако могао да помисли да је реч о веома добро осмишљеном биолошком нападу на наш народ. Зашто мислим тако? Јер не могу ни да замислим да аустроугарски лекари у то време нису знали за пегави тифус и начин његовог преношења, јер је то откриће из 1909. године. Знали су. Не могу ни да верујем да су се случајно тако небрижно односили према својој војсци и да су војнике оболеле од пегавца само тако оставили у Ваљеву. Мада страна штампа ни тада ни касније ситуацију у Ваљеву није јасно назвала биотерористичким нападом, пуно је тога упућивало на то. Најеминентнији и најпознатији страни стручњаци инфектолози и епидемиолози у то време су записали да у Ваљеву после повлачења српске војске унутар

земље није било пегавог тифуса, а само пар месеци касније, када се српска војска вратила гонећи аустроугарске трупе, у Ваљеву је затекла више од 3.000 рањених и оболелих аустроугарских војника од пегавог тифуса. Наши тадашњи непријатељи знали су веома добро да наши лекари не познају епидемиологију пегавог тифуса и да се у тако неповољној епидемиолошкој ситуацији неће снаћи. То незнање скупо је плаћено на самом почетку Првог светског рата.

Када је реч о биолошком нападу који осмишљава моћна држава, он истиче да га је тешко препознати и још теже доказати. Али, како каже, морамо да са најважнијим чињеницама о биолошком ратовању будемо детаљно упознати, макар их никад не разјашњавали и никад не морали то знање и искуство да искористимо.

Употреба биолошког оружја у рату забрањена је међународним документима. Најпре Женевским протоколом из 1925. године, а потом „Конвенцијом о забрани развоја, производње и складиштења бактериолошког (биолошког) и токсичног оружја и о њиховом уништавању“, која је донета 1972. године. Коначна верзија ступила је на снагу 26. марта 1975. и до данас је ту конвенцију потписало 165 земаља. Кршење њених одредби носи највиши правно-политички квалификатив – злочин против човечности.

Случајно или намерно, али десило се по доношењу Конвенције, у ери хладног рата, суперсиле – СССР и САД – отпочеле су интензивнију производњу биолошких агенаса. И за Ирак се, такође, говорило да је у периоду од 1985. до 1991. производио биолошке агенсе – посебно велике коли-

МЕРЕ ЗАШТИТЕ

Заштита подразумева препознавање биолошког напада, биолошку деконтаминацију и збрињавање експонираних. Колико је то тешко, говори податак да је чак у моћној САД за препознавање антракса било потребно да прође шест недеља.

чине антракса. Поређења ради, према речима стручњака, 10 грама антраксних спора могло би да убије много више људи него једна тона нервног гаса сарина.

Касније су се идеје о употреби биолошких агенаса као биолошког оружја дочепали и терористи. Терористичка група Аум Шинрикио убацила је у подземној железници у Токију, 1995. године, осим сарина и аеросол са спорама бацила антракс, а познато је да су њени припадници ишли у Заир да би се дочепали вируса еболе. Новијег датума је биотерористички напад у САД октобра–новембра 2001. путем писмених пошљака, када су се 22 особе заразиле, а пет је умрло.

Двадесет први век унео је нову дозу страха од примене биолошког оружја, јер оно постаје све доступније терористима. А за њих међународне забране не важе.

Једноставни, јефтини и прикривени

Зашто је биолошко оружје толико атрактивно, зашто га се појединци или групе тешко одричу и могу тако лако посегнути за њим? Много је карактеристика, а пуковник проф. др Микић издваја најзначајније. Производња неких од тих агенаса је јефтина и једноставна, а таква је и њихова примена – поједини агенси могу лако да се дистрибуирају путем ваздуха, воде, хране. Уједно, прикривено је њихово коришћење, јер оболевање људи и животиња може да личи на потпуно природно насталу инфекцију или болест, тако да је тешко разлучити их.

– Иако у биотерористичким акцијама, групе, секте, појединци, не располажу таквом опремом да произведу велику количину биолошког агенса и да га дистрибуирају како би изазвали масовна оболевања, циљ се постиже изазивањем макар и појединачних случајева, или тешких или лакших обољења, где се посумња или докаже да је реч о биолошком нападу. То ствара масовну панику и прекид свакодневног живота, а у паници се људи у великом броју јављају лекару због најразличитијих тегоба, у страху да се нису заразили. Почине масовна производња и потрошња антибиотика, а наступају и све друге директне и индиректне штете које наносе велике губитке и економски моћним земљама, каже наш инфектолог.

Пуковник проф. др Микић додаје да биолошко оружје није идеално и има своје лоше особине, а једна је непредвидљивост ефеката:

– Када се једном намерно дистрибуирају биолошки агенси, не могу се тачно предвидети све манифестације тог новонасталог епидемијског процеса. Он не може и не подлеже нашој апсолутној контроли тако да то може имати некада непредвидиве ефекте и по онога ко је биолошке агенсе применио. Осим тога, ефикасност њихове дистрибуције умногоме зависи од метеоролошких услова – од ветра, влажности, температуре и друго, посебно за агенсе који се дистрибуирају путем ваздуха.

Према његовим речима, друга лоша страна јесте одложени ефекат јер ако неко жели да постигне брзи ефекат помоћу биолошког оружја, најчешће то не може, осим ако су у питању токсини. Одложени ефекат најчешће зависи од дужине инкубационог периода агенса о коме је реч.

– Само због та два својства, биолошко оружје морају да примењују стручњаци, тако да војници, професионалци, зазиру од тог начина ратовања, јер није под њиховом контролом. А мало је и искуства које и сами стручњаци имају о томе шта се све дешава када се примени биолошко оружје – истиче пуковник проф. др Микић.

На питање шта опредељује да ли ће неки агенс бити разматран, испитиван или употребљен као биолошко оружје, он каже да сваки патогени агенс може да се употреби као биолошко оружје, али неке од особина које поједине агенсе опредељују да се користе јесу: постојано изазивање жељеног ефекта, отпорност у спољашњој средини, патогеност или вируленција, мала инфективна доза, више начина заражавања, лака производња и примена, отежана детекција и идентификација, висок леталитет и непостојање специфичног лека или вакцине.

Генетске манипулације

Раније се коришћење биолошких агенаса углавном сводило на микроорганизме који се налазе у природи, који се могу гајити, култивисати или користити као биолошко оружје. Међутим, данас у ери напретка биотехнологије, пре свега молекуларне биологије и молекуларне генетике, велике су могућности „креирања“ нових биолошких агенаса. То се, пре свега, односи на генетске манипулације и измене.

– Изменом генетског материјала, односно састава микроорганизма, ми можемо да мењамо њихове особине и да то чинимо, с једне стране, на добробит људи у смислу производње вакцине и других препарата који се користе у лечењу, а, с друге стране, у поменуте нехумане сврхе. За то се користе разне методе, као што је хибридикација, прво спонтано мешање да би се добио хибрид са новим особинама. Затим, технологија рекомбинантне ДНК или генетско инжењерство, где може да се кроји или прекраја генетски материјал и да микроорганизмима дајемо нове особине. Једна од новијих метода јесте да се геном једног микроорганизма исе-

че помоћу одређених ензима, на одређени број фрагмената, и када се они поново помешају долази до њиховог спајања, али не на начин како је био у претходном геному. Тако се долази до промене микроорганизама, чак се еволутивне промене убрзавају за 20–100 пута. Нешто што бисмо чекали 10 или 15 година, помоћу ове технике добијамо за месец или два дана. А постоје и друге методе биотехнологије – објашњава проф. др Елизабета Ристановић.

Она истиче да је опасност толико већа јер су геноми већине познатих микроорганизама данас секвенционирани и лако су доступни на интернет мрежама или у научним и стручним публикацијама. То је отворило Пандорину кутију не само могућих манипулација, већ и бројних етичких и сигурносних дилема о томе да ли треба публиковати резултате таквих истраживања.

Професорка Ристановић каже да су манипулације сегментима генома патогених микроорганизама постале реалност 21. века. У тим процесима, релативно једноставним за научне тимове, предњачиле су некад суперсиле САД и СССР. Тако је добијен узрочник куге, бактерија *Yersinia Pestis*, која је резистентна на 16 врста антибиотика.

– Данас је у многим микробиолошким лабораторијама „рутинска ствар“ успостављање резистенције на антибиотик генетским манипулацијама. По истом принципу убацивањем гена непатогена *Escherichia Coli* могла је, на пример, постати успешна фабрика за производњу ботулиним токсина или леталног фактора антракса. Својевремено су совјетски научници изменили имуногена својства антракса, чинећи постојеће вакцине и детекционе методе неефикасним. Направили су и нову вакцину против тог модификованог соја. Такође, САД су модификовале антракс. Нове технологије молекуларног инжењеринга омогућиле су да постојећи

микроорганизми изменама постану још убојитији и отвориле су пут чак и развоју нових „хибрида-химера“, створеним укрштањем постојећих микроорганизама.

Професор др Ристановић наводи више примера. Укрштањем вируса еболе и вариоле створен је опасан хибрид – *Ebolapox* вирус. Научници су, такође, успели да ген за отровност *Clostridium botulinus* уграде у ешерихију, и она је постала исто тако опасна по здравље људи и животиња. У Британији су током испитивања вакцине против хепатитиса С дошли до укрштања вируса хепатитиса С и денга вируса и створен је „денгатитис вирус“, који је био леталнији него ХИВ.

Следећи корак остварен је у мају 2010. када је објављено да је створена прва жива реплика бактерије са синтетичким геномом. Према речима проф. др Ристановић, то је „доказ могућности“ за синтезу новог бактеријског оквира или других радикално нових бактерија.

Из свега поменутог сасвим је јасно какве последице може да произведе злоупотреба генетичког инжењерства и биотехнологије и колико је значајна превентива да би се спречиле све могуће злоупотребе у тој области.

– С пуним правом можемо извести закључак да ће 21. век у домену производње и усавршавања оружја за масовно уништење обележити управо молекуларна биологија и да ће највећу опасност за човечанство представљати могућност избијања биолошког и информатичког рата – каже проф. др Ристановић.

Наоружавање микроорганизама

Када је, према речима потпуковника проф. др Владана Радосављевића, проф. др Екарт Вимер са једног њујоршког универзитета 2002. године успео да синтетише полио вирус (вирус дечје парализе) од комерцијалних добављача, јер је знао шта улази у састав тог вируса, доказао је да може да се синтетише агенс неке опаке болести. На тај начин свима је показао да за изазивање биотероризма највећа опасност прети из лабораторије нивоа заштите 4 или 3, јер стручњаци који раде код извора тих агенаса могу да их извуку или синтетишу негде. После тога, стављен је акценат на јаку контролу људи и свих процеса у таквим лабораторијама, јер су оне постале највећа безбедносна претња.

– Важно је рећи да је после напада антраксом 2001. године у САД откривено да је антракс, кога има 70 сојева, а само је један опасан, управо тај „наоружан“ у лабораторији – што значи да су му измењена генетска својства како би му се повећала отпорност у спољашној средини, заразност, патогеност. А не може неко необразован да „наоружа“ вирус. Био је то пут да се пронађе кривац те акције – каже потпуковник проф. др Радосављевић.

Могуће биотерористе он је поделио на две групе – високософистициране и несософистициране. Високософистицирани су научници који раде у лабораторијама и они би се понашали исто као онај што је извео напад антраксом – гађају „тврде“ циљеве попут владиних установа и значајних државних личности, користе изузетно опасне агенсе и труде се да остану неоткривени. Они нисокософистицирани, којима нису доступни ти „наоружани“ агенси, користе природне и нападају „меке“ циљеве – биоскопске сале, спортске стадионе, јавни саобраћај. Заједничко им је да и једни и други могу да изазову биотерористички напад.

Сви терористи имају политичке циљеве. Они их остварују притиском, а највећи је кад стално прете да могу да изазову заразну болест.

Најчешћи биолошки агенси

Биолошки агенси шире се водом, ваздухом, храном, путем инфицираних глодара, људи. А како се препознају? Професор др Микић каже да су за то важни директни подаци о биолошком нападу, нагло појављивање великог броја оболелих, висок морбидитет у експонираних особа, неуобичајена/немогућа географска појава заразних обољења, симултана инфекција са два или више агенаса, висок леталитет са брзим фаталним исходом. Неуобичајени су и путеви преноса и приметно повећано оболевање и угинуће разних животиња.

На првом месту међу биолошким агенасима јесте *Bacillus anthracis*, грам-позитивна бактерија, која је изазивач антракса (црног пришта). Његове споре су веома отпорне

на различите физичке и хемијске агенсе и могу дуго да опстану у спољашној средини. Због тога што добро подноси аеросолизацију стављен је на прво место биолошких агенаса. Али, и због других особина – велике отпорности, стабилне вируленције, високе патогености и могућности јефтине производње у великим количинама. Сматра се да данас 17 земаља света има могућност да производи споре антракса. Главни преносиоци су животиње које су најосетљивије – преживари и тло које је заражено спорима антракса.

– Бележи се плућна и цревна форма обољења, с тим да свака од њих може прећи у антраксну сепсу ако се брзо не дијагностикује и пацијент не подвргне лечењу. Најбитнија је детекција токсина јер се мора поставити дијагноза најкасније за 48 часова – после тога плућни облик антракса тешко може да се излечи. Изолација и идентификација су императив, а имунодијагностика долази у обзир касније – објашњава пуковник проф. др Микић.

Бацил изазивач куге, *Yersinia Pestis*, сматра се најпогоднијим за биотерористичке сврхе. Историја је пребогата епидемијама куге, али и њеном употребом као биолошког оружја. Као резервоар куге појављују се пацови, а са животиње на животињу преносе је инфициране пацовске буве, првенствено бува оријенталног пацова.

– Човек се инфицира тако што га уједе инфицирана бува. У случају биотерористичког напада, биолошког рата, епидемиологија куге би се битно разликовала. Дисеминација би се највероватнија дешавала путем аеросола, а испољавала се у форми тешке пнеумоније, која је смртна у 100 одсто случајева. Ако се на време не почне са одговарајућом антибиотском терапијом, смртних случајева било би непосредно после појаве првих симптома. Обољење би се развило ван природних познатих жаришта и, пре него што би се појавило, не би се уочавали угинули глодари, као што је обично случај када се куга јавља тзв. природним током – каже проф. др Микић.

Francisella tularensis, узročник туларемије, нашла се међу првих 10 на листи потенцијалних биолошких агенаса категорије А. То високо место на листи обезбеђују јој, према речима проф. др Елизабете Ристановић, неке њене карактеристике – могућност дуготрајне резистенције у хладним и влажним срединама, могућност аеросолизације, висока инфективност, разнолики путеви преноса и разноврсне клиничке манифестације туларемије, посебно општи, неспецифични симптоми ране фазе болести, што представља проблем у дијагностици.

ПРЕПОЗНАВАЊЕ БИОНАПАДА

На бионапад се посумња ако се појаве сезонска обољења у невреме, ако је неуобичајен пут преноса и учесталост оболевања. Потом, потребно је утврдити пут настанка инфекција. Ако се региструје као синдром респираторног тракта, највероватнији се преносе ваздухом. Постоје и синдроми гастроинтестиналног тракта, централног нервног система, промена на коси и видљивим слузницама, хеморагијски синдром, што олакшава препознавање.

– Према подацима Светске здравствене организације, који датирају из 1969. године, аеросолна дисперзија 50 kg вирулентног соја *Francisella tularensis* на град од пет милиона становника изазвала би оболевање 250.000 људи и смрт 19.000 људи. Претпоставља се да би у потенцијалном биолошком нападу *Francisella* била употребљена на циљну популацију у облику облака аеросола, мада нису искључени ни други путеви преноси. Након аеросолне дисперзије, у евентуалном биолошком нападу код великог броја експонираних особа, у року од три до пет дана, дошло би до појаве нејасног фебрилног стања, а затим у наредним данима и недељама и до развоја плеуропнеумоније. Иначе, осим набројаних типичних, понекад се могу јавити и атипичне манифестације туларемије. Но, ако се на време дијагностикује, туларемија се лечи релативно једноставно – антибиотцима – објашњава проф. др Ристановић.

Према речима наших саговорника, и вируси су потенцијални биолошки агенси. Потребна је мала количина вируса да би дошло до инфекције и њихова производња није скапа. За већину вирусних инфекција не постоји профилакса нити ефикасна терапија, дијагностика је компликована и често је везана за специјалне лабораторије, поготово ако је реч о неких посебним агенсима, као што су узročници ебола, марбург и ласа хеморагијске грознице.

Вируси имају и мана као биолошки агенси – од тешкоћа у производњи па до њиховог ослобађања – јер се може контаминирати и нападач.

Први на листи вируса потенцијалних биолошких агенса јесте вирус вариоле, који то првенство има већ неколико векова. Тај вирус изазива велике богиње, најсмртоноснију болест у историји човечанства. То је болест због које је направљена прва вакцина и коју је човечанство победило, а Светска здравствена организација прогласила је њену ерадикацију 1979. године.

– Форме болести су различите – генерално је узето да вариола има смртност око 30 одсто, а постоје и ређе форме где смртност иде од 90 до 96 одсто. Инфективност пацијента не постоји у стадијуму инкубације, почиње с порастом температуре и траје све док не отпадне и последња круста, која је такође инфективна, с тим што је инфективност највећа у првом периоду, а болест се може пренети аеросолом, што је идеално за биолошки агенс, али и контактом – истиче проф. др Микић.

Професорка Ристановић подсетила је на то да се и некадашња Југославија суочила 1972. године са епидемијом вариоле, која је била највећа у послератној Европи, са 175 оболелих лица, али је била и најбрже сузбијена захваљујући ефикасној организацији здравствене службе и државе у целини.

Када је 1999. године почело гласније да се говори о биолошким агенсима, СЗО је тражила да се преброје резерве вакцине вариоле, и оне су тада износиле 90–98 милиона, а од тада је почела интензивна производња вак-

цине и то на ткивним културама. Многе земље, пре свега САД и Немачка, почеле су да вакцинишу своје војнике, а неке намеравају и становништво.

Вируси, па и поменута вариола, како каже проф. др Ристановић, могу се лако генетски изменити и постоји могућност креирања нових агенаса, чије фундаменталне карактеристике зависе од дизајнера. Она се запитала да ли је то победа или пораз науке и истакла да то зависи од намене, која може да буде и биолошко оружје.

Методe разликовања

А како разликовати природну епидемију од оне намерно изазване? Према речима потпуковника проф. др Радосављевића, веома је важно да се код појаве епидемије одмах утврди како је настала, јер су заразе изазване терористичким нападом далеко опасније. Он је са проф. др Гораном Белојевићем са Института за хигијену и медицинску екологију Медицинског факултета у Београду осмислио метод којим то може да се открије.

Њихов заједнички метод, којим је дефинисана методологија за прву, грубу оријентацију о епидемији, објављен је у часопису „Public Health“ 2012. године. После је Радосављевић урадио други метод, наставак те методологије, који је објављен у међународној монографији „Биоприправност и народно здравље“ на енглеском језику 2013. године. Иначе, монографија је настала на основу семинара који је одржан у САНУ, а под покровитељством НАТО-а. Том скупу присуствовало је око 40 стручњака из више од 20 земаља из Европе, САД и Израела.

– Имали смо теоријску подлогу, али је требало практично доказати ту методологију. Ми смо те наше методе доказивали на разним епидемијама интерно. Међутим, требало је нешто крупно и велико доказати да би се то усвојило у научној јавности. И онда је, стицајем околности, избила епидемија у Немачкој 2011. године изазвана новим, веома опасним сојем бактерије *Escherichia Coli*, и ми смо применили нашу методологију на ту епидемију. Захваљујући томе показали смо да је у немачкој епидемији највероватније реч о акциденталном загађењу хране, конкретно поврћа, што је оповргло раније ставове да је реч о природној епидемији.

Према речима проф. др Радосављевића, та методологија је важна јер може да послужи за заокружење основа система биолошке одбране, па то и објашњава:

– Да би дошло до епидемије, природне или вештачки изазване, потребно је да постоји ланац, затворен круг – да имате извор и резервоар епидемије или извршиоца, на пример терористу, потом да имате агенс који ће бити употребљен, бактерија или вирус, затим да имате одређено средство или медијум за његову дисеминацију, вода, храна или ваздух, и четврто да имате одређени циљ са својим карактеристикама – грађанска популација, војни или политички циљеви. Морају да постоје те четири карике како би се извео биолошки напад или дошло до епидемије. Избацива-

њем неке од тих карика ми можемо да онемогућимо извршење биотерористичког напада и изазивање епидемије. Тај рад сам почео и очекујем да ми се придруже колеге.

Контрола

Очито је да одговор на евентуалну кризу изазвану биолошким акцидентом или употребом биолошких агенаса мора бити мултидисциплинаран, интегрисан и тимски и да се морају јасно дефинисати задаци и обавезе свих учесника.

– Све то мора бити јасно дефинисано у оквиру добро изграђене стратегије, која нам на овом пољу недостаје. А то са аспекта биомедицине обухвата стални мониторинг епидемиолошке ситуације на терену и јачање биолошке безбедности и биосигурности на свим нивоима. Све то кошта, али штета од евентуалне употребе биолошких агенаса и епидемијама изазваних висококонтациозних агенаса била би много већа – каже проф. др Ристановић.

Према њеним речима, део те стратегије мора да буде побољшање контроле потенцијалних биолошких агенаса на свим нивоима, укључујући и контролу робе двоструке намене, побољшање обавештајно-безбедносних мера и правовремена, шира и искренија подршка Конвенцији о забрани употребе биолошких агенаса и унапређење међу државне и међународне сарадње у тој области.

Када је реч о спремности, пуковник проф. др Драган Микић сигуран је да имамо одличне епидемиологе, инфектологе, токсикологе, микробиологе, патологе, али и припаднике служби безбедности, које треба мотивисати да тимски раде у спречавању и решавању евентуалног биолошког напада.

– Ми смо прошле и претпрошле године имали велику епидемију туларемије у ширем региону Крушевца, при чему тих обољења није било у толиком броју у ранијем периоду, тако да човек може да буде збуњен њиховом појавом, и ми морамо да размишљамо и о могућој намерној примени *Francisella tularensis*. Иако не смемо да тврдимо нешто што не можемо да докажемо, морамо да размишљамо и на тај начин, како бисмо се боље супротставили ако заиста почну да се јављају изненадне намерно изазване епидемије. А одлика биолошких агенаса јесте да се тешко препознају и још теже доказују – истиче проф. др Микић.

Генерал у пензији проф. др Вељко Тодоровић, токсиколог, бивши начелник Управе за војно здравство, сматра да у ближој будућности постоји потенцијална перманентна претња од тероризма, па и оног с префиксом био. Према његовом мишљењу, неопходно је да се уради детаљна анализа капацитета и могућности војне и здравствене службе у случају епидемија тешких заразних болести или великих епидемија, те да се на основу тога утврди какав одговор мора бити. Он то сматра питањем од државног интереса, коме треба дати приоритет у решавању.

Било шта да се ради, потребно је знање. Зато завршио овај текст речима проф. др Ристановић, која каже да верује како је од моћи оружја, па и овог биолошког, и даље већа једино моћ знања, али и проф. др Микића, који додаје да се незнање најскупље плаћа – људским животима. ■

Мира ШВЕДИЋ

НОВИ ХАНГАР НА АЕРОДРОМУ БАТАЈНИЦА

После годину дана градње, на војном аеродрому Батајница стављен је у функцију хангар површине 3.000 квадратних метара, чиме је „под кровом” велики број летелица које се налазе на употреби у 204. ваздухопловној бригади. Изградњом хангара обезбеђено је да се авиони и хеликоптери заштите од неповољних временских прилика, чиме ће се директно смањити број неисправности на ваздухопловима.

КРОВ ЗА ЧЕЛИЧНА

Председник Владе Александар Вучић, у пратњи министра одбране Зорана Ђорђевића и заменика начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковника Јовице Драганића, присуствовао је на војном аеродрому Батајница 6. априла свечаном отварању новог хангара за потребе Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране и презентацији модерновог наоружања које је произведено у Србији. Премијер је обишао хангар, који је подигнут на темељима хангара срушеног у бомбардовању 1999. године, а чија је изградња завршена 30. децембра прошле године и коштала је 251 милион динара.

– Данас смо могли да видимо како радимо на унапређењу оперативних способности Војске Србије, како би се сопственим знањем и памету такмичи-

ли са светом који је далеко богатији од нас. Тиме показујемо да не заостајемо у функционалним и оперативним способностима наше војске. У нашем техничком опитном центру налази се 12 од 14 авиона „ласта” и мислим да ће у року од неколико месеци бити у пуној употреби за основну обуку наших pilota – истакао је премијер Вучић и додао „да смо много радили на модернизацији ракетних система, пратећи оно што се у региону дешава, где се поје-

дине земље наоружавају, добијају хеликоптере, који потенцијално могу да уништавају наше циљеве, па морамо да тражимо решења на начин да можемо да дејствујемо на много већој удаљености од њих”.

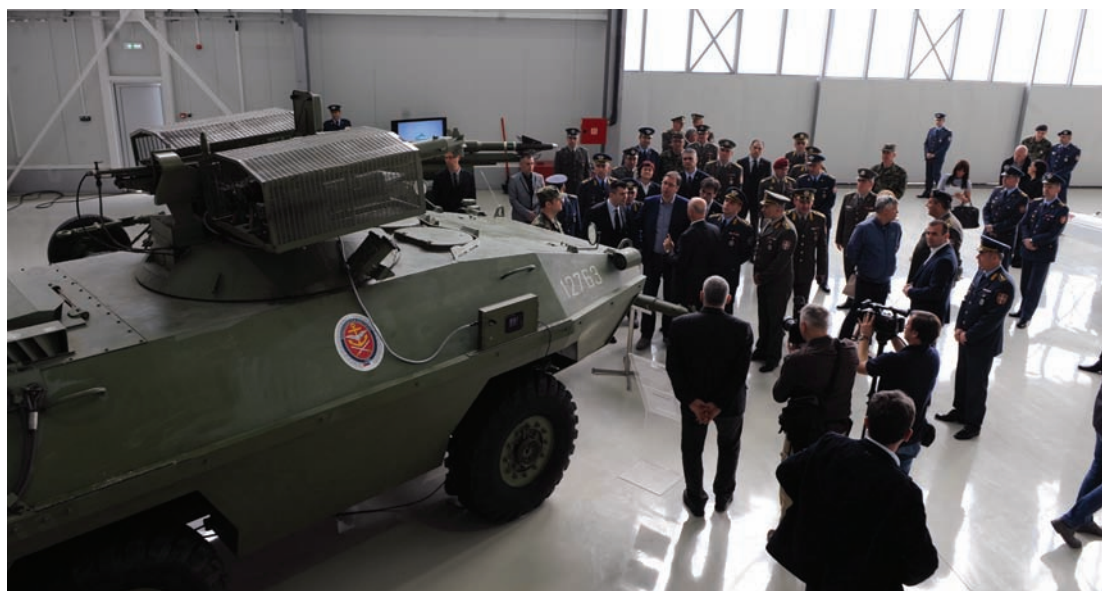
– Поједини осматрачки и командни центри којима располажемо коштају и 70 пута мање од понуда неких страних армија. Модернизовали смо и потпуно опремили једног „орла” и то нас је коштало четири

СВЕТСКИ СТАНДАРДИ

У новоизграђеном хангару биће смештени хеликоптери Ми-8 и Ми-17, „газеле” и авиони „ласта” и „riper senesa”. Он представља светски стандард када је о таквим објектима реч и опремљен је квалитетним системом за вентилацију и грејање. Специфичан је и по томе што поседује наменско радно место за сервис и ремонт хеликоптера, с великом дизајном уграђеном у кров. Такође, у њему се налази доста уређаја и инсталација које гарантују безбедан и квалитетан рад.

КРИЛА

„орла” и то нас је коштало четири пута мање од понуда које смо добијали са Запада – рекао је премијер и по-

тврдио да је у току пријем два хеликоптера Ми-17, које је Србија већ платила.

Према његовим речима, наши официри су тренутно у Русији, док ће ваздухоплови бити у Србији почетком јуна, па ће, уз унапређење транспортног дела ваздухопловства, и тај вид наше војске бити значајно унапређен.

Премијер је указао и на модернизацију опреме и истакао да је реч о наоружању које је производ „нашег знања и памети”.

– Модернизовали смо и вишецевне бацаче ракета. Имали сте прилике да видите и ракете с вођеном главом домета 50 километара, као и остала средства значајна за нашу војску, чијом модернизацијом показујемо знање, снагу и памет. Имамо одличне стручњаке, који за своју земљу могу да ураде веома много са знатно мање новца него што је то случај на светском тржишту – нагласио је председник Владе и додао да је веома поносан на Војску. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ
Снимила Душка СТЕФАНОВИЋ

ГЕНЕРАЛ ЉУБИША ДИКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ГЕНЕРАЛШТАБА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Терористи нису, као што се то понекад олако тврди, аматери и неки слабо обучени људи. Они завршавају обуку, имају своје добро организоване мреже, користе модерну технологију, рачунају на вредности и начин живота савременог света, уочавајући њихове с безбедносног аспекта слабе тачке на које могу лако да ударе, а да остваре велики ефекат. Одговор почиње од ваљано утемељених процена, сарадње држава, размене информација, добре координације и предузимања заједничких активности различитих институција, а неопходан је и висок степен компетентности и креативности, јер тероризам има изражену црту на зло усмерене креативности. Потребно је превентивно деловати и припремити се за одговарајући одговор.

У ВОЈСКУ

Истина, зависно од угла из кога је сагледавамо, уме да поприми различите појавне облике. Његош је још давно написао да онај на брду и више и даље види неголи они под њим. У разговору са генералом Љубишом Диковићем покушали смо да одгонетнемо гледа ли врх

система одбране на проблеме и изазове једнако као и они при дну пирамиде. Да ли „први“ војник зна за муке „последњег“ у строју и шта чини да их олакша?

За магазин „Одбрана“, поводом предстојећег Дана Војске Србије, генерал Диковић, поред осталог, говори о геополитици, регионалној

безбедности, изазовима асиметричних претњи оличених у све бруталнијем тероризму и поукама из прошлости које неки олако заборављају.

О Господине генерале, недавно сте, на једном од предавања полазницима Генералштабног усавршавања Школе националне одбране,

ВРЕДИ УЛАГАТИ

рекли да акумулирани утицај мноштва мањих сукоба широм планете наводи на закључак да је свет ипак у рату. Француски председник и премијер Белгије, после терористичких напада у њиховим престоницама, изјавили су – „Европа је у рату!”. Ко су непријатељи Европе? Како их препознати?

– Два су главна непријатеља Европе. Први је екстремизам. И то екстремизам сваке врсте – политички, верски, национални. Он је поспешен, с једне стране, економском кризом и њеним последицама, с друге широким спектром друштвених проблема од незадовољства младих незапослених људи до пропасти мултикултурал-

ности, а с треће стране приливом миграната из оружаним сукобима захваћених земаља, међу којима су и оне у којима су војно интервенисале или још интервенишу и поједине европске државе.

Други непријатељ Европе јесте недостатак солидарности, мањак заједништва неопходног да се реше

заједнички проблеми. Ако свако гледа само свој најужи интерес, онда нема ни потребне ширине да би се сагледало шта је најбоље за заједницу, нити воље да се проблем заједнички решава, а само се заједнички може решавати.

Непријатељ на ког су мислили поменути европски политичари јесу терористи. Али тероризам се успиње из екстремизма, а спасоносног одговора нема, јер нема заједништва.

Q Често разговарате са колегама из региона, с којима Србија данас дели сличне безбедносне ризике и страве. Да ли међу вама, војним командантима великог искуства, постоји јасна идеја о томе како се оружане снаге могу супротивити тероризму. Како предузети њихове акције, нарочито оне самоубилачке?

– Наравно да се приликом сусрета начелника генералштабова разговара и о тако горућем проблему као што је тероризам. Тероризам је пошаст нашег доба, којој није лако доскочити. Терористи нису, као што се то понекад олако тврди, аматери и неки слабо обучени људи. Они завршавају обуку, имају своје добро организоване мреже, користе модерну технологију, рачунају на вредности и начин живота савременог света, уочавајући њихове с безбедносног аспекта слабе тачке на које могу лако да ударе, а да остваре велики ефекат. Одговор почиње од ваљано утемељених процена, сарадње држава, размене информација, добре координације и предузимања заједничких активности различитих институција, а неопходан је и висок степен компетентности и креативности, јер тероризам има изражену црту на зло усмерене креативности. Нема потребе за страхом и не треба се плашити. Потребно је превентивно деловати и припремити се за одговарајући одговор.

Ипак, трајно решење проблема треба тражити на месту његовог настанка. На то не могу да утичу државе попут наше, то морају да

ураде велике силе. Погрешне процене воде у глџб тероризма. Поука свима који данас воде свет јесте да пазе шта раде.

Често колегама из иностранства указујем и на чињеницу да смо се ми борили против терориста и 1998. и 1999. године, али да тада нисмо били подржани. Напротив, одмагано нам је. Никада мерило двоструких аршина није водило сагласју и заједништву.

Q Војска Србије добила је задатак да садејствује полицији ради заштити државне границе и сјречавања илегалног уласка миграната. Знају ли командири и команданти на терену како постојати са голоруким цивилима, који покушавају да пређу на нашу територију?

– Припадници Војске Србије показали су небројено пута до сада, извршавајући најразличитије задатке, да у њихову обученост и оспособљеност не треба сумњати. Додао бих и то да посебно не треба сумњати у обученост снага за хитно реаговање. Тачно је, међутим, да је овде реч о специфичној ситуацији. За војника, али и за остале снаге безбедности, јаснија је ситуација када је с друге стране наоружани непријатељ, него голорука поворка унесрећених људи, који траже своје место под сунцем. Али, у тој поворци могу бити и они који нам не мисле добро. Кључ је у сарадњи са припадницима полиције, која је до сада била одлична и која ће и у таквим ситуацијама дати најбољи могући резултат.

Q Ситуација с мигрантском кризом и недавне појаве показале су да се Војска Србије све више ангажује на супростављању такозваним невојним претњама. Има ли истине у коментариима да се Војска „олако подиже“ и то за задатке који спадају у делокруг одговорности осталих државних органа?

– Зависи од тога како ствари посматрате. Тачно је да Војска Србије

треба да буде на неки начин *ultima ratio*, дакле последње средство. Чињеница је и да треба развијати способност снага намењених за такве задатке. Међутим, када дође до знатног угрожавања безбедности грађана и материјалних добара, када невојне претње изненада угрозе животе људи, сасвим је рационално употребити најорганизованију и најспособнију снагу – Војску. Нарочито када имате у виду да је то једна од три мисије Војске Србије, за коју смо ми апсолутно оспособљени, што су грађани видели на делу много пута, а посебно 2014. године. Када је потребно спасити животе или имовину и друга материјална добра, дилеме нема. Војсци је то част.

Q Војни синдикат Србије изнео је појашке, а „Политика“ иренела, да је прошле године 660 професионалних војника напустило службу, а у прва два месеца ове – њих 152. Разлог томе су, како тврде, „ниска примања, убијачан и разочаравајући стандард припадника нашег система одбране“. У прилог томе наводе појашак да чак 81 одсто има плаћу испод рејубличког просека. Да ли су такве твргње тачне и ако јесу – ко је одговоран за такво стање?

– Просечан одлив професионалних војника у периоду од 2011. до 2015. године је око 800 људи годишње, што због истека уговора и немогућности да се он продужи, што због личних захтева. Тачно је да су за прва два месеца 152 професионална војника по разним основама напустила Војску Србије, а ако се тај тренд настави тим темпом, на крају 2016. године одлив би износио 912 професионалних војника. Био би, дакле, виши од просека у последњих пет година.

У прошлој години, такође, за шест одсто повећан је број оних којима је професионална војна служба престала на лични захтев. Наше анализе показале су да је ово повећање у великој мери проузроковано умањењем финансијских припадљности. Професионални војници који нађу боље плаћени посао, одлучују се да

оду из Војске и прихвате нови посао. При том, треба имати у виду да је просечна нето плата професионалног војника за неколико хиљада динара мања од просечне плате у Србији. Али, с истим изазовима сусрећу се и друге војске, чак и оне у богатијим земљама.

Тешко да војну професију можемо изједначити с радом у државној администрацији, јер је реч о позиву који носи далеко већи ризик по живот и здравље, подразумева прекоманде у различите гарнизоне, живот одвојен од породице, укидање одређених грађанских права, на пример, пасивног бирачког права. У крајњем случају, кад за то дође време, припадници Војске Србије ризиковаће живот да одбране државу. Та спремност је истовремено и важан фактор одвраћања потенцијалног агресора. Зато војнике треба добро платити, а ако то није могуће, онда се морају осмислити мере за побољшање стандарда.

Сви се ми у Војсци надамо да за нашу земљу долазе бољи дани. Сигуран сам да ће се тада у Војску Србије, као поуздану снагу ове државе, више улагати јер она само тако може дати своје најбоље резултате. У Војску вреди улагати, јер је безбедност и стабилност услов и за инвестиције и за развој и за напредак.

О Полиција је недавно добила десет нових борбених возила из „Сложених борбених система“ у Великој Плани. Може ли се очекивати да ускоро и Војска добије нека од тих средстава?

– Опремање Војске Србије дефинисано је дугорочним планом развоја и програмским документима која су верификована на различитим нивоима одлучивања. Када је реч о оклопним возилима точкашима, ми смо заинтересовани за „лазара 2“. У току ове године планирана су вери-

фикациона испитивања тог возила у Техничком опитном центру. У зависности од резултата испитивања и испуњавања дефинисаних тактичко-техничких захтева, биће донета коначна одлука о опремању Војске Србије „лазаром 2“.

О Овогодишњи војни буџет пројектован је другачије у односу на претходне године. Војска је добила свој део „колача“. Какве су, сходно томе, њене реалне могућности када је реч о опремању и модернизацији? Има ли довољно средстава и за реализацију планираних вежби и унапређење стандарда припадника, које се годинама уназад само најављује?

– Уз умешно располагање средствима и добар рад с људима, буџет нам омогућава одржавање достигнутог нивоа оперативних и функционалних способности Војске Србије, као и

наставак опремања и модернизације наоружања и војне опреме. Реализоваћемо значајне вежбе, међу којима посебно издвајам здружену вишестепену командно-тактичку вежбу снага за реаговање, која ће се под називом „Морава 2016“ одржати крајем маја и почетком јуна, и у којој ће учествовати више хиљада припадника Војске.

Трпи стандард. Буџетска средства намењена за новчана примања запослених у Војсци Србије за 2016. годину на нивоу су буџетских средстава за зараде припадника Војске Србије у 2015. години, уз повећање зарада за два одсто.

Ослонац на сопствене снаге, помоћ пријатеља и партнера и брижљиво располагање средствима помаже да се одрже способности.

О Незаобилазно ићиће јесте и стиће у нашем ваздухопловству. Хоће ли Војска Србије добити дуго најављиване хеликоптере Ми-17? Јесте ли и Ви уверени да би неколико ваздухоплова „подигло на ноге“ оно што се толико дуго урушавало?

– Током ове године Војска Србије ће се опремити с два вишенаменска транспортна хеликоптера Ми-17 В-5. Сви уговори су потписани, стручне екипе раде на пријему хеликоптера и у току је обука наших припадника у седишту произвођача. На томе нећемо стати. У наредном периоду набавићемо још два хеликоптера и ремонтovati постојеће „осмице“. Поред тога, очекујемо увођење у употребу школско-тренажних авиона „ласта“ и

опремање нашег ваздухопловства тим авионима. Планирамо модернизацију „орла“ и Г-4.

Да се разумемо, проблем који имамо с ресурсима у Ратном ваздухопловству и противваздухопловној одбрани тиме неће бити решен. За потпуну модернизацију, потребно је више новца. Не треба заборавити и да је развој ПВО система и копнене компоненте најмање једнако важно као и развој ваздухопловства, а у неким ситуацијама делује и одлучујуће.

О Крајем марта, анализирале су оперативне и функционалне способности Војске Србије у 2015. години. О којим ствe „горућим“ проблемима реферисали штада председнику Републике? Шта данас Војска очекује од државе?

– О многим питањима с анализе и сада са вама разговарам. Кључна тема била је како у условима рестриктивног финансирања и консолидације наше привреде обезбедити услове за одржање и унапређење способности наше војске, која све задатке – било да су унапред планирани или их је наметнула ситуација, а такве смо имали већ ове године – извршава у потпуности. Теме су биле и промене у организацији Министарства одбране и Војске Србије, укрупњавање јединица и стварање потпуно компактних организацијских целина на нижем нивоу, које ће бити функционалније и ефикасније.

Војска од државе очекује осавременивање и набавку модерних сложених борбених средстава, пре свега за РВ и ПВО, али и побољшање животног стандарда њених припадника у мери у којој је то реално.

О Више људи су говорили да је војна неутралност Србије несумњиво најбоље решење. У јавности је и скоро било много ђолемике о сјоразумима које смо пошћисали с Алијансом. С друге сјтрране, различити се одмеравало и шћумачило унајпређење војне сарадње с Руском Федерацијом. Јесу ли глобална крећана и садашњи безбедносни изазови, односно наша актуелна геополитичка позиција и интереси у региону и свету, учврстћили Ваша уверења?

– Савезништво је питање за државу, не за Војску. Државе су савезнице, а не војске. Процењујући актуелну политичко-безбедносну ситуацију у свету, сигуран сам да наша држава добро води спољну политику и да иде у добром смеру. Војска има поверења у државне органе и то је најважније!

О Прошло је седамнаест година од агресије НАТО-а на Савезну Републику Југославију. Војска је обележила Дан сећања и одала пошћу жртвима. Присећање на 1999. годину је увек болно. Војнику поготово. И шћада су многи о шћоме

сведочили као о трагичној грешци и несрећи за цео свет. Слична, додуше „умивена“ мишљења, чули смо и овог 24. марта, чак и од оних од којих шћо нисмо очекивали. Амбиција и сила светских моћника, под изговором дељења правде, на крају прошлог миленијума, као њихово право и привилегија, присућне су и даље. На већини меридијана. Каже се да у животи не постоје грешке, већ само лекције. Да ли смо довољно научили, шћа смо заборавили?

– Чак и ако оставимо по страни политичке, дипломатске, економске и све друге поуке из тог, по много чему, трагичног сукоба, војна искуства била би вредна помног изучавања и на основним студијама на Војној академији, и на каснијим каријерним усавшавањима.

Ми имамо сјајне официре и подофицире који су доказали своју вредност и своје врлине у то тешко време. Они данас своја искуства, стечена тешком муком током рада и обуке, преносе на млађе старешине и професионалне војнике и то, верујте, увећава способност Војске Србије у целини и поверење у сопствене снаге.

Истовремено, том преношењу искустава треба посветити већу пажњу, треба их институционализовати. Мислим да моје колеге официри, посебно они који су били на најодговорнијим позицијама 1999. године, имају обавезу, свету дужност, да своја конкретна искуства забележе, систематизују и преточе у књиге, уџбенике, стручне радове, приручнике и мемоаре и тако их сачувају за младе генерације старешина Војске Србије. То није у довољној мери урађено и на томе радимо.

Знам и за време када је све то „стајало у фиокама“. Време је да се то стави на сто и школске клупе, угради у процес обуке и да се искуства боље користе. Немамо ми чега да се стидимо. Напротив. У томе имамо подршку и председника и премијера.

О Шћа бисте одговорили критичарима или, боље рећи, критиче-

рима сћана у нашој војсци, који шћврде да систем одбране из дана у дан шћек љуком сћајисћишћком пошћврћује поверење грађана у инсћишћуцију, у којој најсћручници ваје за сћруком, да смо се љромашеним реформама исувисе љацификовали и „угушили“ бесмисленом бирократијом, да је војничка збиља пошћушћу приче о царевом новом оделу, да се Војска (зло)ушћошћребљава у дневно-пошћишћичке сврхе, шће да су и пошћављења најодговорнијег кагра искључиво мошћивисана инћтересима владајуће елите?

– На такве, како кажете критичерске примедбе, одавно не одговарам. Војска Србије је уређена институција у којој се зна ред, у којој су односи, надлежности и одговорности прецизно одређени војним правилима и прописима и у којој нема ни политизације ни партизације. Које то није јасно, тај не жели да види истину.

Тако јесте, тако ће бити и само уређени систем може бити у функцији због које и постоји. Наша снага јесте у свесној војној дисциплини, патриотизму наших официра, подофицира, војника и цивилних лица. Грађани нам верују. Ми уздигнутог чела идемо даље, а слободан сам рећи да наша земља треба да буде поносна на своју војску! ■

Владимир ПОЧУЧ
Фото-репортери МЦ „Одбрана“

НАЈБОЉА ЈЕДИНИЦА ЧЕТВРТЕ БРИГАДЕ КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ

ТЕНК У СРЦУ

Јединица мајора Саше Стојиљковића, 46. тенковски батаљон Четврте бригаде Копнене војске, позната је по одличним резултатима у обуци, успешној реализацији бојевих гађања и одржавању технике, а препознатљиво је да су врањски тенкисти сваки успех заслужили мукотрпним, непрекидним и сложним радом свих официра и војника и жељом да се личним примером предњачи у залагању, инвентивном раду и дисциплини.

Поменуће чињенице су довољан разлог да нешто више сазнамо о начину рада и обуци у батаљону, који је обученошћу припадника јединице, опремљеношћу савременим борбеним средствима, знатном ватреном моћи и маневарским способностима, потврдио да заузима важно место у организационој структури Четврте бригаде и целокупној Војсци Србије. У тој тенковској јединици, која је за респект, сазнали смо и тајну стварања врхунских тенкиста, што је и основни циљ свих старешина и војника у врањском тенковском батаљону.

Осам секунди

Апсолутни приоритет у врањској тенковској јединици има процес обуке старешина и војника, што, заправо, говори о томе да су све активности у батаљону подређене оспособљавању и у функцији што боље припреме за специфичне задатке. Тенкисти знају да никад нису довољно научили и да увек морају да се усавшавају, поготово у светлу примене све модернијег и савременијег наоружања и чињенице да се у обуци тенкиста све више примењују ратна искуства и потребе савременог ратишта.

– Много тога у обуци тенкиста зависи од штоперице, јер капија ватре на тенку мора да буде за осам секунди отворена, а то значи да од тренутка када се добије наредба за дејство, па до опаљења из топа 125 мм, може да про-

Апсолутни приоритет у врањској тенковској јединици има процес обуке старешина и војника, што говори о томе да су све активности у батаљону подређене оспособљавању и у функцији што боље припреме за специфичне задатке.

Тенкисти знају да никад нису довољно научили и да увек морају да се усавшавају, поготово у светлу примене све модернијег и савременијег наоружања и чињенице да се у обуци тенкиста све више примењују ратна искуства и потребе савременог ратишта.

ђе само то кратко време. Смисао тенкисте је на неки начин смештен у тих осам секунди, јер уколико тенкиста не успе да за то време уради све што је потребно, онда је у великом проблему – каже мајор Саша Стојиљковић.

Очигледно је да су врањски тенкисти овладали свим потребним радњама на тенку у захтеваном времену и да је њихова колективна обученост, почев од јединица ранга вода, преко чете, па до батаљона, на изузетно високом нивоу. Главно мерило обучености припадника батаљона су тактичке вежбе са бојевим гађањима, које се изводе на Интервидовском полигону „Пасуланске ливаде“, а тамо врањски тенкисти по правилу постижу одличне резултате. Највиши

државни и војни званичници уверили су се у њихову врхунску обученост прошле године на вежби „Зима 2015“, када су успешно реализовали вежбу „Ојачани пешадијски батаљон у одбрани са преласком у напад“.

Такмичарски дух дефинитивно вуче јединицу напред и унапређује обуку у батаљону. Није реткост да се припадници тенковских одељења, водова и чета надмећу током различитих садржаја обучавања, било да се ради о склапању гусенице или реализацији теме „Издазак кроз природни излаз“, када су тенкисти дали све од себе да што брже извуку технику и наоружање.

Други су одлучили да батаљон буде најбоља јединица у Четвртој бригади,

Командант 46. тенковског батаљона мајор Саша Стојиљковић истиче да је имао велику срећу што је по завршетку Војне академије распоређен у некадашњу 78. моторизовану бригаду, где је учио од врсних тенкиста, правих стручњака и прекаљених бораца попут потпуковника Зорана Спасића или мајора Зорана Стоичкова.

– Слика моје прве тенковске јединице урезала ми се у памћење за читав живот и пресудно је утицала на мој даљи професионални развој. Прву љубав према тенкистима осетио сам преко приче о мом прадеди Бошку Стојиљковићу, који је из тадашње српске војске послат у Турску на обуку за возача тенка, а касније сам ту љубав продубљивао у тенковском воду, чети и батаљону. И данас волим што сам тенкиста, одговара ми тај тимски рад, мирис нафте, прљаве руке, људи који осећају технику и добре колеге, које граде здраве односе у војном колективу. Дobar тенкиста је прво добар, истрајан и чврст човек, а онда и борац, који ће увек дати све од себе и исцрпети задњи атом снаге, док је тенк једна моћна машина којој треба поуздан лик који ће да је опслужи да би она могла да да све од себе. Права је ствар када се прави тенкиста споји са јаком машином – каже мајор Стојиљковић.

али командант не крије да би био у великој дилеми да изабере најбоље војне колективе и појединце у својој јединици. Нијансе су одлучиле да се мајор Стојиљковић определи за најбоље командире чете, вода и одељења – мајора Небојше Митића, капетана Дејана Марковића и старијег водника прве класе Александра Јовића – али је зато избор најбољег возача или нишанције био готово немогућ. Резултати на гађањима, на пример, говоре да чак 26 нишанција гађа за одличну оцену, а слично је и код возача тенкова, али по другим параметрима.

– Сваки избор у батаљону је заправо избор војног колектива који препозна и најбоље, али и оне који нису за тенкисту. У овом тренутку ни за једног

старешину или војника не могу да кажем да није добар тенкиста. Има неколико људи који из здравствених разлога обављају дужности руковоца у магацинима, али сигуран сам да би у случају потребе и они ушли у тенк и обавили сваки задатак – подвлачи мајор Саша Стојиљковић.

Важно је знати да тенковским батаљоном командује и руководи млад командни кадар, који, ипак, има потребно искуство у реализацији изузетно сложених послова и задатака. Искуство се, уосталом, у Копненој зони безбедности и на административној линији према Космету стиче брже него на другим местима, тако да и млађи официри и

подофицири већ после неколико година знају како треба поступати и у најкомпликованијим ситуацијама. С друге стране, професионални војници су у јединици од три до двадесет година, што говори да и они имају знатно искуство и да су потпуно обучени за своје дужности.

Велика пажња последњих година поклања се и обуци резервног састава, пре свега нишанција и возача тенкова, јер од њихове оспособљености зависи и укупна обученост батаљона.

Исправност технике

Стручно усавршавање сваког појединца и ефикасни рад свих организаци-

оних делова тенковског батаљона важни су за укупну вредност јединице и способност реаговања на све потенцијалне задатке и обавезе. Командни вод, рецимо, има велики значај за опслуживање батаљона по разним пословима, док су посебно драгоцене активности везиста који омогућавају непрекидно командовање тенковским батаљоном. Тенкисти кажу да ако немаш везу, онда не постојиш, што се најбоље види у ситуацијама када дође до прекида комуникација. Вредан пажње је и податак да се од недавно у саставу тенковског батаљона налази и самоходна артиљеријска батерија 30/2. Не треба, наравно, посебно подвлачити да у тенковском батаљону све почиње и завршава у тенковским четима, јер су оне огледало рада сваког старешине и војника у врањској тенковској јединици, па и у команди батаљона.

Командир одељења, возач и нишанција чине посаду тенка код које тим и целина увек морају да буду у првом плану. Од потпоручника Николе Јовановића сазнајемо да је командир одељења најодговорнији за обуку комплетне посаде. Потпоручник Јовановић је новопечени тенкиста, ради тек шест месеци, али истиче да су прва искуства у јединици позитивна и да обука у периоду интензивног обучавања потврђује да у његовом одељењу сви раде као један, а свако зна свој део посла. Возач који управља тенком је војник који мора да обезбеди да у датом тренутку стартује мотор, оде из тачке А у тачку Б и изврши задатак, а уз то је задужен и да одржава мототехнички део тенка.

РАТНА ИСКУСТВА

Део официра и подофицира у 46. тенковском батаљону били су учесници у борбеним дејствима 1998. и 1999. године и приликом уласка у Копнену зону безбедности. Њихова ратна искуства користе се у обуци тенкиста, анализирају и преносе на млађе старешине и војнике. Повратне информације говоре да тај део обуке изазива велику пажњу код припадника јединице, што и не чуди када се има у виду да је реч о драгоценим искуствима за сваког тенкисту. Заставник Дејан Веселинов, на пример, млађима често говори о ситуацији када је његова посада упала у заседу на превоју Ђафа Дуље, између Штимља и Призрена. Возач тенка био је рањен, али је храбри заставник Веселинов дошао на његово место, упалио тенк, окренуо га и довео четворочлану посаду на безбедно место.

На сличан начин анализирају се и искуства професионалног војника Ненада Стојановића, иначе члана екипе Војске Србије која је освојила треће место на тенковском биатлону у Русији, а шест припадника јединице који су учествовали у мултинационалној операцији у Либану причали су колегама о свом учешћу у мировној мисији и раду у међународном окружењу.

Према речима возача десетара Небојше Илића, није компликовано возити тенк, али врхунски возити тенк није лако.

– Одличан возач је онај ко се саживи са машином, осећа гас и коњске снаге и зна како може да извуче максимум из тенка – тврди десетар Илић.

Речи возача тенка из 46. тенковског батаљона може схватити само онај ко је бар једном видео силовит покрет тенковске чете, вешто управљање че-

задацима гађања из топа 125 mm и спрегнутог митраљеза 7,62 mm и постане прави професионалац. На крају тог пута налази се десетар Саша Арсић из Врања, који је своју вредност потврдио одличним резултатима на десетак последњих гађања.

Није претерано рећи да су старешине и војници 46. тенковског батаљона препородили своју јединицу у протеклој години и то како у делу обучавања и исправности технике, тако и на плану

личним грдосијама од 42 тоне и специфичне радње попут преласка тенка М-84 преко лансирног моста или утовара неисправног тенка на вучни воз.

Ништа се у обуци тенкиста не ствара преко ноћи, па ни добар нишанција на тенку, који после обуке у Центру за обуку мора вредно да учи, вежба, гађа и кондицира још неколико година, како би могао да одговори

подизања укупних оперативних способности. Посебно импресивни резултати забележени су у обезбеђењу што веће исправности борбених и неборбених средстава, што, свакако, не би било могуће да старешине и војници нису исказали максималну приврженост својој јединици и љубав према тенку, као основном борбеном средству. Дирљиво је било видети их како су пришли задат-

ку маскирног бојења свих борбених и неборбених средстава, када су из својих кућа доносили бушилице и брусилице у жељи да што боље припреме тенк за фарбање. Они су сами предложили да се офарба и унутрашњост тенкова.

На сличан начин приступили су и уређењу просторија у којима живе и раде, што је, свакако, најбољи доказ искрене везаности за војни колектив. Ових дана се опет на делу показало колико је припадницима батаљона стало да имају што исправнију и бољу технику. У данима када је екипа из ТРЗ „Чачак“ скидала мотор ради упућивања на ремонт, старешине и војници посаде тенка затражили су да паралелно ваде мотор из свог тенка, како би дошли до стартера мотора који треба поправити.

Једно је сигурно, љубав за тенк није фраза у 46. тенковском батаљону. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

ПРВИ ПОНТОНИРСКИ БАТАЉОН РЕЧНЕ ФЛОТИЛЕ

СПРЕМНИ ЗА ИЗАЗОВЕ

Када водени токови прерасту у бујице које носе све пред собом претварајући плодне оранице у језера, када стихије запрете насељима и мештанима у приобаљу, њиховој имовини и животима, понтонирци Војске Србије су на првој линији одбране. Опремљени су и оспособљени за успостављање и одржавање скелских, мосних и десантних места преласка, као и спровођење инжењерских дејстава приликом савлађивања водених токова, што је тек део бројних задатака.

– Током протекле године у пуној мери ангажовали смо снаге и средства на санирању последица катастрофалних поплава 2014. у рударском басену

„Колубара”, где смо помагали на испупавању воде из створених језера на површинским коповима и допринели стварању услова за њихову несметану експлоатацију – каже командант Првог понтонирског батаљона потпуковник Синиша Маринковић, истичући постављање и готово четрнаестомесечно одржавање понтонског моста у селу Драгинац на реци Јадар у Лозничкој општини.

Мост живота

Постављањем моста, тик уз тешко оштећен бетонски, понтонирци су спојили две обале села Драгинац, обезбеђујући тиме нормалан живот и мештанима двадесетак њему гравитирајућих места и везу са магистралним путем Лозница–Ваљево. Дело шабачких понтонираца мештани су назвали „Мост живота”, јер би, кажу и данас у Драгинцу, без њиховог вишемесечног ангажовања живот био незамислив. Крајем октобра протекле године пуштен је у промет бетонски мост, чиме је њихово ангажовање завршено.

Понтонирци из Мачве више пута притекли су у помоћ и општини Земун, посебно приликом организовања пли-

вања за Часни крст и повезивања плаже „Лидо” на Великом ратном острву са обалом.

Иако имају прегршт задатака, понтонирци не одступају од свакодневне обуке припадника понтонирске и амфибијске специјалности рода инжењерије, као и опслуживања за потребе програма војних школа и курсава свих нивоа.

Када су овогодишње кише запретиле, у складу са стеченим искуствима, чланови команде батаљона укључени су у рад општинских штабова, а понтонирци су провели извесно време у пуној приправности за реаговање у случају евентуалних поплава. На срећу, ангажовање је изостало.

Пред њима је година пуна изазова, јер ће поред својих редовних задатака учествовати на вежбама „Морава 2016” и „Плави делфин”. Да би све протекло савршено, понтонирци осим људи припремају и технику, како на дан „Д” ништа не би заказало.

– И поред високог степена ангажовања, стање технике је на нивоу који омогућује ефикасну употребу јединице у извршавању наменских задатака у додељеним мисијама – тврди потпуковник Маринковић, истичући да највећу заслугу за тренутно стање технике

Понтонирци из шабачке касарне „Черски јунаци” најзадовољнији су када обуку изводе уз воду и на води, најсрећнији када могу народу да прискоче у помоћ, и поносни што ће ускоро уз тенкисте на међународним армијским играма у Руској Федерацији бранити боје српске тробојке и Војске Србије

имају припадници јединице, али и помоћ виших нивоа командовања.

Знање на испиту

Један од најважнијих, али и најзахтевнијих задатака јесте учешће на овогodiшњим армијским играма, које се од 30. јула до 13. августа одржавају у Русији. Наиме, у оквиру 23 такмичарске дисциплине наши понтонирци учествоваће у дисциплини под називом „Отворена вода” у месту Муром, на реци Ока, у Владимирској области.

Прекаљеном понтонирцу, мајору Бранку Поповићу командиру 1. понтонирске чете, указано је поверење да стане на чело такмичарске екипе, чије ће језгро чинити понтонирци Првог, уз део понтонираца Другог понтонирског батаљона из новосадске касарне „Александар Берић”.

– Такмичење је изузетно захтевно. Чини га више повезаних штафетних активности на обали и реци уз ангажовање инжињеријског одељења у улози извиђачке патроле, употребе тешког дозера и амфибијских транспортера. Затим следи формирање одељенске скеле од три, која нараста на водну од

РУТИНСКИ ЗАДАТАК

Формирање скеле од пловних чланака на реци представља за понтонирце готово рутински задатак. Ипак, о каквом је послу реч најбоље показује податак да одељенска скела од три пловна чланка има носивост 60 тона и дужину од 21 метра, водна од девет чланака 170 тона и 63 метра, а четна од 18 чланака носивости 340 тона и дужине 126 метара.

девет и четну од 18 чланака. Све треба обавити стручно, професионално уз поштовање постојећих правилних одредби, нарочито мера безбедности и у што краћем времену, јер се све бодује – појашњава капитен наше екипе, који је прошле године у улози посматрача пратио такмичење у Русији.

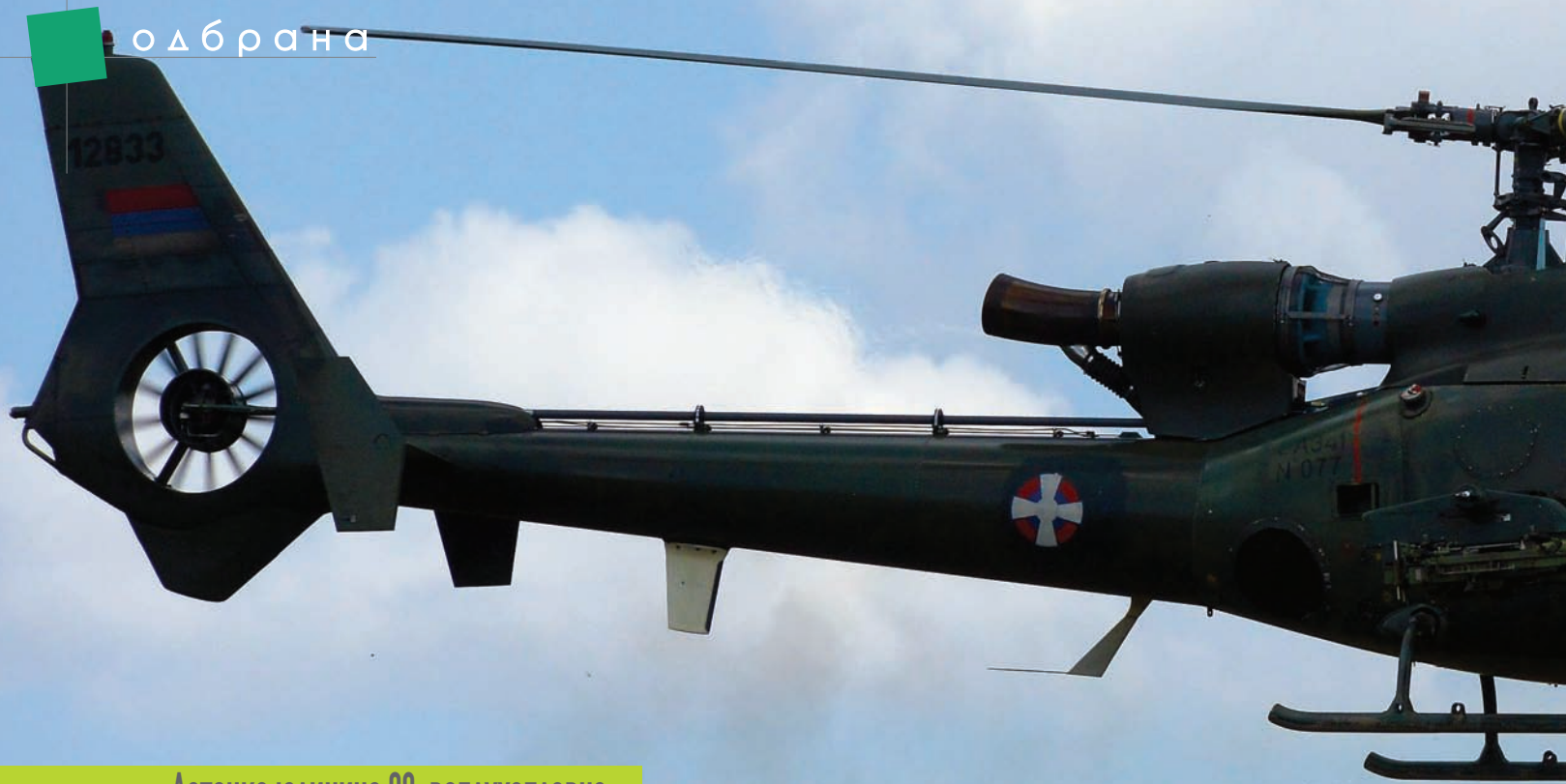
Шабачки понтонирци сигурни су да ће достићи ниво оспособљености који ће им у Русији омогућити запажен пласман. Спремни су да раме уз раме са понтонирцима великих војних сила, попут руске и кинеске војске, у правом светлу и на достојан начин представе Србију и Војску Србије.

Возачи, послужιοци понтонског моста, руковаоци реморкера, возачи и командири амфибијских транспортера, послужιοци ванбродских мотора, руковаоци тешких дозера и пионери на обали Саве увелико проверавају личну

и колективну оспособљеност, припремајући се уједно и за предстојећу строгу селекцију. Сви у тим не могу, а нико не жели да пропусти прилику. Интензивне припреме следе у мају, а затим, формиран тим провешће јун у припремама на Дунаву код Белегиша. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

Летачке јединице 98. ваздухопловне бригаде на „Пасуљанским ливадама“

ПРЕЦИЗАН МАНЕВАР ПОД ОБЛАЦИМА

Грмљавина челичних грдосија на небу изнад Интервидовског полигона „Пасуљанске ливаде“, пројектили који парају небо, вребајући прецизним путањама мете на земљи, недвосмислено су указивале да је у току гађање летачких јединица.

У оквиру редовних задатака, састави 98. ваздухопловне бригаде, од 5. до 7. априла, гађали су из оруђа рода, а о њиховој спремности најбоље сведочи податак да су постигли

врло добре и одличне резултате у свим ескадрилама.

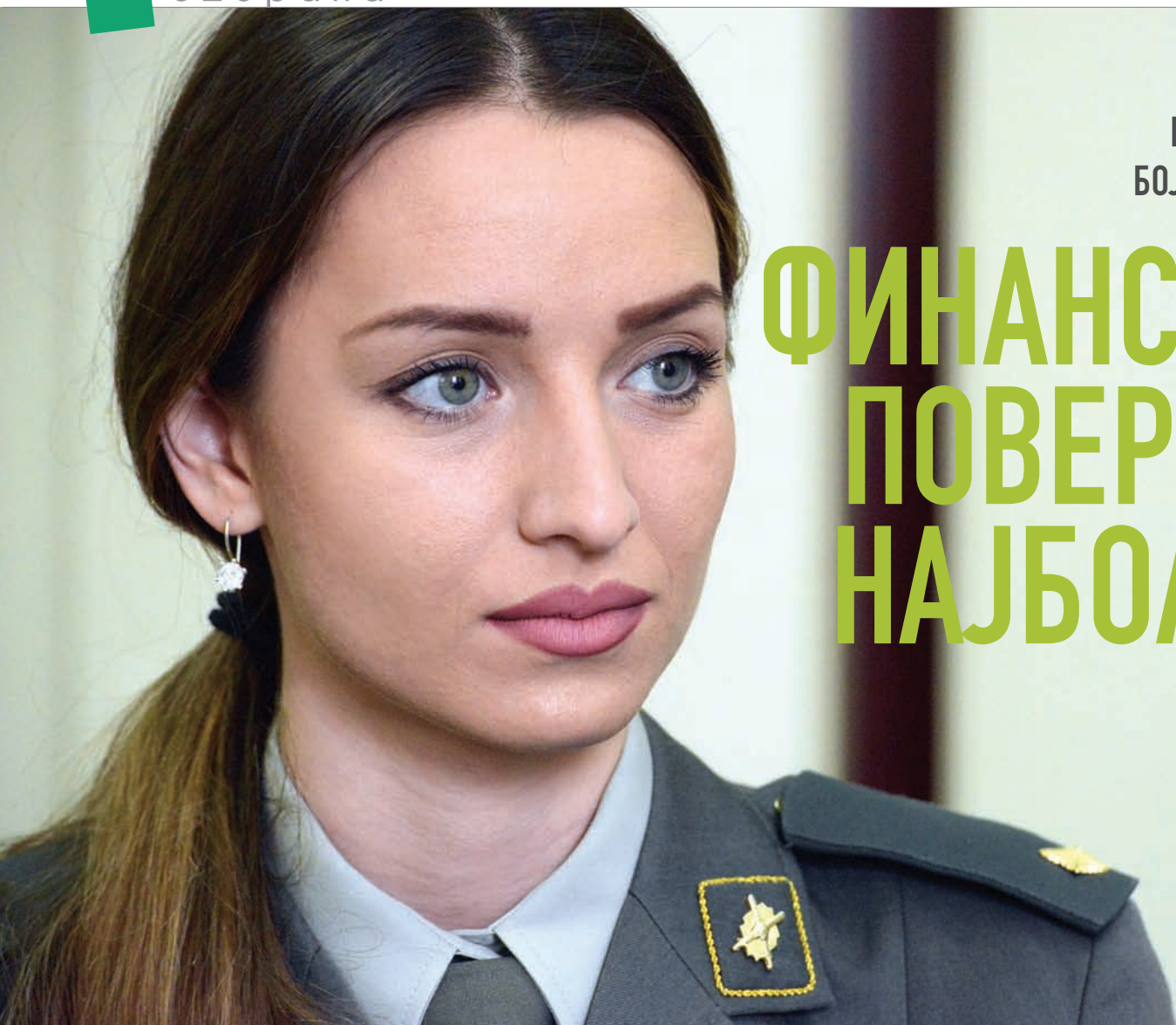
Припадници 241. ловачко-бомбардерско авијацијске ескадриле дејствовали су невођеним ракетама 57 mm, авио-бомбама од 100 и 250 килограма, те топовским гранатама од 23 милиметара. После дуже паузе, старешине 714. противоклопне хеликоптерске ескадриле гађали су из хеликоптера „гама“ противоклопним вођеним ракетама 9M14 „маљутка“ по циљевима на земљи.

На небу изнад „Пасуљана“, сем поменутих јединица, умешност у маневрима у ваздуху потврдили су и професионалци 119. мешовито-хеликоптерске ескадриле, који су дејствовали невођеним ракетним зрнима 98 милиметара.

Ради унапређења борбене готовости јединица и оспособљавања млађих пилота за наменске задатке, 98. ваздухопловна бригада ће и у наредном периоду наставити сличне активности. ■

Невена МАРИЧИЋ
Снимио Жарко СКОКО

ПОТПОРУЧНИК
БОЈАНА РЕГОДИЋФИНАНСИЈЕ
ПОВЕРЕНЕ
НАЈБОЉОЈ

Прва дужност на коју је постављена потпоручник Бојана Регодић, најбољи студент 136. класе и прва жена у историји Војске Србије која је понела ту ласкаву титулу, даје јој прилику да примени своје стечено знање у пракси. Водити бригу о новцу, каже Бојана, представља велику одговорност. Ипак, обезбеђење финансијске подршке у систему одбране обухвата много тога, те је свесна да је неопходно бар годину дана како би финансиста научио све послове. Према њеним речима, има срећу што ради посао који воли и за који се школовала, јер је на Војној академији завршила студијски програм Логистика одбране – Модул финансије. Истиче да су први посао и рад у колективу испунили њена очекивања.

У септембру прошле године, пред очима јавности, потпоручник Регодић обећала је да ће знање бити њено оружје у раду и да ће сабљу носити часно. Од тада дужност начелника Групе за финансије у Центру за примењену математику и електронику Управе за телекомуникације и информатику Генералштаба Војске Србије обавља професионално и одговорно – најбоље како уме.

– Веома сам задовољна, посебно радним местом и колегама, са којима имам коректну сарадњу. Сви су ме прихватили, а то је за младог потпо-

ручника изузетно важно. Много значи када они који су овде запослени годинама и који добро познају систем, желе да помогну. На чија год врата кад сам закуцала, наишла сам на разумевање и помоћ – објашњава прошлогодњи најбољи кадет у рангу.

У Центру за примењену математику и електронику Бојана је једина жена официр. Каже да за њу, потпуно равноправно, важе иста правила као и за мушкарце, те није поштеђена ни двадесетчетворочасовног дежурства.

Одликаш од малена

Пред крај студирања у Војној академији кадети пишу у „листу жеља“ с три гарнизона у којима би желели да раде. Бојанин први избор био је Београд, али до последњег момента није знала које је постављење очекује. Иако

је била најбоља у рангу, „фактор изненађења“ важио је и за њу.

– Била ми је жеља да останем у престоници због даљег усавршавања. Наравно, и због породице и пријатеља. Цео живот сам у Београду и никад не нисам селила. Симпатична је била реакција мог најмлађег брата, који је туговао јер је био убеђен да ме неће видети четири године. Међутим, када је схватио да долазим скоро сваког викенда, било му је лакше – наводи потпоручник Регодић.

Бојанина прича није стандардна. Она није, као већина кадета, од малена желела да постане официр. У тренуцима одлуке шта ће да студира размишљала је о Факултету организационих наука, Војној академији или школовању у иностранству. Не зна шта је пресудило, али, наглашава, свакако није наговор оца, пуковника, професора у Војној академији. Неретки су били коментари на рачун „тате професора“ који јој све сређује, али није се обазирала на недобронамерне људе, него је самоуверено, упорно и храбро ишла својим путем. И постигла је циљ који је себи задала.

– Допала ми се идеја школовања у Војној академији, проучила сам предмете и увидела да је то веома квалитетно и корисно образовање. Наравно, и услови школовања и обезбеђен посао, који је леп и племенит. Нисам много обрађала пажњу на негативне коментаре и трудила сам се да их игноришем. Наравно, шта год да сам добро урадила или постигла чуло се „то је тата средио, тата решио...“ Први семестар јесте био мало критичан, али тада сам рекла себи: „Бојана, у основној школи била си вуковац, у средњој такође, преломи у глави, концентриши се и учи“ – каже она, додајући да јој је породица, а посебно отац, помагала разговорима и саветима, нарочито у тренуцима када се двоумила и размишљала да одустане.

Промоција без треме

Да није реч о просечном студенту знало се још у септембру 2014. године, када је Бојани Регодић, тада кадеткињи треће године Војне академије, уручена прелазна заставица Кадетске бригаде, као најбољој у својој класи. То је на неки начин била припрема за оно што ју је чекало годину касније – добијање сабље од председника Републике и обраћање јавности.

ЗНАЊЕ ЈЕ МОЈЕ ОРУЖЈЕ

Обраћајући се у име колега из 136. класе, најбоља међу њима истакла је да је класа којој припада на путу до промоције у чин потпоручника остварила велике резултате.

– Србија је нашој генерацији указала безгранично поверење, повезано са огромном чашћу и љубави. Сада ми уверавамо Србију да ћемо све своје способности и знање уложити у очување и напредак наше отаџбине Србије – нагласила је потпоручник Регодић.

Она је додала да школовање на Војној академији захтева много труда, рада и да они данас не би стајали овде без професора који су несебично преносили своја знања.

– Осећам велику част због уручене сабље, која је потврда рада и залагања током мог школовања. У раду ће знање бити моје оружје, а сабљу ћу носити часно. Колеге потпоручници, желим вам сву срећу, здравље и успех у каријери и животу. Поносна сам што сам била део 136. класе. Хвала вам – поручила је Бојана.

– Уопште нисам имала трему и криво ми је због тога. Промоција је веома значајан догађај за све нас и желела сам да осећам бар благу усхићеност. Међутим не, нисам. Вероватно јер смо били добро увежбани и сигурни. Ипак, у тренутку бацања шапки увис ни ја нисам остала равнодушна – препричава.

Када је уписивала Војну академију није знала да постоји сабља за најбољег у рангу. Одговорност, марљивост и упорност пресудили су да то престижно признање буде у њеним рукама, а не мотив да буде најбоља.

– У мени је прорадила тврдоглавост и верујем да бих на било ком факултету исто чинила. Нисам такмичарски тип и не волим да се надмећем, а ако то радим, такмичим се сама са собом и не упоређујем се с осталима – објашњава Бојана.

Бојана је уписала мастер студије на Београдској банкарској академији како би проширила своје знање о финансијама, области која је веома интересује. Ако

све протекне како је замислила, ове године у септембру уписаће и мастер у Војној академији. Тек тада ће направити малу паузу у школовању и почети да размишља о породици.

– Уз посао и мастер студије имам мало времена за приватни живот, а и то слободно време користим само за дружење. Време посвећујем породици и пријатељима и понекад такмичењима из оријентиринга, јер сам остала члан секције на Војној академији. Што се породице тиче, не планирам скоро да се удам. Пре свега бих желела да завршим школовање, па тек онда да оснујем породицу, како бих имала више времена за њу. А време ће ми свакако бити потребно, јер планирам да имам троје деце – каже Бојана и наглашава како верује да ће све ићи својим током и у своје време и да је најважније одредити приоритете. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Снимили Горан СТАНКОВИЋ
Јово МАМУЛА

ДР ГИДЕОН ВАН ДАЈК,
ПРОФЕСОР ВОЈНЕ ПСИХОЛОГИЈЕ

ПУТ ДО ВОЈНИКА БУДУЋ

Ускоро ће војна психологија бити један од битнијих предмета у свету. Развој нових ратова и нови изазови наводе многе људе да нас питају како разумемо ментални склоп бомбаша самоубице или зашто људи изазивају ратове у име Алаха и раде ирационалне ствари. Морамо дати одговор и на то како, као војна сила, да поступамо у складу с Женевском конвенцијом и законом о људским правима, када људи с којима се сукобљавамо за то не маре. Војно руковођење и његов развој биће изазов војне психологије у наредних педесет година, јер се разноликост и комплексност ратова све брже мењају. Понекад мислим да нисмо свесни могућности које поседујемо, истиче предавач на Катедри за војну психологију Факултета војних наука Универзитета Стеленбош из Републике Јужна Африка.

Професор др Гидеон ван Дајк, предавач на Катедри за војну психологију Факултета војних наука Универзитета Стеленбош из Републике Јужна Африка, био је крајем фебруара гост нашег министарства одбране. Током посете српској престоници одржао је низ предавања слушаоцима Генералштабног и Командно-штабног усавршавања, кадетима Војне академије и психолозима у систему одбране.

Посету једног од најцењенијих војних психолога данашњице иницира-

ло је Одељење за развој психолошке делатности Сектора за људске ресурсе, чији су запослени на тај начин добили прилику да чују искуства човека чија је војна служба почела пре четрдесетак година, за време јужноафричког рата с Анголом, као командир пешадијског вода. После тога започео је психолошко образовање – завршио трогодишње основне студије, затим две године мастер студија и докторске у области клиничке психологије. Радио је на селекцији, управљању траумом, индивидуалном саветовању, брачном и породичном саветовању у медицинској

НОСТИ

команди јужноафричке војске. Од 1996. године предаје на Факултету војних наука Универзитета Стеленбош, данас најјачем научноистраживачком центру у Африци.

Посету проф. Ван Дајка искористили смо да га, најпре, питамо о улози психолога у његовој војсци и значају војне психологије?

– Нови изазови и ратови чине војну психологију императивом за сваког војника на свету, као и за њихове породице. Пре почетка војних операција, војна психологија има изу-

зетан значај у селекцији и у психоедукацији, односно у развијању чврстине и отпорности снажне и стабилне личности. Психоедукацијом треба да повећамо осетљивост и боље разумевање трауме, то јест посттрауматског стресног поремећаја (PTSD) и обезбедимо стицање вештина управљања стресом. Развили смо и скуп вештина за психолошку прву помоћ, што може бити од користи у мировним операцијама.

Добром селекцијом, а потом и психоедукацијом, обезбеђује се правилно прилагођавање захтевима

посла, нарочито у процесу обуке. У току операције, психолог мора да изађе из канцеларије и укључи се у њен ток, да „омирише прашину, крв и нафту“. Добра је идеја да свака операција има психолошки план, који је синхронизован с планом команде и безбедносне заштите. Командант мора знати шта је психолошки план током операције да би се проценио ниво стреса, борбене спремности, морала и мотивације. Резултати се користе да би се дала повратна информација команданту. Уколико је низак ниво морала и борбене спремности, он се мора кориговати и поново успоставити тражени ниво. Такође, ако дође до трауматских догађаја, инцидента услед пуцњаве, борбе, треба обезбедити предах и подесан психолошки дебрифинг. Уколико постоји потреба за клиничким третманом, особу треба упутити на тријажу, тако да се заштити ниво борбене спремности и ментално здравље људи. То се ради током операције.

После операције потребно је много више ангажовати се за поновно сједињавање породица, као и за проверу менталног стања људи, због могућег „незавршеног посла“ с PTSD-ом и високим нивоом стреса. Уколико се тензија не разреши, људи ће је „избацити“ код куће, насиљем у породици, злоупотребом алкохола и дроге, те ћемо имати токсичне, болесне животе војних породица, што није добро ни за наредну операцију када је људима преко потребна подршка јединице и породице. Зато војни психолози морају бити укључени у припреме пре, за време и након операције, да би осигурали висок ниво борбене спремности и менталног здравља војника, али и њихових породица.

◉ *Шта је најважније за превентивни рад у војној јединици?*

– Добра селекција јесте први и најважнији корак у превенцији и заштити менталног здравља, јер је веома важно усклађивање људи са захтевима посла. Психолошка процена увек је више од процене способности. Такође, војни психолози морају више сарађивати са инструкторима и у процесу обучавања. Ако желимо да променимо

СТАНДАРДИЗОВАН УПИТНИК

Професор др Гидеон ван Дајк је од 1996. године на Факултету војних наука Универзитета Стеленбош, који је најјачи научноистраживачки центар у Африци. До сада је извео петнаест младих будућих војних психолога из Африке до нивоа мастера. Осим едукације, посвећен је истраживањима и сарадњи с другим универзитетима.

– У сарадњи с Универзитетом Макарере из Уганде и с Универзитетом Јумеј из Камеруна развили смо сопствени упитник за процену борбене спремности, који је стандардизован у Африци. Заједнички смо унифицирали и начин рада са борцима, а тренутно је тежиште на успешном лидерству, мотивацији за војни посао и коренима психотрауматизма – наводи војни психолог из Јужне Африке, који се бави и истраживањем и психологијом самохраних родитеља у војсци.

филозофију обуке, морамо да почнемо с образовањем инструктора. Најпре треба променити обуку засновану на принципу застрашивања и применити принцип поверења. У борби и после ње потребно је поверење да би људи превазишли тешку ситуацију. Морају бити свесни правила из односа поверења и поштовања, а не из страха. Психолози морају допринети да се филозофија обучавања заснује на принципу позитивног прекора, како се не би уништало самопоуздање људи уколико нешто погрешно раде. Приликом психоедукације, током обуке, требало би да тежиште буде на развоју руковођења како би руководиоци схватили да су амортизер између трупе и психопатологије, да би спречили висок ниво стреса и PTSD. Потребно је радити и на развоју менталне чврстине, отпорности и вештина управљања стресом, што се пре може постићи током обуке него у рату, у планираној операцији. У јединици се у знатној мери могу применити различити превентивни програми о родитељству, начину рада са адолесцентима и решавању породичних конфликата, као и конфликтима између родитеља и партнера.

○ *Какве су могућности за истраживања у војној психологији, чак и у рашним условима?*

– Управо је суштина војне психологије у њеној применљивости на терену. Због тога војни психолози морају ближе сарађивати са командантима

ради препознавања потребе за истраживањем. На тај начин разрешава се однос између теорије и истраживачког питања. Да бисте показали напредак, морате емпиријски доћи до резултата, како то не би била случајност. Интеракција између захтева на терену, хипотетичких истраживачких питања и емпиријских резултата, показате прогресију и учинити рад војних психолога релевантнијим, али ће, истовремено, створити и велико поверење и велика очекивања команданта од војних психолога када је реч о долажењу до одговора.

У борби припадници јединица морају веровати команданту. Неопходно је и да психолози покажу да им команданти могу веровати, јер им дају одговоре за дешавања на терену, на основу емпиријских истраживања.

Проблем с војном психологијом на нивоу јединице јесте у томе што нема довољно теоријске дубине. Људи не мисле довољно на теоријском нивоу, већ субјективно траже одговоре, што није увек емпиријски веродостојно. Због тога заступа комбинацију добре теорије и неопходног емпиријског истраживања, да би се добили одговори за потребе команданата, али и да они схвате важност психолога и војне психологије.

○ *На чему се заснива и како се моделује каријерни развој у савременој војсци?*

– Неопходно је побринути се за каријерни пут официра у трупи. Најва-

жније је да „подесите“ њихов профил према специфичностима посла. На пример, добро је да на логистици тежиште буду области као што су рачуноводство, финансијска ревизија, менаџмент; на управљању људским ресурсима – војна психологија, право, разлике у култури; за пилоте и особе које се баве информатичким пословима – природне науке, физика и математика...

Каријерни пут у војсци мора бити стратешка одлука, заснована на потребама за одговарајућом војном обуком и проверена на терену. У прошлости је то била припрема људи за конвенционално ратовање. И даље нам је то потребно, али не и довољно, јер уколико се припадници ангажују за мировне операције или нове ратове, потребно је да владају и другачијим вештинама. Значајни су им тада и општа култура, односно знање, а не само специјализована војна обука. Људи морају разумети макropolitичку средину, културу и културне разлике, на пример на Кипру или у Централноафричкој Републици. Морају бити осетљиви за религију и разлике у вредностима једне земље. Зато улога образовања постаје све важнија. Обука и образовање морају подржавати једно друго у каријерној путањи официра, а то ће зависити од одлуке највишег руководства и од војнообразовне филозофије.

Ако анализирамо амбијент Вест Поинта, где не постоји веза с цивилним универзитетом, и даље говоримо првенствено о војној обуци. У Јужној Африци, примера ради, осим обуке у војном амбијенту додатно образујемо људе и на Факултету војних наука. На том факултету имамо 16 предмета, попут војне психологије, војне историје, војног права, војне стратегије, политичких наука, рачуноводства, финансијске ревизије, физике, математике, компјутерске науке и слично. Такви предмети проширују видике војника и изван терена и изван граница његове земље, односно оспособљавају га да схвати средину у којој извршава задатак, поготово у мировним мисијама.

Област нових ратова веома је изазовна и доноси новине за већину људи, јер у доброј мери непријатељи нису више у униформи. Зато је потребно да образујемо људе из области војне ети-

ке, руковођења и међународног војног права, да би, на пример, у Камеруну или Алжиру донели етички исправне одлуке, у складу с међународним координатама. То захтева више од војне обуке – треба обучити и образовати људе за нове ратове.

☉ *Какав, онда, њ треба да буде њрофил официра у будућности?*

– Као клинички психолог сматрам да официр, најпре, мора имати способност да се избори у стресним ситуацијама, што је у домену личности познато као его-снага, савесност, што значи да ће особа на дисциплинован начин користити унутрашње механизме контроле како би се носила с изазовима на терену. Затим следе ментална чврстина, отпорност и самоефикасност. Тај скуп аспеката личности морате имати ако говорите о спремности за војни позив. Предност јесте уколико изаберете људе с потенцијалом за лидерство, што се не може увек развити. У условима мировних операција или новим ратовима, у случају блокаде или конфронтирања, сваки припадник једи-

нице мора да има лидерски потенцијал, вештине и способност доношења независних одлука. Ради добре прилагођености послу морамо имати особе са способностима и интересовањима које захтева предвиђени профил. Такође, потребно је да ради одговарајуће селекције развијемо упитнике високе поузданости.

Као земље које су прошле ратове, неопходно је да употребљавамо инструменте за процену психолошке рањивости да бисмо боље заштитили наше војне снаге од појаве психопатологије. Такође, морамо обратити пажњу на веома осетљиву тему у вези са деструктивним утицајем појединих поремећаја личности у војној средини. То може изазвати рат, уништити животе људи. Психолози треба да преузму етичку одговорност како би спречили „токсичност“ у руководећим профилима у систему. Дакле, циљ је спречавати рат, а не изазивати га.

☉ *Да ли њо значи да њ треба најусѡији ѡрадиционални модел селекције и ѡрименији савременији ѡрсиуи?*

– Психолози треба да су довољно компетентни да ураде одговарајућу процену прилагођености послу, у односу на различите задатке и захтеве. На пример, чувар ће морати да задовољи различите захтеве у односу на пешадинца, припадника специјалне јединице или оперативца. По завршетку селекције и поуздане процене прилагођености захтевима посла, људи морају да заврше напорну обуку, јер је само то начин да се војни психолози увере да ли су резултати у складу с условима обуке и понашањем на терену. На тај начин војна психологија постаје значајна и за инструкторе и команданте јединица.

За војску је потребно да кандидати имају развијене интрапсихичке способности као што су интелектуалне, снага личности... Они с нижим нивоом тих способности мораће да их током образовања и обуке надокнаде. Ако искомбинујете искуство и академску бриљантност, направите бољи „производ“.

Нада МАРКОВИЋ
и Дејан ВУЧИНИЋ

Транскрипт и превод приредила
Андријана ВЛАЧИЋ

Професор Ван Дајк са нашим војним психолозима

НА ТАЛАСУ РЕХАБИЛИТАЦИЈА – МИЛАН НЕДИЋ

ПИШЕ Др Мирјана ЗОРИЋ

После Драже Михаиловића, на реду је Милан Недић. Иако Михаиловића многи и данас виде као сарадника окупатора, у међувремену се отишло и корак даље, захтевом за рехабилитацију Недића, председника квислиншке владе у окупираној Србији 1941–1944. године.

СУД ИСТ

Процес правне рехабилитације генерала Милана Недића, председника српске владе под окупацијом 1941–1944, отпочео је децембра прошле године пред Вишим судом у Београду, на иницијативу Недићевих потомака и уз подршку Српског либералног савета и Удружења политичких затвореника и жртава комунистичког режима. Циљ је да се оспори Уредба ФНРЈ из 1949, којом је председник Владе народног спаса, без судске пресуде и три године након смрти, проглашен за народног непријатеља, на основу чега су му одузета и грађанска и имовинска права. Иако је то само још један у низу процеса којима се, током протеклих година, бавило наше судство, почев од оних у којима су рехабилитоване жртве комунистичког режима с краја Другог светског рата, преко враћања грађанских права члановима породице Карађорђевић, па све до рехабилитације Драже Михаиловића, Недићеву рехабилитацију од самог почетка прате бројне контроверзе, од којих се прва тиче њене правне утемељености. За правнике, у принципу, нема дилеме: ако не постоји судска пресуда којом је Недић проглашен за ратног злочинца или народног непријатеља, онда не може бити ни поступка за рехабилитацију. Оту-

да, ово питање по њима има политичку, а не правну димензију. Други се, пак, позивају на Закон о рехабилитацији („Службени гласник РС“ бр. 2/2011), који прописује да се може захтевати рехабилитација и оних лица која су без судске пресуде лишена живота, слободе или неког другог права, као што су грађанска и имовинска права. Свакако да „случај Недић“, поред правног и политичког, подразумева и морално (етичко) и, пре свега, научно (историјско) тумачење оправданости покретања једне овакве иницијативе.

Оцене о историјској улози генерала и ратног председника српске владе, Милана Недића, крајње су опречне у српској јавности. За једне, он је спасилац српског народа, српска мајка, а за друге, квислинг који је сервисирао Немце у свим њиховим подухватима, па и у злочинима према цивилном становништву у Србији. Својевремено, 1992. године, на таласу антикомунизма случај Недић отворен је провокативном представом драмског писца Синише Ковачевића у „Звездара театру“, када се у главној улози појавио познати глумац Данило Бата Стојковић, чија је интерпретација генераловог лика остала упечатљива по реченици: *Оће њиле да брани њевца од јасџреба. Е, луди Срби... Основао сам Владу народног сџаса решен да срџски народ њоведем њравим, народним њуџем. А њо је, да гледа своје инџере-*

ОРИЈЕ

се и да се клони самоуништења. Данас Ковачевић наглашава да је његов Недић драмски лик и да није на њему да даје коначне судове: да ли треба или не да буде рехабилитован?! Његов лик у драми био је човек који је доживео личну трагедију приликом дизања у ваздух Смедерева (експлозије 5. јуна 1941), када му је син погинуо, а имао је и Хрвата за зета: „Њега јесу звали српска мајка, ни један српски војник, за разлику од хрватских, бошњачких, аустријских, до француских, није био на источном фронту“, наглашава Ковачевић...

Јединствен случај у Европи

Многобројне расправе о Милану Недићу, које су у слободној и необавезној форми одавно већ присутне у јавности, и драмски прикази његовог лика и дела, који се ослањају на слободу уметничког израза, немају ни изблиза ону тежину као иницијатива пред којом се данас нашло читаво српско друштво, па и сама држава Србија – да се правно рехабилитује председник колаборационистичке владе у Другом светском рату, владе коју је именовао окупатор и која је била у служби немачког војноуправног апарата у Србији. Рехабилитација

Недића представљала би јединствен случај у Европи; ни породица Видкуна Квислинга у Норвешкој (чије је презиме постало синоним за све сараднике окупатора у окупираној Европи), нити породица маршала Петена, председника Вишијевске Француске и хероја Првог светског рата, није до сада покретала сличан процес.

Поједини аналитичари евентуалну рехабилитацију повезују са синдромом у посткомунистичким државама источне Европе, посебно у оним које су настале распадом Југославије деведесетих година прошлог века, а који се објашњава трагањем за „новим“ историјским и вредносним идентитетом чији носиоци постају управо колаборационисти из Другог светског рата. У време када је заједничка држава нестајала у пожару крвавог грађанског рата, њене националне политичке елите почеле су да кокетирају са национализмом и то у његовој најекстремнијој варијанти. У томе су нарочито предњачили бивши југословенски комунисти који су, са позиција власти, радикални национализам користили за мобилизацију народа под плаштом тобожње угрожености од суседа. На тај начин промовисали су контроверзни модел тзв. „националног помирења“, што је у извесној мери представљало покушај мирења антифашизма и фашизма у новонасталим државама. Усташтво је у Хрватској у великој мери рехабилитовано уз помоћ наратива о домовинском рату; Фрањо Туђман је почетком деведесетих покренуо питање помирења између усташа и партизана и њихових потомака, што је, између осталог, кулминирало иницијативом да се Брозови и Павелићеви земни остаци пренесу у Хрватску. У случају Србије, са рехабилитацијом четништва такође се отпочело деведесетих, али је то питање, за разлику од Хрватске, отпочела опозиција, а прошле године окончала га позиција, рехабилитацијом Драже Михаиловића. Иако Михаиловића многи и даље виде као сарадника окупатора, у међувремену се отишло и корак даље, захтевом за рехабилитацију Милана Недића, председника квислиншке владе у окупираној Србији 1941–1944. године.

Подстицаје оваквој иницијативи проналазимо и у историјском наслеђу, у његовом често погрешном интерпретирању, иза кога су обично стајали политички, идеолошки и други интереси „победника који пише историју“. Наиме, деценијама је по завршетку Другог светског рата, вољом комунистичких идеолога у Југославији, Недић изједначаван с Павелићем, како би се „уравнотежиле њихове кривице“ за масовне погроме над Србима, Јеврејима и Ромима, иако се

тиме, заправо, само релативизовала одговорност нацистичке Немачке за почињене злочине. Историја нас је ипак научила да се између Павелићевог и Недићевог колаборационизма не може ставити знак једнакости. За разлику од Павелићеве колаборације, која је била добровољна и сврсисходна (јер су Хрвати добили државу у ратним условима), Недић се нерадо прихватио сарадње са Немцима у окупираној Србији, тек кад су га ови ставили пред свршен чин: или ће организовати владу која ће угушити устанак у Србији, или ће пусти усташке, мађарске, албанске и бугарске трупе да оне то учине. У таквим условима, Недић је покушавао да издејствује и одређене противуслуге за Србе и обећање генерала Данкелмана да ће Србија стећи аутономни статус, али се с временом показало да су његове наде биле узалудне. У намери да српски народ сачува од непотребног страдања, Недић је, прихватајући колаборацију и захтеве Немаца да се бори против покрета отпора, равногорског и партизанског (нарочито против комуниста, јер их је сматрао одговорним за сурове репресалије окупатора у Србији) заправо још више допринио том страдању. Недићево квислинштво, без сумње, материјализовало се унутар сопственог, српског народа, док су Павелићева сарадња и ослонац на Немце омогућили његовом режиму несметано спровођење етничког чишћења хрватске фашистичке државе, пре свега, масовни погром и истребљење Срба у њој.

Историја о Недићу

О историјској улози Милана Недића најбоље и једино може да суди – историја. Ипак, око његове личности очитују се поделе у домаћој литератури и међу историчарима, које се крећу између издајства и колаборације са непријатељем, на једној, и његовог поимања као патриоте и трагичара, на другој страни. Једни сматрају да Недић не заслужује осуду, јер је покушао да Србију заштити од рата, а кад се нашао на функцији председника владе под окупацијом, постао је неминовно жртва комунистичког терора. Ови ће, попут историчара Бојана Димитријевића, рећи: „Недић је пре свега човек који је своју блиставу војничку каријеру у августу 1941. жртвовао за спас српског народа на начин који је по његовом мишљењу био једино могућ, и не само он, него и већина

српских интелектуалаца који су остали у окупираном Београду... Дакле, то је ствар коју треба просто разумети”. Друга струја међу историчарима тврди: „Недић је најнеспорнија спорна личност, јер чињенице показују да је одговоран за низ злочина, те места рехабилитацији нема. Ако до ње и дође, биће то још један пораз вредносног система и правног поретка уопште”. У свему томе, сви они који се баве ликом и делом Милана Недића, као да занемарују основну чињеницу да се његова исто-

ријска улога мора повезано тумачити са 27. мартом 1941. и војним пучем, када је смењена влада која је (25. марта) потписала приступ Југославије Тројном пакту. Пуч је произвео немачки напад и све остало што је са собом донео Априлски рат овој држави, па и инаугурисање Недићевог режима у окупираној Србији. Дакле, став према Недићу захтева недвосмислено опредељење према догађајима који су претходили именовану његове владе. То значи да се они који се залажу за Недићеву рехабилитацију, морају имплицитно одредити према пучу од 27. марта и осудити тај чин, јер, контрадикторно је тражити Недићеву рехабилитацију, а истовремено подржавати војни пуч који ће Југославији донети рат, њену поделу и окупацију.

У савременој историји српског народа Милан Недић најупечатљивије симболизује два антипода: човека који је у Србији институционализовао сарадњу са немачким окупатором и који је, прихватајући се функције српског „квислинга”, своју мисију у датом моменту схватао као једино могући пут да се заштите елементарни интереси српског народа и његове државе под окупацијом. Доживевши да му после рата суде и пресуђују његови највећи непријатељи – комунисти, трагичар је у њему на крају победио патриоту. Биланс Недићеве политике указује на неувобичајени спој људских особина и трагичних судбина, на контрадикторности између егзистенцијалних интереса и сурове стварности којом је био затечен српски народ по губитку сопствене државе 1941. године. Прихватајући се понуђене функције, генерал Недић је готово без резерве следио немачку политику у Србији, а да при том није успео да промени антисрпско расположење немачког врха, ни да обезбеди повољнији статус свом народу и сопственој држави у новом европском поретку. Иступао је као председник владе, иако је сваки немачки функционер у Србији могао да доведе у питање његову компетентност у доношењу одлука. Тражио је проширење Србије, рачунајући на 17 срезова у источној Босни, док су га Немци истовремено (крајем 1941. и почетком 1942. године) кажњавали значајним проширењем бугарске окупационе зоне у Србији. Опредељујући се за колаборацију са Немцима, погазио је официрску заклетву, због чега је био одбачен и од свог краља. Патетичним наступима настојао је да спречи немачки терор над народом подносећи протесте, меморандуме, претећи оставкама, иако се овај настављао несмањеном

жестином. Истрајавао је на аутономији Србије у оквирима немачког новог поретка у Европи, упркос доследном противљењу немачког политичког врха, на првом месту Хитлера, да било шта мења у својој, већ утврђеној политици према Србији, под режимом војне окупације. Служећи интересима сила Осовине, Недић је одмах на почетку дошао у сукоб са Југословенском владом у Лондону која је од њега морала да се дистанцира. Упркос српској политичкој емиграцији која се противила изједначавању Недића и Павелића (аргументима о Недићу као спасиоцу српског народа и заштитнику његових егзистенцијалних интереса, а о Павелићу као гробару тог истог народа), Југословенска влада у Лондону и њен министар војни (генерал Михаиловић) практично су га отписали, стављајући га под слово „З“, што је највероватније подразумевало његову – физичку ликвидацију.

У оквирима немачке политике

Од тренутка када је од војноуправног заповедника генерала Данкелмана прихватио мандат председника српске владе, Милан Недић пуним капацитетом улази у оквире немачке окупационе политике у Србији. Стављајући своју судбину у руке немачког окупатора, Недић се фактички и формално определио за Немце и морао је рачунати с тим да ће поделити њихову судбину на крају рата, ма каква она била. Ту нема никакве дилеме. Исто као и Павелић у Хрватској. У првом обраћању српском народу, 2. септембра 1941, он је покушао да објасни мотиве који су га навели да се прихвати понуђене функције: „Дошао сам на владу да спасавам народ да се међусобно не истреби; да завлада ред и мир, рад и братство (у времену сукоба највећих сила); да сачекамо свршетак рата здружени под српским барјаком“, јер у обрачуна највећих светских сила „ту ми нити можемо помоћи нити одмоћи“. Задатак своје владе видео је управо у смиривању земље, увођењу реда и поретка, у раду и обнови земље и протеривању оних „који служе туђим интересима или су заведени туђинским агентима“. У том наступу, као и многим каснијим када би слао „опомене српском народу“, сажета је сва политичка филозофија „владања“ генерала Недића: спасити свој народ од уништења и спречити да Србија буде претворена у „згариште и пустош“. У исто време, нападан са свих страна, игнорисан и уцењиван од Немаца, који су у њему видели искључиво извршиоца сопствене политике у Србији, не занимајући се нарочито за његове бриге и моралне дилеме, без интегритета и аутономије у оквиру немачког окупационог режима, Недић је заједно са Владом националног спаса пролазио кроз многе кризе и искушења, како у односу према спољним чиниоцима (силама Осовине, немачким окупационим властима у Србији, савезничким силама, Југословенској влади у Лондону и Миха-

иловићу, као њеном експоненту у земљи, политичком и националном радикализму југословенских комуниста...), тако и на унутрашњем плану, где је био принуђен да мири супротстављене струје унутар сопствених редова које су „вољно или невољно“ подржавале немачки „нови поредак“ у Србији.

Заједно са Немцима, српска полиција и жандармерија (САС) учествује у казним експедицијама против антифашиста, комуниста, партизана, равногораца и осталих политичких неистомишљеника; Србима су пуњени логори (Београд је био једини главни град у Европи на чијој су територији постојала четири нацистичка логора), убијани су, на различите начине мучени и увођени у стање егзистенцијалне угрожености. Међу њима је било и невиних жртава, које нису припадале ниједној од ових категорија. Зато, кад говоримо о рехабилитацији Милана Недића и његовој улози у Другом светском рату у целини, науку (историјску, пре свега) не занимају толико Недићеве мотиви због којих је ушао у колаборацију с Немцима и трагична судбина на крају рата, колико биланс његове „владавине“, а он је заиста поражавајући. Насупрот 400.000 српских избеглица које је (према изворима) збринула његова влада (па ни то није могла урадити без немачког одобрења) и бројних обраћања народу, у којима је Недић заговарао ред, рад и мир, како се не би провозирале немачке репресалије над недужним цивилима, стоји поражавајуће књиговодство смрти, иза кога вољно или невољно, директно или индиректно, са знањем или без непосредног увида, али свакако de facto, стоје Влада народног спаса и генерал Недић као њен председник. Активним учешћем на страни окупатора против припадника покрета отпора у Србији и арбитражем у крвавом грађанском (братоубилачком) рату у коме су ратовали сви против свих, Недићева влада несумњиво је допринела погубним поделама у српском народу, чије се последице и данас осећају. Иза ње је остало око 80.000 жртава Јајинаца (антифашиста, комуниста, Јевреја, Рома, обичних грађана...), Бањички логор као симбол највећег страдања Срба усред Београда (према документима, кроз њега је прошло 23.637 особа различитих националности), који је имао неку врсту двојне управе, јер су га држали и Немци и Недић, односно, његова специ-

јална полиција и државна стража, испражњено Старо сајмиште, прогон и истребљење Јевреја (холокауст) у читавој Србији, камиони душегупке (Goetz und Meier), у којима је плинотом угушен велики број талаца са Бањице и Старог сајмишта, репресивни полицијски апарат на челу са злогласним Драгим Јовановићем, као и остале активности које су предузимане по налогу или уз менторство окупационих власти. Међу заточеницима Бањичког логора било је пуно интелектуалаца; поменимо само Александра Белића, Виктора Нова-

ка, Васу Чубриловића, Милоша Ђурића, па свештенике Српске православне цркве, антифашисте, комунисте, четнике, обичне грађане, а да не говоримо о Јеврејима и Ромима. Готово читава социјална, интелектуална и национална структура Београда била је у њему заступљена. Позивајући се на документе, професор Милан Ристовић тврди: „Тачно је да су немачке окупационе власти вршиле егзекуције, али помоћни инструмент била је полицијска и војна структура српске окупационе власти“. Као кључни аргумент, Ристовић наводи да је „српска влада добила одрешене руке да бира кога од талаца ће да стреља и на који начин“.

Настојање заговорника Недићеве рехабилитације да га амнестирају од кривице за холокауст, наводним тврдњама да није знао за прогоне и истребљење Јевреја, не може да прође суд историјске науке. Она је то питање одавно већ апсолвирала и не могу га променити било какве поделе међу историчарима поводом тумачења Недићевог лика и дела. Исувише је остало материјалних доказа о томе у документима (архивској грађи). Самим тим што је био председник квислиншке владе, која је у свим сегментима сервисирала немачке окупационе власти, и уједно министар унутрашњих дела, који је под својом контролом држао читав војнополицијски апарат (САС) који је био укључен у прогон и истребљење Јевреја и Цигана, као и политичких неистомишљеника, не може се ни у једном сегменту оспорити апсолутна одговорност Милана Недића по том питању. Између октобра 1941. и маја 1942. године преко 80% јеврејске популације у Србији убијено је у логорима, у Јајинцима, масовним стрељањем или употребом гаса (у камионима душегупкама). Чињеница да се логор Старо сајмиште налазио на територији НДХ не умањује Недићеву одговорност за страдање Јевреја и осталих заточеника у њему. Српска власт, нарочито у Београду, вршила је потпуни надзор над Јеврејима и заједно са немачким властима организовала њихов принудни рад. О томе је Недићева Специјална полиција водила прецизну евиденцију.

Расистичка влада

Десетине уредби и декрета које је доносила Недићева влада били су расистичке природе; у њима се Јеврејима и Циганима забрањивало да раде у државним службама, да студирају на универзитетима, оспаравано им је право на рад и имовину („Уредбом о припадању имовине Јевреја у Србији“ од 28. августа 1942), која је без накнаде проглашавана власништвом државе. У име Главног безбедносног уреда Рајха (Reichssicherheitshauptamt), шеф Управног штаба војног заповедника Србије Харолд Турнер могао је августа 1942. с поносом да извести да је Die Judenfrage у Срби-

ји решено и да је она једна од првих земаља у Европи која је Judenrein, очишћена од Јевреја, њих преко 15.000, или 94% од предратног броја. Све до напуштања Београда 1944. године, Недић је беспоговорно слушао налоге својих немачких господара. Посебан вид Недићевог трогодишњег учинка у власти, који је нажалост само делимично истражен у историографији, јесте његова улога у економској експлоатацији Србије и масовној употреби принудног рада за немачке потребе, посебно при експлоатацији великих рудних комплекса, као што су Бор, Трепча и Костолац, али и осталих привредних ресурса. Преко „Берзе рада“, „Националне службе рада“ и сличних организација, Недићева влада упућивала је људе на принудни рад, позивала их и подстицала на добровољно пријављивање за рад у Рајху, обећавајући им, при том, добре услове рада и сигурне плате. На тај начин, Србија се додатно ослобађала непожељних елемената који су представљали потенцијалну опасност по немачког окупатора и Недићев режим у земљи.

С обзиром на изнете чињенице, које су историографски одавно верификоване, процес око рехабилитације Милана Недића могао би да има само један, de facto политички карактер, а судска одлука, уколико до ње и дође, не може имати ни правно, ни историјско утемељење. Да би се, у овом случају, задовољила правна процедура, логичније је (уколико би то било могуће) да се настави суђење генералу Недићу које је отпочело 1946, а које се његовом смрћу није завршило, па онда, евентуално, ићи на његову рехабилитацију. Јасно је да су разлози Недићеве рехабилитације пре свега политичке, а не историјске природе. Јасно је и то да Недићев лик и дело објективно може да тумачи само историјска наука (а она је о томе дала свој суд). Ово није ни академско питање, већ покушај да се, под маском заштите српског народа, рехабилитују Недић и његова влада, који су формално и фактички сервисирали немачки фашистички режим у Србији. Тиме се опасно доводе у питање не само антифашистички темељи српског друштва и релативизује фашизам, већ прекраја и фалсификује историја. Осим тога, отклон од антифашистичког наслеђа Србије у Другом светском рату представљао би увреду за десетине хиљада жртава Бањице, Старог сајмишта, Топовских шупа, Бубња, Јајинаца и других стратишта по Србији, где су се окупатор и његови (домаћи) сарадници обрачунавали са родољубима, патриотима, антифашистима и свима онима који нису хтели да прихвате и живе у новим европском поретку који су Немци и у Србији градили. ■

НЕГДЕ ИЗМЕЂУ

Пише
Душан Глишић

Поделе које нас слабе нису у интересу државе у којој живимо. Па ако не као Срби, који, по Цвијићу, на прво место стављају страст, можемо ли, као грађани сопствене државе, да мислимо и деламо у њеном интересу? Прошлост (треба) да поштујемо, историју да проучавамо, али у будућност да гледамо. У погледу у будућност и Срби могу да виде своју шансу за помирење са самима собом. Или ће, заиста, остати негде између прошлости и будућности.

Има ли смисла трошити речи на доказивање да су Срби, од памтивека, „негде између“. Између Истока и Запада, између латинице и ћирилице, између Карађорђевог „Којекуде“ и Милошевог „Чиниш волико“, између партизана и четника, између монархиста и републиканаца, између сељака и ратника..., па и између земље и неба, мада ће многи рећи да су, због историјских недаћа, али и одређених религијских схватања, додуше, ближи небеским просторима, него мајници земљи. „Небески народ“ никако да се одлучи на коју ће страну. Верује у једног бога, али је задржао и славу, у част божанстава којима се молио пре Христа. Хришћанин с „паганским“ примесам а остао је „негде између“. А негде између, у савременом свету значи – нигде.

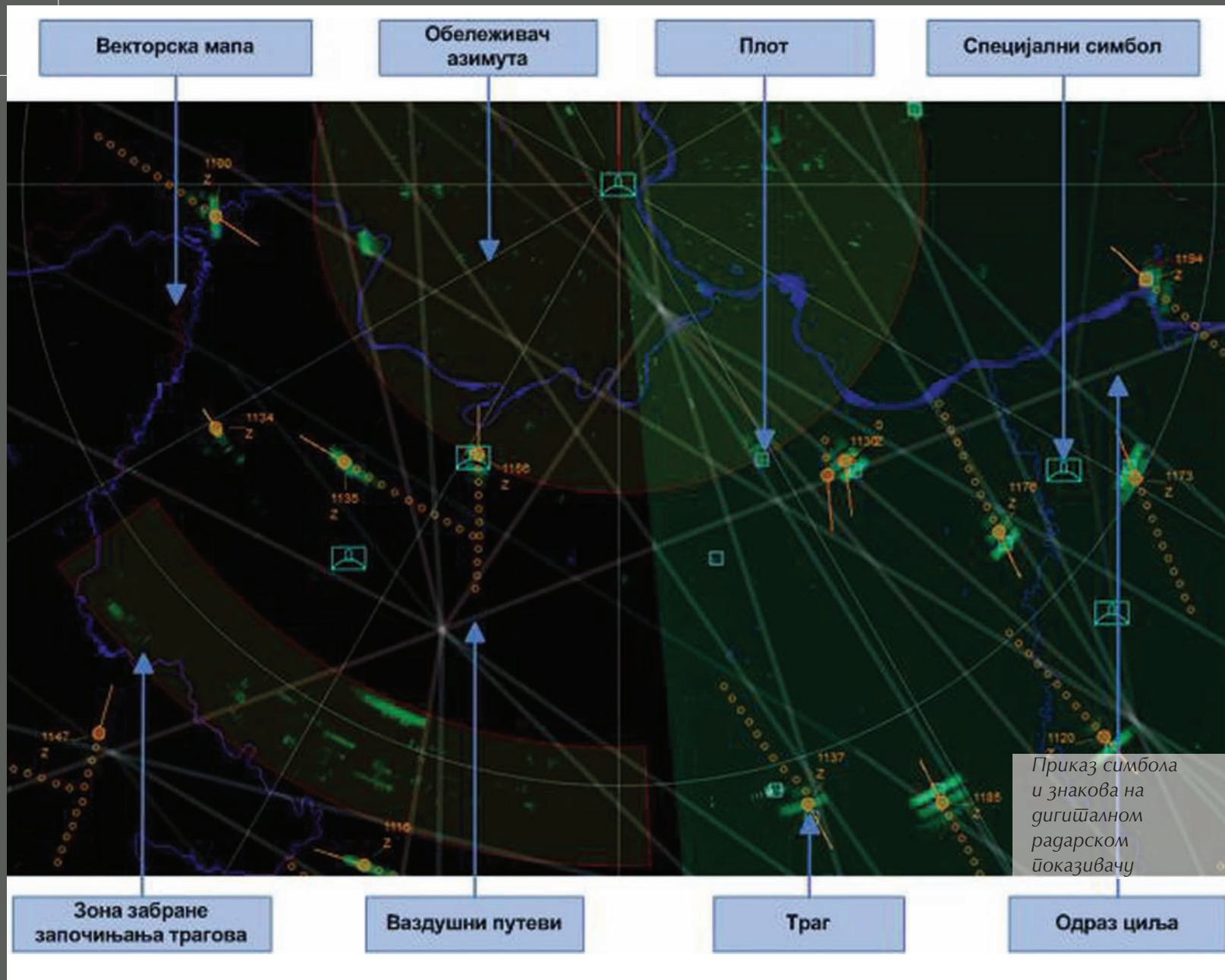
„Два Србина – три партије“, ко још не зна за ту нашу коб? Може ли се нешто учинити против тога? Могу ли и Срби да се уједине, не у једној држави, јер је то, уз немалу помоћ хрватске државе и знатну логистичку подршку Римокатоличке цркве, већ углавном остварено, додуше мало другачије но што су то Срби замишљали..., него у схватањима, опредељењима, погледима на своју историју и место у европској и светској заједници? Може ли народ који је, оцилима на државном грбу, одавно показао да слогу види као камен темељац свог опстанка на овом ровитом тлу, заиста сложено у будућност?

Верујем да могу. Али вера, сама по себи, не значи ништа. Потребни су аргументи, а за њих је задужена наука. Описујући карактер динарског типа народа, у које је убројио и моравске Србе, највећи српски антрополог Јован Цвијић није се либио да закључи како су динарски људи „живог духа и танане интелигенције“, већином „инспирисани побудама моралне и духовне врсте, где су материјалне вредности увек другог реда“. Могуће их је веома снажно мотивисати само ако се позову на осећајност, осетљивост, индивидуални и национални понос, ако им се дирне у осећања части, правде и слободе. Срби су, дакле, страствени. Преки. Знају вредност слободе и спремни су за њу да плате сваку цену. Добро се знамо, добро нас познају. Знали су нас и 1914. и 1941. и 1999. године. Са нама нема изненађења.

Могу ли Срби у Шумадији на своју прошлост да гледају исто као Срби у Војводини? Могу ли пречански Срби и Тимочани или Крајишници и Шумадинци... мислити исто о 1914. и 1918. години, о Великом рату и његовим последицама? Могу ли потомци официра југословенске краљевске војске о четницима мислити исто што и унучи партизана? Како помирити оне Србе који сматрају да званично писмо у Србији треба да буде једино ћирилица, с оним Србима који су одрасли у (некада југословенским) крајевима, у којима се ћирилица није користила, па је и не знају. И не сматрају да познавање оба писма представља „цивилизацијску вредност“.

Ако знамо да готово трећину држављана Србије чине националне мањине, можемо ли бити сигурни да су нам схватања прошлости истоветна? Може ли, уосталом, Русинима, Словацима, Мађарима, Румунима, Бугарима... са српским пасошем, рођеним и одраслим у Србији, интерес српског народа бити значајнији од интереса матичних национа? И да ли грађанин Француске, ма ког порекла био, можда алжирског, заиста увек види интерес Француске као свој сопствени? Одговор на ова питања, ма како провокативно звучала, одавно је познат. Још од краја националних револуција и стварања грађанских држава, нема недоумице да одговор може бити само – да! Грађанима демократских држава у којима су, по дефиницији, углавном загарантована сва права националних мањина (треба да) јесте најважнији интерес државе у којој живе.

Најзад се назире и одговор на питање с почетка текста. Могу ли, дакле, Срби да се уједине, да, најзад, заврше с поделам на ове и оне? Да престану да се супротстављају будућности? Поделе које нас слабе нису у интересу државе у којој живимо. Па ако не као Срби, који, по Цвијићу, на прво место стављају страст, можемо ли, као грађани сопствене државе, да мислимо и деламо у њеном интересу? Прошлост (треба) да поштујемо, историју да проучавамо, али у будућност да гледамо. У погледу у будућност и Срби могу да виде своју шансу за помирење са самима собом. Или ће, заиста, остати негде између прошлости и будућности. ■

НОВИ СИСТЕМ АУТОМАТИЗАЦИЈЕ У ВОЈИН-У – ЦВОЈ М11 (2)

КАРИКА КОЈА НЕДОСТАЈЕ

Систем ЦВОЈ М11 намењен је за обезбеђење процеса аутоматизације пријема, обраде, приказивања и слања података осматрања ваздушног простора на нивоу чете ВОЈИН, односно вода ВОЈ. Може се користити, уз одређена ограничења, и као резервно командно место вишег нивоа командовања, односно као резервни центар ВОЈИН.

Тај систем обезбеђује следеће функције: повезивање са различитим типовима радара, то јест селекцију типа радара и обраду сигнала; даљинско управљање предајницима радара; приказ радарске слике осматрачког радара на дигиталним показивачима у режиму азимут – даљина; избор режима рада у обради сигнала; дистрибуцију радарских података осматрања и управљање системом; избор формата

поруке и дефинисање комуникационог протокола; синхронизацију системског времена потребног за компоненте средства: комуникацију са локалним и спољашњим учесницима у телекомуникацијској и информатичкој (ТкИ) мрежи Војске Србије; симулацију података радарског осматрања; снимање и репродукцију података радарског осматрања и пријем и слање кратких порука.

Почетком 2016. године 18 полазника из различитих јединица Војске Србије успешно је савладало обуку и усвојило знање неопходно за руковање и одржавање система ЦВОЈ М11. На тај начин крунисан је развој нулте серије тог система, који је након тога предат на коришћење 126. бригади ВОЈИН. Домаће решење успешно ће заменити већ застарели систем аутоматизације АС-84 и ОПК С-5013 и С-5014Б.

Рачунарске компоненте

У функционалном смислу систем ЦВОЈ М11 чине механичке, рачунарске, специјализоване хардверске компоненте, те компоненте за напајање електричном енергијом и за повезивање локалне рачунарске мреже, потом скуп пратећих каблова, софтверски комплет, резервни склопови, те комплет алата и прибора за одржавање и документација. Део комплета тог система су и две конзоле са уграђеном опремом, монтиране у кабинама радара С-600, С-613 и АН/ТПС-70.

Рачунарске компоненте новог система састоје се од блока спреге са осматрачким радаром, блока спреге са радаром за мерење висине, екстрактора радарских података, трекера, фузионог трекера, дигиталног радарског показивача, блока за интерну комуникацију, блока за комуникацију са удаљеним системима и блока за гласовну комуникацију.

Блок спреге са осматрачким радаром састоји се од софтвера и хардвера и смештен је у примопредајној кабини осматрачког радара. Тај блок обезбеђује прихватање, прилагођавање и примарну обраду аналогног видео-сигнала и сигнала тригера, као и сигнала тренутног азимута антене са осматрачких примарних радара типа S-600 и АН/ТПС-70 и конвертује га у дигитални радарски видео-сигнал. ЦВОЈ М11 обезбеђује и спрегу са осматрачко-аквизицијским радаром (ОАР) П-12 и може се подесити тако да прима радарске податке са тог радара. Такође, блок контролише и надгледа статус радарског пријемника, предајника итд.

Блок спреге са радаром за мерење висине С-613 састоји се од софтвера и хардвера смештеног у кабини радара за мерење висине. Обезбеђује прослеђивање управљачких команди и надгледање статуса радара за мерење висине, а од њега прихвата резултате мерења висине. Подржано

САСТАВ

У функционалном смислу систем ЦВОЈ М11 чине механичке, рачунарске, специјализоване хардверске компоненте, те компоненте за напајање електричном енергијом и за повезивање локалне рачунарске мреже, потом скуп пратећих каблова, софтверски комплет, резервни склопови, те комплет алата и прибора за одржавање и документација. Део комплета тог система су и две конзоле са уграђеном опремом, монтиране у кабинама радара С-600, С-613 и АН/ТПС-70.

је ручно и аутоматско мерење висине. Такође, омогућава и даљинско управљање напајањем предајне цеви и сервоа за окретање антене.

Екстрактор радарских података анализира дигитализовани примарни радарски видео-сигнал, детектује потенцијалне циљеве и генерише плотове у току једног обртаја антене радара.

Процесирање је засновано на три главне фазе: потискивање стал-

них одраза (СМ-CFAR алгоритам), детекција пребацивања адаптивног прага (СА-CFAR, GO-CFAR, SO-CFAR алгоритми) и екстракција плотова (проналажење облика који личе на циљеве међу семпловима видео-сигнала који су пребацили адаптивни праг).

Екстрактор радарских података обезбеђује прихват сигнала од блока спреге са радаром, обраду примљене

них сигнала, аутоматску детекцију и одређивање координата објеката у ваздушном простору, формирање порука о плоту и слање корисницима. У току рада могућ је надзор статуса и подешавање релевантних параметара екстрактора радарских података.

Трекер је софтверски модул за праћење покретних циљева и служи за генерисање трагова. Траг представља стварни циљ чије је присуство потврђено низом плотова из неколико узастопних пребрисавања. Сваки траг садржи естимацију стања кретања циља (позицију и вектор брзине) и историју стања кретања циља из претходних пребрисавања.

Предвиђено је да трекер ради у „track-while-scan” режиму, што значи да се плотови примају и обрађују у регуларним интервалима, док радар континуално и периодично пребрисава простор осматрања. Рад трекера има три главне операције: придруживање података, филтрирање трагова и иницијализацију и одржавање трагова.

Придруживање података подразумева додељивање нових плотова раније успостављеним траговима. За метод придруживања података изабран је Global Nearest Neighbor (GNN). GNN додела је реализована коришћењем Мункресовог алгоритма. Парови траг-плот, чије је при-

друживање мало вероватно, елиминишу се применом елипсоидалног прозоровања.

Филтрирање трагова представља естимирање стања кретања трага на основу координата додељеног плота и модела кретања циља. Филтер трагова примењен је коришћењем Interacting Multiple Model (IMM) технике. Користе се два или три Калманова филтра, при чему први Калманов филтар моделује праволинијско кретање, други моделује маневар, а опциони трећи Калманов филтар моделује врло оштар маневар.

Иницијализацијом и одржавањем трагова утврђује се присуство нових трагова и нестанак раније присутних. За њихову иницијализацију и брисање користи се М/Н логика.

Фузиони трекер јесте софтверски модул који обезбеђује праћење циљева уз помоћ више повезаних радара кроз фузију сопствених трагова са траговима добијених од других удаљених радара и оперативног центра. Уз помоћ тог модула остварена је децентрализована архитектура система, која је отпорна на отказе. Подразумевани режим рада јесте аутоматска корелација сопствених трагова са траговима добијеним од суседних ЦВОЈ М11 и оперативног центра. Такође, фузиони трекер омогућава оператеру искључивања аутоматске корелације за одабране трагове, као и могућност ручне корелације за такве трагове.

Дигитални радарски показивач представља главну спрегу између корисника и система и омогућава приказ дигитализованог видео-сигнала у РРІ (Plan Position Indicator) формату, као и информацију о тренутној позицији антене. Направљен је тако да имитира особине аналогних радарских показивача. Под тиме се подразумева ефекат постепеног ишчезавања, као и ефекат двоструке перзистенције, који се постизао са два слоја фосфора на аналогним показивачима.

Радарски показивач такође обезбеђује приказ плотова, трагова (при чему број приказа трага зависи од припадности ваздухоплова), таблица трагова (које садрже и словну ознаку припадности ваздухоплова, обележивача даљине и азимута, кодне мреже ВОЈ (по нивоима: груба, средња и фина), векторских карти, ваздушних путева (коридора), специјалних симбола, зона дејства АРЈ за ПВД, обележивача севера, табеле трагова, координата позиције курсора уз могућност избора типа координата.

Блок за интерну комуникацију јесте скуп библиотека и користе се за локалну или удаљену комуникацију међу интерним процесима у дистрибуираном софтверском систему. Рад блока за интерну комуникацију базира се на ТСП/ІР протоколу.

Сви софтверски модули у ЦВОЈ М11 реализовани су као одвојени процеси, а међусобно комуницирају уз помоћ блока за интерну комуникацију. На тај начин омогућена је слаба спрегнутост између компоненти, а тиме и лакше надограђивање софтверског система и већа флексибилност при распоређивању компоненти на хардверске ресурсе.

Блок за интерну комуникацију развијен је за потребе система за прикупљање, обраду, дистрибуцију и презентацију радарских сигнала и података, али је конципиран тако да се може применити и у другим дистрибуираним софтверским системима.

Блок за комуникацију са удаљеним системима састоји се од комуникационог софтвера и хардвера. Преко тог блока ЦВОЈ М11 се везује на постојеће и савремене комуникационе мреже интегралног система Војске Србије. Њиме се омогућава слање података о плотовима оперативном центру у реалном времену. Такође, могућа је и размена података о траговима са оперативним центром и другим удаљеним радарима. Поддржана је

Контрола развода електричног напона у кабинџ КЗТН М11

НАПАЈАЊЕ

Систем ЦВОЈ М11 са инсталираним уређајима напаја се стандардним мрежним напоном из дистрибутивне мреже или агрегата. За напајање електронске опреме система примењени су савремени уређаји непрекидног напајања (UPS), а остала електроенергетска опрема јесте стандардног типа за напајање такве врсте средстава.

Полазници обуке, представници 126. бригаде ВОЈИН, Команде РВ и ПВО и Управе за планирање и развој (4-5) ТШ ВС и инструктори из Института „Михајло Пупин“ испред возила ЦВОЈ М11 на радарском положају „Стари Бановци“

комуникација преко протокола ASTERIX, CD2 и протокола развијених у компанији „MARCONI“ из Енглеске.

Блок за гласовну комуникацију састоји се од софтверских телефона, процесорске комуникационе јединице и посебних контролера за даљинско коришћење радио-станица ВВФ опсега. Њиме се обезбеђује међусобно остваривање позива и гласовна комуникација између корисника софтверских телефона ЦВОЈ М11, корисника телекомуникационог система Војске Србије, који су повезани преко SIP руте и корисника аналогних телефона, који су повезани на процесорску комуникациону јединицу. Све те функције реализоване су преко корисничког интерфејса.

Механичке компоненте

У комплекту састава ЦВОЈ М11 механичке компоненте омогућавају смештај рачунарских компоненти у одговарајуће конзоле и несметан рад послужилаца тог система. Посебно изабране механичке компоненте омогућавају лак приступ и изграђивање из основне конструкције, у току одржавања и интервенцијама приликом оправки. Такође, омогућавају смештај елемената за напајање електричном енергијом, грејање, климатизацију и вентилацију кабине.

У посебно изграђеним елементима омогућен је смештај резервних делова, алата и испитно-мерне опреме и документације. У простору кабине КЗТН М12 посебно израђене моталице омогућавају смештај енергет-

ских каблова за напајање и пратећих каблова за повезивање ЦВОЈ М11 са одговарајућим радаром.

Верификација

Испуњеност захтева квалитета „нулте“ серије система ЦВОЈ М11 верификовали су интерним и завршним испитивањима Војна контрола квалитета и Технички опитни центар. Нови ЦВОЈ М11 у потпуности је задовољио високо постављене тактичко-техничке захтеве тактичког носиоца. Треба напоменути и то да су испитивања ЦВОЈ М11 са становишта функционалних карактеристика и карактеристика софтвера, а за чију је проверу био потребан рад у реалним условима, извршена на радарским положајима Стари Бановци и Качарево.

Истовремено, опитно-експлоатациона испитивања базирала су се на провери функције фузионог трекера – корелацију трагова у сва четири режима рада, без обзира на начин започињања и праћења. За проверу функција фузионог трекера, реализовани су вишедневни налети ваздухоплова, са маневром по правцу и променом висине, којима одговарају убрзања 1G, 2G и 4G. Функција комуникационог блока проверавана је на размену података о плотовима и траговима, између ЦВОЈ М11 и размене података са оперативним центром и функције радио-уређаја. Такође, проверавана је могућност пријема података од АгКЛ и проверене спреге са радаром АН/TPS-70.

На основу свих резултата и показатеља добијених током лабораториј-

ских и опитно-експлоатационих испитивања са становишта функционалних карактеристика и софтвера, ЦВОЈ М11 је у потпуности задовољио постављене захтеве.

Домаће решење

За тактичког носиоца, носиоца развоја и произвођача, Институт „Михајло Пупин – Рачунарски системи“, посебно задовољство представља чињеница да је ЦВОЈ М11 показао како је могуће домаћим решењима успешно заменити већ застарели систем аутоматизације АС-84 и ОПК С-5013 и С-5014Б.

Примењен рачунарски систем ЦВОЈ М11 јесте модуларне архитектуре, омогућава надоградњу система и надоградњу постојећег софтвера.

Реализованим софтверским решењима тај систем може се користити у командовању другим борбеним системима, којима је потребна прецизна и непрекидна информација, у реалном времену, о циљевима у ваздушном простору.

Посебно интересовање за систем ЦВОЈ М11 исказали су страни војни представници у Републици Србији и произвођачи такве опреме у свету који су прошле године обили сајам НВО „Партнер“.

Већ сада се може рећи да тај систем представља значајну карику и ембрион будућег командно-информационог система у РВ и ПВО. ■

(Крај)

Драган БОРЈАН

ЈУРИШНА ПУШКА НК 416

МЕЂУ НАЈБОЉИМА У СВЕТУ

Припадници специјалних снага америчке војске, ангажовани на ратиштима у Ираку и Авганистану, имали су много приредби на аутоматску пушку Colt M-4A1 због честих застоја узрокованих песком и прашином. Команда за специјалне операције (SOCOM) због тога није разматрала набавку нове пушке, али је зато 2004. године немачкој фабрици „Heckler&Koch“ упућен званичан захтев да помогне у побољшању пушке Colt M-4. Немачки оружари са задовољством су га прихватили, јер су имали велико искуство стечено развојем пушке G-36, модернизацијом британске SA-80 (L85 A1) и пројектовањем нове америчке пушке XM8 (отказано 2005. године). Одлучено је да на том пројекту заједнички раде немачки конструктори, које је предводио инжењер Ернст Маух, и неколико припадника одреда специјалних снага – Делта.

Након неколико прототипа и тестирања, 2005. године представљена је пушка израђена на платформи M-4, али са побољшаним конструктивним решењима. Првобитни назив оружја био је НК M-4, али је због жалбе ком-

Пушка је добро избалансирана и лака за руковање. Као оружје M-4 платформе има одлична ергономска решења – пуњење/пражњење, замена оквира, доступност команди на регулатору паљбе, хват. Поуздана је и прецизна. Лако се контролише чак и при непрекидној рафалној паљби. Расклапање, склапање, чишћење и одржавање је једноставно. Припадници 72. извиђачко-диверзантског батаљона Специјалне бригаде од 2009. године наоружани су моделом НК 416.

паније „Colt Defence“ пушка преименована у НК 416 (алудирајући на пушке M-4 и M-16).

Побољшања у односу на Colt

Јуришна (аутоматска) пушка НК 416 калибра 5,56×45 mm функционише на принципу позајмице барутних гасова, са ротирајућим затварачем као системом брављења. Иако се рад Colt M-4 такође заснива на гасној позајмици, разлика је у начину искоришћења барутних гасова. Код Colt M-4 барутни гасови делују директно на чело носача затварача, покрећу читав склоп и тако улазе у сандук. То за последицу има запрљаност унутрашњости сандука барутним честицама и самим тим већу вероватноћу застоја. Осим тога, унутрашњи делови и затварач су константно изложени великим барутним гасовима, што повећава њихово хабање, па је потребно често подмазивање покретних делова како би аутоматика функционисала.

Немачки инжењери су код НК 416 применили систем кратког трзаја гасног клипа, сличан оном на пушци G36. То је главно побољшање у односу на M-4. Додат је клип иза кога је по-

стављена дугачка шипка (тзв. клипњача), која се ослања на носач затварача. Функционише тако што сила притиска барутних гасова потискује клип уназад, при чему се јавља кратак ход, односно трзај клипа. Тада клип, преко клипњаче, ударом покреће носач затварача и остале делове уназад. Под дејством повратне опруге, покретни делови се враћају у почетни положај и тиме је завршен циклус аутоматике.

Предност тог система је што барутни гасови не улазе у сандук. Тако се редукује прегревање и запрљаност покретних делова, смањује број застоја и повећава поузданост оружја за 70 одсто. Топлота се врло мало или нимало не преноси на затварач, што повећава век трајања саставних делова на минимум 15.000 испаљених метака (према гаранцији произвођача). Такође, смањено је потребно време чишћења и одржавања оружја.

Ригорозна тестирања

Компанија „Heckler&Koch” спровела је ригорозна тестирања пушке. Рађен је тест на „топло-хладно-воду-песак-блато” и тзв. „Over The Beach”

ПРИМЕНА

Пушка НК 416 иде у ред најсавременијих и најбољих јуришних пушката данашњице. Налази се у наоружању војних и полицијских специјалних јединица Француске, Немачке, Италије, Јапана, Јордана, Холандије, Пољске, Филипина, Сингапура, Словачке, Србије, Турске и САД (одред Делта, SEAL, FBI HRT). Једина држава која је комплетну војску опремила пушком НК 416 јесте Норвешка (од априла 2007. године).

Коришћена је у борбеним дејствима у Ираку, Авганистану, Малију и sukобу између малезијске војске и филипинских милитаната. Том пушком су припадници морнаричких специјалних снага SEAL ликвидирали Осаму бин Ладена у операцији „Нептуново копле”.

тест упоредо са пушком М-4. На том тесту проверава се поузданост и функционалност оружја након потапања у воду (када се цев и сандук напуне водом). Пушка НК 416 успешно је прошла тај тест (није било оштећења делова и поново је могла да се користи), док је код М-4 дошло до пуцања и кидања делова сандука услед огромног притиска барутних гасова, тако да је била неупотребљива.

Августа 2007. године, у бази Војноопитног центра у држави Мериленд, америчка војска спровела је

Главни делови НК 416

оружје испалило је 6.000 метака (60.000 метака по моделу). Најбољи резултат постигла је пушка НК XM8 (127 застоја), затим FN SCAR (226 застоја) и НК416 (223 застоја). Colt M4 имао је највише застоја (882), од чега је 239 застоја било (наводно) због проблема са оквиром.

Главни делови, опис и карактеристике

Јуришна пушка НК 416 састоји се од цеви са горњим сандуком, доњег сандука, одбојника са повратном опругом, носача затварача са затварачем, оквира и прибора.

Цев је израђена хладним ковањем, а унутрашњост је тврдо хромирана. Има шест поља и шест жлебова са кораком увијања удесно (1:178 mm). На устима цеви је компензатор, који има улогу и скривача пламена. Век трајања цеви је већи од 20.000 ис-

паљених метака. Пушка је тренутно доступна у четири различите дужине цеви: 264 mm, 368 mm, 419 mm и 505 милиметара.

Још једно побољшање у односу на М-4 јесте „систем слободно пливајућих шина“ (енг. FFRS free-floating rail system). То значи да је алуминијумска облога „слободна“ и да ниједним делом не додирује цев, што утиче на прецизност пушке (нпр. облоге М-4 директно додирују цев). На све четири стране облоге су шине MIL-STD 1913, за монтирање различитих тактичких додатака (нишани, ласерски обележивачи циља, лампа, предњи рукохват, потцевни бацач граната, адаптер за качење ремника и др.). Лако се скида и поставља преко цеви и учвршћује једним завртњем.

Механички нишани (предњи и задњи) су диоптерски, слични онима Н&К МР-5 и Н&К G3. Предњи механички нишан постављен је на постоље изнад регулатора гасова. Може се преклопити, што је погодно јер се неће качити за опрему при ношењу, али и због слободног видног поља приликом употребе рефлексијских или колиматорских нишана (корисници пушке М-4 се често жале да високи предњи механички нишан понекад смета при коришћењу „red-dot“ нишана, јер не виде тачку). Задњи нишан монтиран је на Пикатини шину горњег сандука и подешава се окретањем подеока од 1 до 4 (100–400 метара). Нишани се могу скинути и монтирати преклопни „flip-up“ нишани других произвођача (нпр. „Magpul MBUS“, „Troy Industries“, BCM...)

Горњи сандук (енг. upper receiver) израђен је од квалитетне легуре алуминијума због уштеде на тежини. С његове десне стране јесте отвор за избацивање чаура са заштитним поклопцем. Иза отвора је тзв. одбијач чаура (енг. deflector), избочина који штити лице леворуког стрелца од вреле чауре. Задржан је потискивач затварача карактеристичан за пушке фамилије М-16 и налази се иза одбијача чаура. На гор-

њој страни сандука је ручица за пуњење пушке.

Одбојник са повратном опругом смештен је у шупљи део цеви кундака. Има функцију повратника, јер враћа затварач у предњи положај, а уједно је и амортизер трзаја.

Носач затварача са затварачем идентичан је оном на М-4, с том разликом што је прилагођен за систем кратког трзаја клипа. На горњем делу носача затварача постављен је испуст на који се наслања клипњача, која ударом покреће носач уназад. Након задњег испаљеног метка затварач остаје у задњем положају.

Доњи сандук (енг. lower receiver) повезан је са горњим преко две чивије. У потпуности је компатибилан са пушком М-4. То значи да купац који поседује М-4 може купити само цев са горњим сандуком и тако конвертовати М-4 у НК 416 (ово су урадиле неке полицијске јединице и SWAT тимови у САД). Телескопски кундак је нешто редизајниран, израђен је од полимера и има шест позиција за по-

дешавање дужине. У шупљем делу кундака може се сместити прибор за чишћење. Пиштољски рукохват такође је редизајниран и пружа удобнији хват. И у њему се налази простор за смештај резервне батерије или ситног прибора. Регулатор паљбе је изнад рукохвата, обостран је и њиме се лако манипулише. Нешто је крупнији у поређењу са оним на М-4. Режим паљбе (укочено-јединачно-рафално) означен

Варијанте НК 416

НК 416 D10RS
цев дужине 264 mm

НК 416 D14.5RS
цев дужине 368 mm

НК 416 D10RS
цев дужине 419 mm

НК 416 D10RS
цев дужине 505 mm

Тактичко-техничке карактеристике јуришне пушке

варијанта	НК 416 10"	НК 416 14,5"	НК 416 16,5"	НК 416 20"
калибар	5,56×45 mm			
принцип рада	позајмица барутних гасова – кратак ход клипа			
принцип брављења	ротирајући затварач			
дужина цеви	264 mm	368 mm	419 mm	505 mm
почетна брзина зрна	788 m/s	882 m/s	890 m/s	917 m/s
теоријска брзина гађања	700–900 мет./мин			
дужина пушке минимално	703 mm	857 mm	1.007 mm	943 mm
дужина пушке максимално	799 mm	954 mm	1.084 mm	1.040 mm
ширина пушке	78 mm			
тежина (са оквиром)	2,99	3,53	3,58	3,85
капацитет оквира	30 метака			
тежина празног оквира	250 g			
тежина пуног оквира	610 g			

је иконицама, тј. пиктограмима. Уводник оквира је мало продужен ради бржег и сигурнијег убацивања оквира. С леве стране је полуаутоматска затварача, а с десне дугме за одбацивање оквира. Механизам за окидање идентичан је оном на М-4.

Модел НК 416 постао је основа за све друге који су се касније развијали: пушкомитраљез М-27 IAR, направљен за Морнарички корпус САД (настао на основу модела D16.5RS, али са ојачаном цеви); НК 417 калибра 7,62×51 mm у варијанти јуришна пушка и полуаутоматска снајперска пушка; НК 416 А2 најновији модел; НК 416С компактна варијанта која има цев дужине 228 mm и извлачећи кундак сличан аутомату НК МР-5; MR223 и MR308 полуаутоматски спортски карабини намењени цивилном тржишту.

Турска компанија МКЕК, која лицензно производи пушку G-3 и аутомат МР-5, разматрала је 2008. године лицензну производњу НК 416 за турску војску под називом Mehmetçik-1. Међутим, због спора око лиценце са немачком фабриком, пројекат је отказан.

Оружје српских диверзаната

Припадници 72. извиђачко-диверзантског батаљона Специјалне бригаде од 2009. године наоружани су моделом НК-416 D14.5RS (цев дужине 14,5" односно 368 mm). Пушка је опремљена потцевним бацачем граната АГ НК-416, калибра 40×46 mm, пригушивачем пуцња Rotex III швајцарског произвођача „Brügger&Thomet“, шведским рефлексним нишаном Aimpoint Comp М-4, тактичким светлом и ласерским обележивачем циља. Пре увођења у наоружање, пушка је прошла ригорозна тестирања у Техничком опитном центру Војске Србије.

Пушка је добро избалансирана и лака за руковање. Као оружје М-4 платформе има одлична ергономска решења (пуњење/пражњење, замена оквира, доступност команди на регулатору паљбе, хват). Поуздана је и прецизна. Лако се контролише чак и при непрекидној рафалној паљби. Расклапање, склапање, чишћење и одржавање је једноставно.

Делови НК 416 – пригушивач, дошцевни бацач, ремник, предњи рукохвати

Најбоље резултате јединачном паљбом на индивидуалне (тачкасте) циљеве постиже на даљинама до 400 m, а на групне циљеве до 500 метара. Теоријска брзина паљбе је 700–900 мет./мин. Најефективнија брзина паљбе јесте полуаутоматска – 45 мет./мин. Пушка се пуни челичним дворедним оквиром од 30 метака типа М-16/М-4 (STANAG 4179). Борбени комплет је 150 метака. Са тактичке стране, погодна је за употребу у скученом простору, урбаној и руралној средини, десантирању из хеликоптера и другим задаци-

Систем крајког шпрџаја клиџа SHK 416, пресек

ма из домена специјалних операција.

Потцевни бацач граната АГ НК 416 калибра 40×46 mm користи тренутне, кумулативне, димне, осветљавајуће и гранате специјалне намене (шок, флеш, сузавец). Ефикасан домет је око 350 m (зависно од врсте гранате). Тежина бацача је 1,49 kg, а дужина 285 милиметара. Теоријска брзина паљбе је 18, а практична шест граната у минути. На пушку се монтира преко Пикатини шине. Када се опреми кундаком и предњом ручицом, може се користити као ручни једнометни бацач граната.

Перспектива

Американци последњих година троше милионе долара како би поправили конструктивне слабости пушке М-4. Зашто онда НК 416, која је у суштини побољшани дериват М-4, није стандардна пушка бар у специјалним снагама америчке војске? Одговор на то питање можда је у чињеници да су од 2009. године оружане снаге САД власник лиценце за пушку М-4 и тако зарађују новац продајом

Потцевни бацач граната 40×46 mm АГ НК 416

права на лицензну производњу („Colt Defence“ је само задржао право да користи име М-4).

Међутим, многи сматрају да ће Американци у скорој будућности заменити пушку М-4. Такмичење за индивидуални карабин до сада је више пута одлагано. Али када се буде одржало, најсавременије јуришне пушке света, а међу њима и немачки НК 416, такмичиће се за будућу јуришну пушку америчке војске. ■

Бојан РАЈИЋ

ПРОФЕСОР
КАЛОЈАН МЕТОДЈЕВ,
ПОЛИТИКОЛОГ

ПРАЊЕ ИДЕ

15. април 2016.

Избегличка криза је највећи изазов с којим се од свог настанка суочила Европска унија. Никада нисмо били ближи могућности да се сруши читава европска конструкција. И то се не дешава због рата, нити неког великог унутрашњег проблема, већ због голоруких људи који надиру на њене границе. Унија је најбогатији савез у историји света, али нема озбиљне безбедносне снаге. Нема армију која би је штитила.

Професора Калојана Методјева, политиколога, затекли смо крајем марта на Златибору, где је водио групу студената из Бугарске на форуму „Безбедност за све“. Предавач на државном универзитету „Неофит Рилски“, бугарској јавности познат је по изузетно „тврдом“ ставу према мигрантима с Блиског истока, које, према његовом мишљењу, по сваку цену треба спречити да уђу у Европску унију. Економски изазов, безбедносна претња, али и насилна промена етничке структуре земаља Старог континента, основни су аргументи које у прилог тој тези наводи професор Методјев. Његови ставови пре пола деценије, наилазили су на јавне осуде нарочито невладиног сектора либералне провенијенције и појединих политичара. Међутим, у последње време његово мишљење престаје да буде авангардно, будући да огромна већина Бугара, заправо, не жели мигранте у својој земљи.

За магазин „Одбрана“ проф. др Калојан Методјев, познавалац политичких процеса на Балкану, образлаже ставове које заговара, оштро критикујући политику појединих европских лидера и администрације у Бриселу.

«Пре пет или шест година били смо један од рећких који је ујозоравао на ојасности коју Европи доноси шалас миграција с Блиског истока. Још тада смо заговарали подизање зидова и ограда на граници с Турском, из које је у Вашу земљу долазио велики број миграната. Због тога су Вас многи кришиковали.

– Пре неколико година била је потпуно егзотично говорити о томе. О мени су причали да сам лудак који заговара подизање ограда. Мислим да су сада схватили да је то неопходно. Улога политикологије је да покуша да конструише будућност – иначе је, једноставно, историја.

«Премда је Ваш став према мигрантима веома оштар, Ви правите разлику између избеглица и оних које називате „илегалним мигрантима“?

– Та разлика је једноставна и давно дефинисана. Илегални мигранти незаконито прелазе границе у потрази за бољим животом, економским благостањем. Таквих је у овом случају 99 одсто. Постоје и они који прелазе с одређеним задатком, као што су терористи такозване Ислам-

НТИТЕТА

ске државе. Избеглице су људи који беже од рата. Али та прича с избеглицама претворила се у једну велику лаж!

О *Шта је, професоре, ту лажно?*

– Доктрина неоосманизма, коју је Ердоган почео да примењује када је дошао на власт, значила је отварање граница Турске, односно укидање виза према многим земљама Азије и Африке. Током ратова у Либији, а затим и у Сирији, људи су почели масовно да прелазе у Турску. Иако у Турској није било рата, они су, после извесног времена, тражили азил у земљама Европе. Док су стотине хиљада туриста из Немачке, Француске, па и Србије летовали на турским обалама, мигранти су масовно прелазили у Бугарску и Грчку. Дакле, они су „бежали“ из Турске, која их није терала, у којој су могли лако да се интегришу и где не постоји проблем незапослености. Реч је о некој врсти прања идентитета. Још 2011–2012. постало је јасно да су многи преступници из Северне Африке и Блиског истока затражили нови идентитет у Бугарској. Сви су се они представљали као избеглице из Сирије и Ирака, а касније се испоставило, на основу анализа мађарских служби, да се ради о 101 националности из готово читавог света! После отварања такозване „балканске руте“ ствар се отела контроли. Поједини подаци говоре да је у Немачку ушло више од 500.000 нерегистрованих миграната. Они су се тамо утопили у гета, локалне заједнице. Нигде их нема, нико не зна где су ти људи! Нити ко су – сликари, инжењери, цихадисти...?

О *Септембра прошле године објавили сте ауторски шекст у дневном листу „Новостии“ у коме сте оптужили либералне фондације финансиране из иностранства, бриселску администрацију, медије, па и руководство Ваше земље да манипулишу јавношћу, иако се, како сте навели, чак 83 одсто грађана Бугарске изјаснило да мигранти представљају безбедносно прешњу. Каква је ситуација данас?*

– Наше јавно мњење је од самих почетака негативно настројено према мигрантским токовима. Бугарска православна црква о томе је заузела врло категоричан став. У последњем месецу први пут је изневерено поверење армије у социолошка истраживања. Код нас се претходног месеца појавио један феномен, који не постоји нигде другде у Европској унији – добровољни одреди који патролирају на бугарско-турској граници и хватају групе из целог света. Друштво их сматра новим ратницима.

Ми у Европи видимо две веома јасне линије. Једну води канцеларка Меркел, коју следи и наша политичка елита, а друга је „линија Орбан“. Мађарски премијер је у почетку био усамљен у ставу да Европа треба да се затвори и не дозволи масовни улазак миграната, али њему су се убрзо прикључиле и државе Вишеградске групе – Чешка, Словачка, па и Пољска, после промене владе у тој земљи. Касније су им пришле Аустрија и Словенија, па је та група постала веома утицајна. Као што кажем, на нас источноевропејце Берлин и Брисел могу да не обраћају пажњу, али када то оштро каже аустријски канцелар, ствари се примају на другачији начин. Треба знати да су управо Аустрија и Вишеградска група затвориле „балканску руту“ још пре него што су европски лидери постигли споразум с турском владом.

О *Политика немачке канцеларке била је веома отворена према избеглицама. У чему је ту, према Вашем мишљењу, интерес Немачке? Који су мотиви?*

– Ја не знам да ли ту уопште постоји неки интерес. Мислим да чак ни сама канцеларка Меркел то не зна. Али ако говоримо о мотивима Немачке да прими толике мигранте, онда их можемо свести на три. Први би могла бити потреба за радном снагом. Томе не говори у прилог чињеница да Немци још нису успели у потпуности да интегришу чак ни трећу или четврту генерацију досељеника из Азије и Африке. Не знам како то мисле да изведу са новим досељеницима. Друга теорија је, могло би се рећи, теорија завере. Према њој Меркалова, бриселски кругови, глобалне корпорације и други, имају интерес да демографски промене Европу и да се уместо старих националних држава створи потпуно нова формација. Када нема нација, ствари се могу много лакше контролисати. Трећи могући мотив јесте да Ангела Меркел одлуке базира на сопственим либералним уверењима – да Европа треба да буде простор мултикултурализма и солидарности. Лично сматрам да је то утопија.

Недавно је, како рекоше, пописан споразум између Турске и Европске уније. Поједини аналишчари кажу да је „ујркос бројним проблемима које је најправила влада премијера Ердогана, Унија Турској учинила огромне успушке, можда највеће у прешходних неколико деценија“. Да ли је могуће да се Европска унија толико улашила мигранта?

– Избегличка криза је највећи изазов с којим се од свог настанка суочила Европска унија. Ми никада нисмо били ближи могућности да се читава европска конструкција сруши. И то се не дешава због рата, нити неког великог унутрашњег проблема, већ због голоруких људи који надиру на њене границе. Мислим да није проблем Ердоган сам по себи. Проблем је унутрашња слабост Европске уније. Она је најбогатији савез у историји света, али нема озбиљне безбедносне снаге. Нема армију која би је штитила.

Зар НАТО није у могућности да заштити Европску унију?

– Треба правити разлику. Европска унија и НАТО нису исте организације. Да, има преклапања, али с друге стране неке од чланица Европске уније нису и чланице Алијансе. Не заборавимо да су две највеће армије НАТО-а Сједињене Америчке Државе и Турска. Трећа је Британија. А она је одувек водила самосталну политику. Све остале чланице Уније на континенту имају слабе војске. То је велики проблем. Европа је незаштићена. Ердоган, дакле, није центар проблема. Он је само показао колико је Европа слаба.

Кажеће да је Европа данас слабија него икада. А да ли је Европска унија и раније показивала тенденцију да се „разболи“? Неки би рекли да је од самог почетка постојала нека врста лицемерја и другачијег односа Брисела према сјаром језгру Уније и новим, источноевропским чланицама, у које сада и Бугарска.

– Да, то лицемерје постоји. Једноставно, интереси неких великих, утицајних земаља Европске уније често су испред вредности које је Унија прокламовала. Иако се говори о томе да је она савез вредности, ипак је реч о савезу интереса. Бугарска је из сопственог интереса постала чланица, а Европска унија је, опет, из свог интереса примила Бугарску. Читава источноевропска група држава била је потребна Унији као геополитички и економски простор. Нисмо деца, знамо да ту нема романтике. Свака империја која се не проширује – пропада.

Бугарска је, на неки начин, постала и жртва чланства у Унији јер је морала, суврошно својственим интересима, да прекине пројекат „Јужни шок“. Сада се поново говори о могућности да се тај пројекат оживи. Какво је јавно мњење о том питању у Вашој земљи?

– Постојао је широки консензус у Бугарској да је „Јужни ток“ користан пројекат. Ми смо били прва земља на рути, и све остале земље кроз које је требало да прође гасовод имале су интерес да Бугарска буде стабилна. Међутим, САД и Европска комисија извршили су велики притисак да се та изградња обустави, јер су сматрали да је реч о политичком пројекту који повећава утицај Русије. Нису то посматрали као пројекат који доноси економску корист и стабилност региону. Али, поставио бих исто питање које су поставили и Мађари и Чеси и многи други – како је могуће да „Северни ток“, који већ постоји, и још један, који треба да се гради, нису ризик за безбедност континента, а „Јужни ток“ јесте? На том примеру се види да политика канцеларке Меркел има различите појавне облике.

Како видите безбедносну перспективу Балкана?

– Балканске земље су окружене кризама. У Турској је у току грађански рат с Курдима и та криза ће се тек продубити. И то ће имати велике последице на регион, јер је турски утицај веома дубоко ушао у Босну, на Косово, Македонију и у неке делове Бугарске. Други изазов је, по мом мишљењу, ситуација у Грчкој и политика грчког премијера Ципраса, која је допринела стварању избегличке руте преко Балкана. Економска криза у тој земљи је дубока, па није искључено да уколико проблеми у којима се данас налази Европа потрају, Грчка на неки начин буде жртвована. Украјинска криза такође у великој мери утиче на Балкан. Нагорно-Карабах није далеко. Ситуација у Молдавији је такође магловита и нико не зна шта се тамо може догодити, а то би могла бити криза која ће утицати на Румунију...

Видите ли албанско питање као безбедносну прешњу?

– Албанци могу бити проблем првенствено за Србију и Македонију. Македонија је подељена земља и питање је времена када ће етнички проблеми да ескалирају. Поред тога, и Босна и Херцеговина може бити жариште неке будуће кризе, нарочито због екстремних исламистичких група које су се укорениле на том простору.

А терористички напади у зајадној Европи?

– Тамо се води партизански рат. Нико не зна тачно ко је коме непријатељ. Терористички напади у Паризу и Бриселу могли би бити само почетак. А сви знамо ко побеђује у партизанском рату...

Рекло би се да, када је о будућности реч, нисте оптимиста.

– Мислим да је безбедносној политици песимизам најбољи пријатељ. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимео Јово МАМУЛА

ОБНОВЉЕНИ СУКОБИ НА НАГОРНО-КАРАБАХУ

ПИШЕ Милош СТРУГАР

ОЧЕКИВАНА СЛУЧАЈНОСТ

Конфликт између Јерменије и Азербејџана има несумњиво дубоке историјске, етничке и географске корене. Међутим, тешко да се само на тој основи анализира и разуме изненадна и опасна ескалација почетком априла. Треба сагледати и дешавања на регионалном плану, као и геополитичка кретања, где је дошло до драматичних промена у последњих неколико месеци, које имају одраза и утицаја и на ситуацију на Јужном Кавказу.

Оружани сукоби између азербејџанских и јерменских снага на Нагорно-Карабаху почетком априла представљају најопасније кршење споразума о прекиду ватре потписаног 1994. године. До сукоба је дошло изненада, без претходних знакова упозорења. Обе стране користиле су тешко наоружање, укључујући артиљерију, тенкове, оклопна возила, ракетне системе, хеликоптере, а снаге Азербејџана користиле су и беспилотне летилице.

На хитно сазваном састанку у Москви, 5. априла, начелници генералштабова војски Азербејџана и Јерменије постигли су договор о прекиду борби, који је ступио на снагу у поноћ истог дана. Упркос спорадичним инцидентима, договор о прекиду ватре поштује се у великој мери, а ситуација се може описати као напета, али релативно стабилна.

ПРИМИРЈЕ ДАЛЕКО ОД МИРА

Власти Азербејџана потврдиле су да је у сукобима погинуо 31 припадник војних снага и да су изгубили један хеликоптер и један тенк. Војне снаге Карабаха су такође претрпеле тешке губитке у људству, 29 погинулих војника, док се 28 воде као нестали у акцији. Поред тога, погинула су и два припадника јерменских војних снага и више од 10 цивила на обе стране. Војска Азербејџана тврди да је заузела неколико стратешких локација унутар територије која је под контролом јерменских снага, али ту тврдњу оспоравају Јерменија и власти у Карабаху.

Конфликт у Нагорно-Карабаху започео је у последњим годинама Совјетског Савеза 1988. године. Та територија, углавном насељена Јерменима, била је део Совјетске Социјалистичке Републике Азербејџан. Ситуација је ескалирала након распада Совјетског Савеза и независности Јерменије и Азербејџана, након чега је сукоб прерастао из унутрашњег у међународни. Иако се Карабах 1991. године самопрогласио републиком, а 1992. године прогласио и независност, до сада га није признала ниједна земља, укључујући и Јерменију. Незванични прекид ватре, договорен маја 1994. године уз посредништво Русије, остао је на снази до данашњег дана. Локалне снаге из Карабаха, подржане од Јерменије, преузеле су контролу не само над целом територијом Нагорно-Карабаха, већ и неколико области у Азербејџану. Процењује се да је у сукобима од 1988. до 1994. године животе изгубило око 30.000 припадника војних снага и цивилног становништва, да је више од 100.000 рање-

но, те да је сукоб проузроковао скоро милион избеглица и интерно расељених лица.

Русија, Иран, Казахстан, као и Уједињене нације, покушавали су без успеха да посредују у сукобу. Последњих 20 година међународни посреднички напори одвијају се преко тзв. „Минск групе“ Организације за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС). Мандат групе, којом копредседавају Француска, Русија и САД, јесте да ради на стварању услова за сазивање конференције о мирољубивом решењу конфликта у Нагорно-Карабаху, која би се одржала у Минску под окриљем ОЕБС-а и на којој би учествовали Азербејџан и Јерменија.

РУСИЈА БРАНИ ЗАРУБЕЖЈЕ

Сви посреднички покушаји до сада нису довели до напретка ни на једном од ових питања. Дипломатски напори блокирани су чињеницом да стране у сукобу имају дијаметрално супротне погледе на то шта је суштина конфликта и како га треба решити. За Јерменију и Карабах решење може бити засновано само на потпуном поштовању принципа самоопредељења народа који живи на овој територији, док Азербејџан инсистира на стриктном поштовању принципа територијалног интегритета и суверенитета држава. Русија свакако има највећи интерес и утицај у том сукобу, што се показало и приликом последње оружане ескалације. Председник Путин био је у телефонском контакту са председницима Азербејџана и Јерменије. Премијер Медведев посетио је Јереван, а министар спољних послова Лавров Баку, тражећи од обе стране да одмах обуставе сва непријатељства и поштују прекид ватре.

Односи Русије са Јерменијом су много развијенији, како на политичком и економском, тако и на војном плану. Једна од ретких војних база Русије у иностранству налази се на територији Јерменије, а недавно су две земље потписале и Споразум о заједничкој противваздушној сарадњи и одбрани. Две земље потписале су и Споразум о пријатељству, који предвиђа узајамну подршку у случају војне претње и дозвољава руским граничарима да патролирају дуж граница Јерменије са Турском и Ираном. Јерменија је, такође, чланица Организације договора о колективној безбедности (ОДКБ), која је, у суштини, међудржавни војни савез под вођством Русије. С друге стране, Русија је главни снабдевач Азербејџана оружјем, посебно у последњих неколико година од када је Азербејџан, у складу са новом доктри-

ном националне одбране и безбедности, покренуо обиман програм јачања и модернизације војних снага.

Таква позиција омогућава Русији да ефикасније контролише ситуацију у том изузетно важном и нестабилном региону на својим јужним границама. У руској доктрини националне безбедности Јужни Кавказ (Грузија, Јерменија и Азербејџан) део је тзв. 'блиског суседства' у које такође спадају Белорусија, Украјина, Трансдњестрија у Молдавији и земље Централне Азије. У складу са тим концептом, Русија сматра да све ове бивше совјетске републике представљају њену легитимну историјску и економску зону интереса и утицаја. Сваки покушај других сила (САД, ЕУ, НАТО или Турске) да промене однос снага и утицаја у тим подручјима, попут покушаја да се Грузија и Украјина укључе у структуре НАТО-а и ЕУ, или изазивање криза, међуетничких сукоба, обојених револуција и промена режима, Русија сматра за директан удар на њену националну безбедност.

РЕГИОНАЛНИ КОНТЕКСТ

Погоршање односа између Русије и Турске након војне интервенције Русије у Сирији и након што је турска авијација оборила руски авион у новембру прошле године, довело је две земље на ивицу оружаног сукоба. Русија је на војном плану практично блокирала ваздушне и копнене активности Турске у Сирији и онемогућила турске планове за стварање граничне безбедносне зоне и зоне забране летења на сиријској територији која би била под директним турским утицајем и контролом, док је на политичком плану ојачала преговарачку позицију владе у Дамаску и привремено скинула са дневног реда питање опстанка Башара Асада, чији је одлазак са власти био приоритет у турској политици.

Други значајан фактор је тренутна затегнутост у односима између Турске и САД, првенствено у вези са кризом у Сирији и догађајима на Блиском истоку. Наиме, САД су одбиле да подрже турски план за стварање безбедносне зоне и зоне забране летења, а такође одбијају да подрже Турску у њеним напорима да спречи стварање аутономног курдског ентитета у Сирији уз границу са Турском. Разлике по том питању веома су дубоке, при чему Турска сматра да су војне снаге Курда у Сирији терористичка организација, док су оне с друге стране најважнији савезник САД у борби против Даеш (Исламске државе). Тренутно САД појачава притисак на Турску да комплетно затвори и контролише део границе са Сиријом преко кога долазе страни борци, наоружање и друге врсте помоћи побуњеницима, укључујући и снаге Даеш и Ал Нусра (тј. Ал Каида). Такође, САД су подржале захтев владе Ирака да Турска повуче своје војне снаге са севера земље, које су биле распоређене у близини града Мосула.

Додатни фактор је и чињеница да Русија и САД све тешње сарађују на питању решавања кризе у Сирији и да је тренутно утицај Турске на ове токове ограничен. Из тог разлога у Анкари постоји оправдана бојазан да би процес транзиције и контуре будућег уређења у Сирији могли бити против интереса и аспирација садашње власти и државне политике Анкаре. Може се закључити да су руско војно присуство и активности у Сирији, као и политички притисак САД, практично онемогућили неоотоманске амбиције и

аспирације које су могли гајити у Анкари према сиријско-ирачкој територији, посебно градовима Алепу и Мосулу.

Русија и Турска су противници и конкуренти не само у сиријском конфликту, већ и на многим другим политичким и економским питањима. Дугорочније гледано, то ће се посебно одразити на пројекте за изградњу нафтовода и гасовода за превоз енергената из Каспијског базена, Персијског залива и Источног Медитерана ка Европи. Турска је енергетски зависна земља која само четвртину својих потреба задовољава из сопствених извора. У погледу снабдевања највише зависи од Русије, али је већ дуже време активна према Азербејџану, Туркменистану, Ираку, Ирану с циљем смањивања постојеће зависности.

Турска аспирација и један од најважнијих националних циљева јесте да се наметне као кључна транзитна енергетска земља стварањем тзв. Јужног енергетског коридора. Циљ је да преко њене територије прођу сви нафтоводи и гасоводи за Европу, и да она постане транзитни енергетски коридор који би повезивао највеће светске произвођаче и потрошаче енергената. Гас из азербејџанског налазишта „Шах-Дениз 2” транспортовао би се путем пројеката ТАНАП (Transanatolian) и ТАП (Transadriatic) кроз Турску до Грчке, Албаније, Италије и других земаља у Европи. Турска намерава да у ТАНАП и ТАП у каснијој фази укључи и гас из туркменистанских, иранских и ирачких налазишта, када се за то стекну неопходни политички услови. Она је све заинтересованија и за налазишта у Источном Медитерану да би се гас одатле, преко њене територије, допремао за Европу. Ти пројекти, који заједно чине тзв. Јужни енергетски коридор, имају највећи геостратешки значај, превасходно у томе што би допринели диверсификацији снабдевача за све веће потребе енергетског тржишта у Европи, и смањили зависности од Русије. Интереси Турске, ЕУ и САД у том погледу су подударни.

Незаобилазан фактор у свим тим плановима је Русија, без чије сарадње је тешко очекивати остварење тих пројеката. Руски стратешки приоритет јесте да сачува своју позицију на европском тржишту енергената и да има контролу над транспортом нафте и гаса из Каспијског базена, Персијског залива и Источног Медитерана. Имајући у виду садашње стање у руско-турским односима, треба очекивати да ће Русија покушати да спречи транспорт енергената из Каспијског базена преко територије Грузије до турских лука, и да наметне нове алтернативне трасе за гасоводе и нафтоводе из Источног Медитерана и Залива који би заобили територију Турске. Једина реална алтернативна траса за нафту и гас из Ирака, Ирана и Залива неминовно би морала ићи преко територије Јерменије и Јужног Кавказа.

Можда у овом ширем контексту недавних догађаја у Сирији, озбиљних проблема у руско-турским односима и геостратешког економског рата на тржишту енергената, треба тражити одговор ко је имао интерес и дао подстицај да се обнови конфликт на Јужном Кавказу. Уколико је то тачно, не треба очекивати само нове провокације, инциденте и кризу између Јерменије и Азербејџана, већ и појачану борбу за утицај у Грузији, јер преко ових територија треба да прођу важни путеви нафте и гаса, а на њима се директно сукобљавају и интереси Русије и Турске. ■

Аутор је бивши високи службеник Уједињених нација

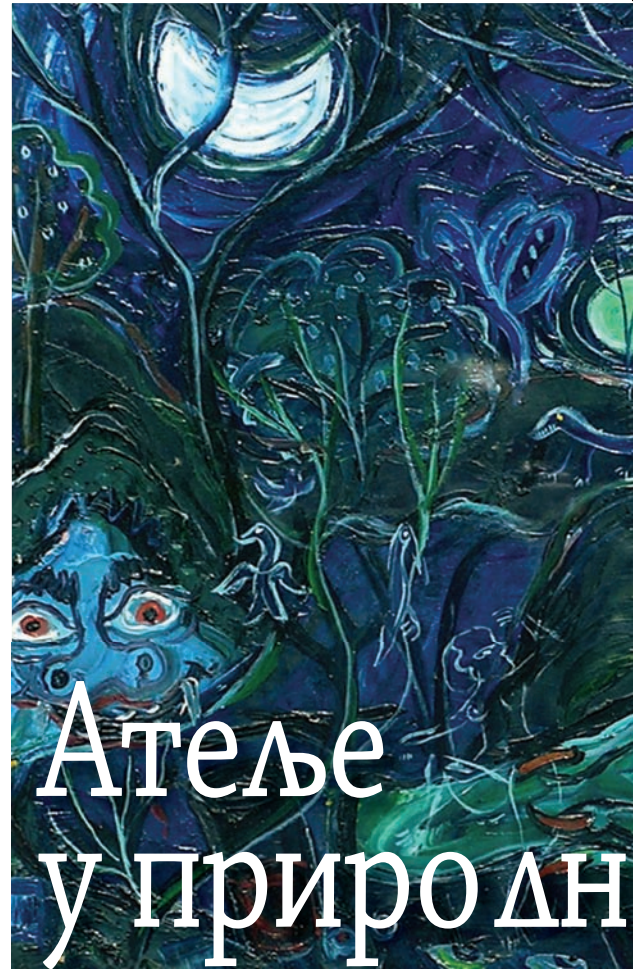

 култура

ИЗЛОЖБА „ПЕЈЗАЖ,
ОД СРЕДИНЕ 20. ДО ПОЧЕТКА
21. ВЕКА, ОД ИДИЛЕ ДО АПОКАЛИПСЕ”

Снимео Даримир БАНДА

Савремена галерија Зрењанин оплемењила је на месец дана, од 24. марта до 28. априла, зидове Велике галерије Дома Војске Србије и изведа посетиоце у осунчане војвођанске пејзаже. Баш како и приличи првим пролећним данима.

Атеље у природи

Ако сте се ових дана затекли у Великој галерији Дома Војске Србије у Београду, могли сте да прошетате, рецимо, до околине Зрењанина са Јованом Бијелићем, до плаже на Бегеју са Миланом Кечићем, до Ечке са Љубицом Цуцом Сокић, све до Црне Горе са Петром Лубардом или до Ровиња са Алексом Челебоновићем. Реч је о двојаким кретању – шетњи кроз обојене пределе у чије се пигменте умешало сунце и шетњи кроз историју запамћену на сликарском платну.

Јер, пејзаж не памти само промене у природи, памти и промене у начину посматрања природе, одређене естетским начелима и карактером уметника, али и друштвеним приликама које су се у његов карактер тихо уградиле. Тај развој лако се следи, хронолошки од прве до последње слике, на изложби „Пејзаж, од средине 20. до почетка

ПЕЈЗАЖ У 21. ВЕКУ

Пејзаж у модерном смислу представља само полазиште за тражење виших духовних вредности. Он више није искључиво идилична слика природе, већ оно што природа буди у уметнику, који је притом подложен многим спољашњим утицајима – политика, култура, пријатељи, чак и временски услови, али и унутрашњим стањима – емоције, бриге, размишљања... На тај начин модеран пејзаж постаје тродимензионално поље свакодневног искуства.

ОМ ОКРУЖЕЊУ

21. века, од идиле до апокалипсе". Повод за једну такву студију националног пејзажа јесте шездесет година сликања на отвореном у Уметничкој колонији Ечка.

Мала историја пејзажа

Изложба се пред посетиоцем отвара хронолошки читко. Јасно се види да се нешто мењало како су деценије одмицале – и у свести и на палети. Од идиличних приказа природе допадљивих на први поглед, до деструктивног концептуализма, чија логика мора дубље да се проматра. Да би напредак или деградација пејзажа, у зависности од укуса, били јаснији, ваља се подсетити како је све почело.

Као посебна тема пејзаж се у српском сликарству појављује још у 18. веку, углавном на религиозним композицијама. Процват доживљава век касније, с представницима импресионизма Костом Миличевићем, Миланом Миловановићем, Малишом Глишићем и Надеждом Петровић. Тридесетих и четрдесетих година 20. века Петар Добровић, Јован Бијелић, Сава Шумановић, Моша Пијаде, Коста Хакман сликају монументалне пејзаже. Концепт боравка и рада сликара у природи, остварен оснивањем уметничких колонија у Војводини средином прошлог века, сматра се за значајан помак у развоју пејзажа.

Први атељеи у природном окружењу отворени су у Сенти, Бачкој Тополи, Новом Бечеју... Ечка је једна од последњих колонија основаних у том таласу и прва која је почела да позива уметнике који су били изван групе сталних учесника, па тако допринела формирању нових ликовних ставова у једној средини која је била наклонена, пре свега, завичајном сликарству. Током шездесетих и седамдесетих година на југословенској сцени постаје веома динамично и губи се колективни дух у уметности какав је до тада негован у колонијама.

УМЕТНОСТ И ПОЛИТИКА

Да бисмо боље схватили слике, важно је да познајемо и историјски контекст у ком су настајале. Уметници у војвођанским колонијама углавном су се бавили пејзажом зато што их је окружење на то подстицало, али и зато што је то била политички неутрална тема. Међутим, политика се и те како мешала у уметност. Стога многи стручњаци сматрају да је сликарска слобода у војвођанским колонијама средином прошлог века била тек привид, те да су уметници само проналазили најприкладније форме социјалистичког меценства, окрећући се завичајним темама.

57

Седамдесете су године пуног замаха концептуализма, који је представљао жустру критику друштвеног стања, али и хиперреализма, који је био тек пасивно имитирање природе. Нови правци били су погубни за пејзаж. Уметници, као урбани интелектуалци, углавном више нису имали потребу да излазе у природу, већ су своје композиције стварали у четири зида атељеа.

Опус Савремене галерије Зрењанин

Уметничка колонија Ечка је у том кризном периоду трагала за новим концептом који би оживео њен рад. Заједно са Савременом галеријом Зрењанин, од 1974. до 1989. године, организује студијске изложбе посвећене пејзажу као полазној тачки за даље истраживање. Тако данас та галерија у својој збирци садржи велики број акварела, графика, цртежа, фотографија, компјутерских графика, радова који би у ширем контексту могли да се сврстају у пејзаже. Од идиличних, романтизованих представа углавном војвођанских села Ивана Радовића, Васе Поморишца, Миленка Шербана, до интимистичких урбаних предела Ђорђа Бошана, Бошка Петровића, Пеђе Милосављевића, пејзажа Раденка Мишевића, на којима се види обнова и изградња новог друштва, те експресионистичких радова Милана Коњовића, Зорана Петровића, Стевана Максимовића, фантазмагоричних слика Игора Васиљева и Милана Поповића, апстрактних пејзажа Јована Бијелића, Ивана Табаковића, Алексе Челебоновића, Љубице Цуце Сокић, фотореалистичне природе Драгана Мојовића, па све до модерних пејзажа Уроша Ђурића, Чедомира Васића, Ксеније Ковачевић, који се више не посматрају као леп приказ природе, већ су лични ставови, исповести, емоције... Изложба „Пејзаж, од средине 20. до почетка 21. века, од идиле до апокалипсе“ приказује све те пејзаже.

„Када се погледа изложба, постане јасно да права дефиниција пејзажа у сликарству више не постоји. Развој уметности кореспондира с друштвено-политичким, културним и идеолошким моделима одређеног времена и простора, тако је и циљ ове изложбе да испрати трансформацију пејзажа у делима српских уметника од средине педесетих година прошлог века до данас. Занимљиво је како човечанство за један кратак период од око педесет година драстично мења поглед на свет који га окружује“, стоји у каталогу који прати поставку у Дому Војске. ■

Драгана БАРИЈАКТАРЕВИЋ

ОСВОЈЕН ВРХ КАЈМАКЧАЛАНА

Операције на фронту Треће армије – директан напад на сам врх Кајмакчалана, почеле су у 6 часова 15. септембра. У 8.30 немачки авиони покушали су да омету напад пешадије Дринске дивизије, све док се на небу нису појавили ловачки авиони ескадриле Треће армије, чији су се пилоти одмах упустили у ваздушни бој са противником. С обзиром на то да су немачки пилоти избегавали сусрете и бој у ваздуху, наши пилоти су их прогањали далеко на северу од Кајмакчалана.

Премда су савезници заостајали за нашом војском, командант Моравске дивизије пуковник Стеван Миловановић одлучио је да у рано свануће дивизија изведе нови напад и о томе је известио војводу Мишића:

„Противничка артилерија има веома погодне положаје, нарочито код Петорака. Наша артилерија могла би у току дана до мрака да туче ровове противничке, а затим да после извесног времена повећа одстојање. Савезничке трупе лево, које су заостале, имале би времена да до сванућа стигну за заједничку акцију. Са ових разлога налазим, а то је мишљење и мојих потчињених, да би донело неочекиване резултате, када би се учинило ово: Ноћас да се све привуче за јуриш! Да се изврши сравњење сатова и у 5 час. 17. тек. мес. да артилерија најинтезивније обаспе противничке ровове, а у исто време да се пешадија крене на јуриш. У 5.05 час. да артилерија почне тући други ред ровова, па трећи до 6 часова!”

Кад је све било договорено, непосредно пред напад, генерал Кордоније, командант француско-руских снага замолио је војводу Мишића да Срби одложе акцију јер су његове трупе много заостале и нису могле да се прикупе у току ноћи. Генерал је још написао: „Непријатељ чврсто држи Флорину. Покрети трупа примећени су дуж линије Битољ – Флорина од севера на југ и извесни број батерија заокружиће наше лево крило. Ако би Бугари привукли јаче снаге, ситуација српских армија могла бити врло рђава!”

У напад према плану

Међутим, ни војници Моравске дивизије, ни сам војвода Мишић нису одустали од планираног напада: у 5 часова 17. септембра српска артилерија тукла

Највиши врх Кајмакчалану заузели су, 18. септембра у 21.30 часова, војници 5. пука Дринске дивизије, испред којих је храбро јуришао командант пуковник Војислав Чолаковић

је означена места бугарских ровова и позиције топова, а пет минута касније пешадија је кренула у напад. Врховној команди послата је следећа депеша:

„У току дана 17. ов. мес. на фронту Моравске и Вардарске дивизије обострана канонада артилерије повремено и пешадиска ватра. Пешадија Вардарске дивизије напредовала неколико стотина метара. Одред Добровољачки садејствовао нападу Француза и целог дана водио јаку борбу и заузео с. Арменохор. Због увиђавних разлога напредовање I армије је у зависности од држања Старковог гроба и од изласка Француза у висину левог крила армије!”

Командант Тимочке дивизије пуковник Љубомир Милић послао је тада у помоћ Французима свој 3. пук, а тек око поднева успостављена је веза са 1. руском бригадом. Генерал Кордоније известио је да предузима напад на Флорину и да под своју команду ставља Добровољачки одред Војводе Вука. Одред је одмах прешао у напад, али када је пуковник Милић, који је био испред Флорине, захтевао да се под његову команду потчини 311. француска бригада, испоставило се да су Французи одложили напад на Флорину.

У подне 17. септембра Дринци руше на Кајмакчалану препречна средства, која су Бугари стално држали под пешадијском и артиљеријском ватром. Упркос свему, освојена прва линија на Кајмакчалану остала је у српским рукама. Заробљени бугарски подофицир изјавио је

„да су сви бугарски официри наредили војницима да моментално убијају српске заробљенике од реда”, што је разбеснело српске војнике и подстакло их на још жешћу борбу.

И 18. септембра Коњичка дивизија остала је на истим положајима, с обзиром на то да је генерал Сарај планирао да их смене 156. и 157. француска дивизија, као и 1. руска бригада, али целог преподнева српске дивизије нису могле да успоставе везу са генералом Кордонијем. Тек када је Добровољачки одред Војводе Вука заузео Арменохор, савезничке снаге ушетале су у Флорину.

За то време Дринска дивизија водила је крваве борбе да освоји Кајмакчалан, што јој је успело после великих губитака. Командант Дринске дивизије пуковник Крста Смиљанић јавио је тада министру војном: „Највиши врх Кајмакчалану пао је у наше руке 18. септембра у 21.30 часова!”

Кајмакчалан су заузели војници 5. пука Дринске дивизије. У јуриш их је предводио пуковник Војислав Чолаковић, командант пука који је на највиши врх доспео још у 19.20 часова. При том незадрживом јуришу пуковник Чолаковић је рањен, али је остао у строју храбрих. Војници су одмах испалили црвене и беле ракете, што је био знак да је заузет врх, али и обавештење нашој артиљерији да обустави дејства.

Тада је још једном дошло до несугласице између српских и француских војника: мајор Видојевић, командант артиљерије 5. пука, известио је да командир француске рововске батерије „није хтео да крене на положај по његовом наређењу... Кад су српски војници на силу натоварили батерију на кола, онда је кренуо”.

На отаџбинској земљи

Како би задржао коту 2521, највиши врх Кајмакчалана, командант Треће армије генерал Васић предложио је да артиљерија Моравске дивизије Прве армије пренесе ватру на Добро поље, чиме би Бугари стекли утисак да се припрема нов напад и не би слали појачања, с чиме се сложио војвода Мишић.

После освајања највишег врха Кајмакчалана, на Старковом зубу српски војници приближили су се бугарским рововима на свега 20–50 метара. У 17.30 у рововима су отпочеле крваве борбе бајонетима, а већ у 19.30 дефинитивно је овладано свим рововима на Кајмакчалану.

У борбама за Кајмакчалан 18. септембра Српска војска имала је 620 погинулих, рањених, несталих и контузованих војника и официра.

У јеку најжешће борбе за Кајмакчалан, генерал Жофр јавио је Врховној команди Српске војске да јој претпочињава и на Солунски фронт пребацује и 2. руску бригаду, која се налазила у позадини код Солуна. Генерал Сарај је у исто време захтевао од Врховне команде нови напад.

Званични извештај Врховне команде од 19. септембра гласио је:

„18. септембра, после огорчене ноћне борбе, наше храбре трупе су прошириле своје ранији успехе на Кајмакчалану и у 21.30 час. освојиле су његов највиши врх висок 2525. То је највиши врх на целом граничном гребену и Бугари су имали заповест да га бране до последње капи крви. Сви бугарски

контранапади су одбијени. На осталом делу фронта наши напади врше се са успехом.

Заузећем Кајмакчалана наше победоносне трупе први пут ступају на земљиште своје отаџбине. Част за то припада Дринској дивизији!”

Врховна команда је такође објавила да је од краљевске владе добила похвалну депешу:

„Краљевска влада осећа се срећном што може честитати јуначким синовима нашег Подриња на храбро заслуженој срећи, да Дринска дивизија прва стане ногом на своју земљу наше миле Отаџбине. Клања се палим жртвама, захваљује свима на учињеним напорима и жели им да што пре однесу слободу своје лепом завичају!”

Савезнички листови, међутим, нису објављивали званичне српске извештаје, па је пуковник Бојовић, начелник штаба Врховне команде, наредио нашем војном изасланику у Паризу да извештаје даје француској Врховној команди и агенцији „Хавас”, па да их она растура по Француској и иностранству.

Сва три команданта наше три армије, војводе Мишић и Степа и генерал Васић, известили су 20. септембра Врховну команду да Српска војска, упркос отпору Бугара, и даље напредује. Сви покушаји Бугара да пред поноћ 19/20. септембра поврате Кајмакчалан одлучно су одбијени. Дринској дивизији наређено је да 21. септембра нападне непријатеља који се тада утврдио на западној ивици Кајмакчалана и продужи напад на Старков гроб, како би непријатеља одбацили преко Црне реке, што би Моравској дивизији олакшао напад на Добро поље.

Због сталних борби наше дивизије почеле су знатно да се осипају, тако да је у четата остало просечно од 100 до 120 војника. Због великих српских губитака генерал Сарај наредио је да француске трупе на положају смене Коњичку дивизију. Војвода Вук одбио је да француске трупе смене и Добровољачки одред, те је остао на свом положају. Несугласице с Французима настављене су. После наређења војводе Мишића да се две српске дивизије распореде у две колоне за напад на Битољ, Сарај, бојећи се да Срби први уђу у град, послао је наредбу да „битољски друм припада Французима!“.

Дринска дивизија је следећег дана, 22. септембра, наишла на веома чврст отпор Бугара на северозападној ивици Кајмакчалана и према Старковом гробу. Наши пилоти открили су да јаке бугарске снаге са леве стране Вардара напуштају Струмички фронт, на коме се утврдио Енглески експедициони корпус, и концентришу своје снаге према српским дивизијама. Тога дана Бугари су ојачали Старков гроб и са две ојачане батерије брдске артиљерије.

Армији генерала Васића, односно Дринској и Дунавској дивизији, наређено је да што пре потпуно овладају Кајмакчаланом и Старковим гробом, док је дивизијама војводе Мишића, Моравској, Вардарској и Коњичкој, наложено да помажу и да се повежу са француским трупама, а војводи Степи да Тимочком и Шумадијском дивизијом продужи притисак на снаге непријатеља на свом делу фронта.

Пуковник Бојовић, поред тог наређења, обавестио је и генерала Сараја да ће се напади на Кајмакчалан и Старков гроб наставити и 24. септембра, с обзиром на то да су наши војници била на 50 до 100 метара од бугарских ровова, али у

исто време кад отпочне и офанзива француско-руске армије код Флорине.

Када се очекивало да ће 24. септембра у продужењу борби на Кајмакчалану учествовати и наши савезници и пошто су Моравска и Вардарска дивизија дошле до граничног фронта, војвода Мишић био је принуђен да обавести генерала Кордонија да „Французи својим десним крилом не показују довољну активност саобразно активности наших трупа, те то омогућава непријатељу да непрестано туче лево крило Вардарске дивизије“.

Руси заузимају Флорину

Врховни командант престолонаследник Александар одмах је интервенисао код генерала Кордонија, чије две дивизије на Битољском фронту још нису нападале Флорину нити је њихова артиљерија потпомагала наше дивизије. Пошто су због тога две новопостављене бугарске батерије несметано тукле наше трупе и како ни француски пилоти нису успели да открију њихове положаје, пуковник Бојовић обавестио је војводу Мишића:

„Њ. К. В. Престолонаследник Александар обећава пилоту који пронађе непријатељску батерију и изврши реглажу Карађорђеву Звезду са мачевима, а и командиру оне батерије, која буде ућуткала непријатељску батерију, да ће га такође одликовати Карађорђевом звездом са мачевима!“

Генерал Бастон, командант француске 156. дивизије, одмах је наредио да два пилота полете како би осмотрили и открили ватрене положаје бугарских топова. Док су француски топови тукли, у напад је кренула и француска пешадија. Французи су, наиме, били у рововима, а у напад су кренули тек када су бугарски топови, а посебно немачке хаубице престале да туку.

После интервенције врховног команданта Српске војске руске трупе заузеле су истакнуту коту код Флорине. Француска артиљерија је за то време дејствовала врло непрецизно, пребациујући гранатама преко бугарских ровова и преко ватрених положаја топовских батерија.

Незадовољан дотадашњом активношћу две француске дивизије, врховни командант наредио је да се команданту француске Источне војске генералу Сарају у Солун пошаље депеша у којој, поред осталог, поставља питање: „Да ли Французи у опште данас хоће да врше напад пешадијом или неће, како би се обуставио напад наше пешадије?“

Увидевши слабу активност француских трупа, посебно њихове артиљерије, Бугари појачавају притисак на Дринску и Дунавску дивизију уводећи одморне јединице, па је Врховна команда поново учинила представку генералу Сарају да француске трупе енергичније дејствују и помажу дивизије војводе Мишића.

С обзиром на то да су наше дивизије у борби за освајање бугарских положаја трпеле увећане губитке, генералу Рашићу у Паризу је наложено да интервенише код генерала Жофра да што пре одобри упућивање способних српских војника из Бизерте и са Крфа на Солунски фронт. ■

(Насћавак у следећем броју)

ТРИАТЛОН – СПОРТСКИ ИЗАЗОВ
ЗА ТЕЛО И ДУХ

ЗА ЉУДЕ ОД ЧЕЛИКА

Ајронмен”, као најзахтевнија триатлон дисциплина, започиње пливањем 3.800 метара, после чега следи 180 километара вожње бициклом, а онда трчање maratona – 42 километра. Они којима је, упркос јаке воље, ипак превише, задовоље се с упола краћим деоницама (1,9 km пливања – 90 km вожње бицикла – 21 km трчања), такмичењем, популарно названим „Half ironman”.

Управо таква трка биће одржана 29. маја, на Ади Циганлији. Такмичење ће се водити и као првенство Србије, а, у зависности од броја пријављених учесника из Војске и полиције, Триатлон савез Београда, који је и организатор, прогласиће победнике из те категорије.

Иако у Војсци Србије триатлон није развијен и могло би се рећи да пролази пионирске кораке, професорка физичког васпитања и руководица триатлон секције на Војној академији Ксенија Бубњевић, уз Игора Вуковића, већ је учествовала на Светском војном првенству 2012. године у Лозани, у дисциплини олимпијски триатлон.

Управо она се „заузела” за нови замах тог спорта у Војсци и формирање триатлон секције, која тренутно броји пет чланова. Поред ње, ту су разводник Иван Длачић, капетан Саша Војиновић, заставник Игор Соколовски и потпоручник Стефан Манић.

Професорка Бубњевић истиче да је један од највећих проблема уочи предстојећег такмичења недостатак времена за тренинг, али да сви имају своје циљеве на првенству Србије.

– Свако од чланова секције поставља своје границе, које су мало изнад реалних могућности, и ако их достигне, он је победник сам за себе. Јер то је изузетно тежак спорт. Трка је државно првенство, такмичићемо се са колегама, бићемо ранжирани и у генералном пласману, али и у посебној категорији, за Војску и полицију – каже професорка, која ће бити једина такмичарка на „полуајронмену”, па у војној

У СРБИЈИ

У нашој земљи триатлон се појавио почетком деведесетих година, а прва трка одржана је 1988. године у Крагујевцу („Шумадијски”). Није имао данашњу форму, разликовао се по дужинама дистанци и по томе што дисциплине нису биле повезане, већ је постојала пауза између њих. Прво првенство државе на Ади Циганлији одржано је 1993. године и та пракса није прекидана, уз стално повећање броја учесника и све запаженије резултате.

Уочи „полуајронмена”, такмичења на коме ће крајем маја учествовати и триатлонци из Војске Србије, Владимир Савић, најуспешнији српски триатлонац на дугим дистанцама и међународни тренер у тој захтевној дисциплини, током разговора са војним спортистима упоредио је триатлон с послом официра, јер захтева велику посвећеност, менталну чврстину и добру физичку припрему.

категорији неће имати конкуренцију, али ће јој, како истиче, трка бити изузетно тешка, јер ће се само недељу дана касније, у аустријском Ст. Полтену, борити за титулу првака државе с прошлогодешњом победницом.

Ради што успешније припреме за предстојеће првенство, гости триатлон секције, баш као и Катедре за физкултуру и Одсека за војни спорт Војне академије, недавно су били Владимир Савић, најуспешнији српски триатлонац на дугим дистанцама и међународни тренер у тој захтевној дисциплини, и Иван Буђа, технички координатор Српске триатлон уније и организатор трке на Ади.

Овим окупљањем практично је започело озбиљно бављење триатлоном у Војсци Србије, јер је то била прва едукација с врхунским тренером, који војним триатлонцима и даље остаје на располагању за савете.

Савић, који, како је истакао, има искуства у тренингу с војним лицима, јер је 2012. године тренирао тим Данске националне гарде уочи припрема за велико такмичење, разговарао је са војним спортистима о свему што их занима, о детаљима везаним за тренинг, припрему и учешћу у триатлонској трци.

– Иза мене је много сати тренинга, јер се од 1993. године бавим овим спортом. Заблуда је да никад није довољно времена за тренинг. Недељно вам треба 7, 8 до 10 сати. Људима који су физички способни, а припадници Војске Србије јесу, тренинг дневно од сат или сат и по сасвим је довољан, уз дан одмора седмично. То је ритам који је довољно да вас за четири до шест месеци спреми за дуги триатлон – рекао је Савић и навео да је веома битно током тренинга на

ВРСТЕ

Триатлонска такмичења одржавају се на различитим дистанцама. Такозвана „олимпијска” дистанца је 1.500 m пливања, 40 km вожње бицикла и 10 km трчања. Поред олимпијског, популаран је такозвани спринт триатлон на дупло краћој дистанци (750 m – 20 km – 5 km). Постоји и „зимски триатлон”, који подразумева трчање на скијама, вожњу планинског бицикла и трчање (20 km – 40 km – 10 km). Сан сваког триатлонца јесте да наступ у дисциплини „ајронмен” (човек од челика), која је међу најтежим спортистким изазовима.

Српски „ајронмен” рекордер Владимир Савић

Триатлон секција на Војној академији са Савићем и Буђом

прави начин потакнути физиолошке механизме на адаптацију, уз оптималну исхрану и хидратацију пре и током трке.

Он је, говорећи о карактеристикама триатлона у развијеним земљама, истакао да се све модерне војске, дајући на значају том спорту, труде да створе добар имиџ, приказујући свестраност, те да фаворизују тимове и организују промотивне штандове.

Иван Буђа, функционер триатлон савеза, подсетио је да је триатлон као спорт започео давно, у Француској, али

да тамо никад нису успели да га озбиљно популаришу као што је пошло за руком групи америчких војника који су први пут организовала трку „из опкладе – да ли је теже дуго пливати, возити бицикли или трчати“, па су тако осмислили трку која је те спортове спојила.

Говорећи о даљој популаризацији, истакао је да је управо најтежа дисциплина „ајронмен“, највише популарисала триатлон, док је касније дошао и триатлон као олимпијски спорт, па је наставио да се развија и грана – као „полуајрон-

*Војна триатлонка
Ксенија Бубњевић*

мен” и спринт триатлон, док су за децу организовани мали триатлони.

– У Србији се сваке године организује између осам и десет трка, отворене су и намењене свима, и углавном су то „куп трке” и државна првенства. Немамо превише такмичара, од 100 до 150 активних триатлонаца, од најмлађих категорија до ветерана, и сви учествују у истој трци, али се бодују по категоријама. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ

У ВОЈСЦИ

Од прошле године, у Европи се одржава Европско првенство и квалификациона војна трка за учешће на Светском првенству на Хавајима, у немачком Висбадену, у дисциплини „полуајронмен” и представља триатлонско такмичење на коме учествују искључиво аматери.

– Како је та категорија такмичара блиска спортистима у војсци, пружа нам се прилика да први пут имамо представника и у тој категорији, једне од наредних година – каже војна триатлонка Ксенија Бубњевић.

СРПСКИ „АЈРОНМЕН” РЕКОРДЕР

У Србији досад нису организовани дуги триатлони, али је Владимир Савић, такмичар и професионални триатлон тренер, 2012. године поставио нови рекорд Србије у тој дисциплини и остварио норму за учешће на Светском првенству на Хавајима. Завршио је трку (3,8 km пливања – 180 km вожње бицикла – 42 km маратона) резултатом од 9 сати, 43 минута и 4 секунде. Актуелни рекорд Србије, уз који стоји Савићево име, износи 8 сати, 57 минута и 8 секунди, а резултат је постигнут у Копенхагену, 13. августа 2013. године.

ИСТОРИЈАТ

Оснивачем триатлона сматра се капетан Џон Колинс. Прво триатлонско такмичење одржано је 18. фебруара 1978. на Хавајима. Организовала га је група америчких marinaца. Дистанцу је чинило 3.800 m пливања, 180 km вожње бицикла и 42 km трчања. Деонице су саставни део данашњег „ајронмен” триатлона.

Од тада се тај „дуги триатлон” одржава сваке године на Хавајима као незванично првенство света. Триатлон је од 2000. године уврштен у олимпијске спортове, а женска трка у тој дисциплини била је прво такмичење на Олимпијским играма у Сиднеју.

Генералштаб Војске Србије
Управа за људске ресурсе (Ј-1)

објављује

ИЗМЕНУ ИНТЕРНОГ КОНКУРСА

У конкурсу за пријем на службу у Војску Србије на неодређено време у својству војних службеника и намештеника, објављеном у магазину „Одбрана” број 219, од 1. новембра 2014, део конкурса који се односи на формацијска места на редном броју 24, 25, 26, 27. и 35. мења се и гласи:

„лица која конкуришу за формацијска места возача морају да имају одговарајући степен стручне спреме и да поседују возачку дозволу у складу с Упутством за унутрашњу организацију и рад:

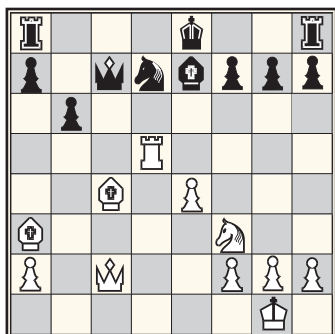
– за формацијска места под редним бројем: 24, 25, 26, 27. и 35. конкурса – „Б” и „Ц” категорије”.

УСПЕХ АНАНДОВОГ НАСЛЕДНИКА

На резервном В турниру у Вајк ан Зеу (Холандија) победио је непознати Индијац Баскаран АДХИБАН и пласирао се на главни А турнир, где ће се идуће године срести са земљаком, бившим светским прваком Анандом, чији је наследник. Доносимо партију у којој је Адхибан надиграо Алексеја Дрејева у дерби мечу за победника турнира

Баскаран АДХИБАН (Индија) – Алексеј ДРЕЈЕВ (Русија) 1:0
Велемајсторски В турнир Вајк ан Зе (Холандија), 2016. г.
Дамин габит

Позиција:

Бели: Kg1, Dc2, Td5, La3, Lc4, Sf3,
пешаци: a2, e4, f2, g2, h2
(11 фигура)

Црни: Ke8, Dc7, Та8, Th8, Le7,
Sd7, пешаци: a7, b6, f7, g7 i h7
(11 фигура)

(1) d4 d5 (2) c4 c6 (3) Sc3 Sc6 (4) Sf3 e6 (5) e3 Sbd7 (6) Dc2 b6 (7) Ld3 Lb7 (8) 0-0 Le7 (9) b3 dxc4 (црни се одлучио да расплете позицију иако није рокирао, што ће се показати као одлучујућа грешка) (10) bxc4 c5 (11) d5! Exd5 (12) cxd5 Sxd5 (13) Sxd5 Sxd5 (13) Sxd5 Lxd5 (14) Td1! Lf6 (15) e4! C4 (16) Le2 La1?! (бели жртвује квалитет за напад применивши новост) (17) Txd5 Dc7 (18) La3! Lf6 (19) Lxc4 Le7

(види дијаграм)

(20) Da4! Lxa3 (21) Txd7! Dxd7 (22) Lv5! Dxb5 (бели осваја даму а црни не може да рокира па је у изгубљеној позицији) (23) Dxb5+ Kf8 (24) Db3. Црни предаје јер кад склони нападнутог ловца бели има одскок скакача са претњом мата на f7.

Коњићеве скокови

Крените од обележених поља, као скакач у шаху, по путањи у облику слова Г, тако да добијете две народне пословице.

КОЊИЋЕВИ СКОКОВИ

	ко-	-сто-	
-ди-	лаж	смо	-ко
-је	И-	-је-	-ри-
је	-ни-	о-	се
	у-	-ја	-ли.

Пра-	-век	-ђа-	-них
-ју.	ко-	-же	чо-
се	-шта-	о-	вре-
-ји	из-	-ћи	-зди-
-ју-	у-	га	-над

Решење судоку – водоравно: Решење судоку – водоравно: 5-3-1, 4, 7-6, 2, 3-6, 5-9, 6-8-9, 7-2, 3-4, 7, 2, 8-6, 3-9, 4-5-8, 1-7, 8-1, 6, 4, 5-3, 6-7, 4-2-8, 2-7, 5-1, 9, 6-4, 2, 1-7-5.

РЕШЕЊЕ ШАХОВСКИХ ПРОБЛЕМА ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА:

Проблем број 1: 1. Kg2! Lxe1 (Lc1, L по вољи)
2. Dxe1 mat (Dxd3 mat, Dxe mat) близанац: 1. Le3! Kxe3 (Kd1, Kxe1) 2. De5 mat (Dxd2 mat, Dxd2 mat)

Проблем број 2: – 1. d4! Kxb5 2. a4 Kxa4 (Ka6, Kc6, Kc4 – звезда црног краља) 3. Ld7 mat (Lc8 mat, Lg2 mat, Le6 mat)

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17								18							19	
		20							21							22
23			24							25						
26					27						28					
29							30						31			
32								33							34	
35		36								37						
38				39							40					
41						42						43				
44								45						46		
		47							48							
49			50							51						

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: Састанак, ременари, Еак, р, пилалмице, атенизам, а, Ема, ироничар, библиоте, мазут, кикирики, Арарат, старина, отијатар, бабе, комо-датар, јапански, АМ, ИР, шаролмика, унакрстан, фокс, Ирија-нац, листине, Рсовац, завирити, Талес, отварања, Атанаско, ИТТ, н, ацетерин, Ристовац, р, туч, ситити се, сагињања.

ВОДОРАВНО:

17. Мали вагони (у рудницима и сл.), 18. Анонимна особа, анонимус, 19. Бутина, 20. Без тона, безгласан, 21. Пунити сипајући, 23. Отегнут тужан звук, 24. Некадашњи порез на вино, 25. Оруђе за хватање, 26. Роштиљ (покр.), 27. Цртач у цртаном филму, 28. Велики град на Тајвану, 29. Запаљење црева (мед.), 30. Пастири који чувају јарад, 31. Бивши амерички државни секретар, Сајрус, 32. Наука о грађи живих бића, 33. Стилска фигура, асонанција, 34. Двадесет пето и деветнаесто слово азбуке, 35. Ауто-ознака Сомбора, 36. Становник Иријана, 37. Бал под маскама, 38. Хајдучка трава, рманец, 39. Топити се, отапати се, 40. Италијанска лирска песма, 41. Пропалица, скитница, 42. Ушни лекар, 43. Мушко име, Ђирило одмила, 44. Учестали глагол (лат.), 45. Колач који је у облику саламе, 46. Јединични вектор, 47. На силан начин, жестоко 48. Врста дечјег возила, 49. Становник Естоније, Естонац, 50. Које је у облику траке, 51. Учесник на лицитацији.

УСПРАВНО:

1. Оружана формација РС, обележава свој празник 23. априла, 2. Гакачи, викала, 3. Основна тарифа (скр.), 4. Иноватор, 5. Женско име, Ена, 6. Танасијева имењакиња, 7. Град у Манџурији (преметнуто ЛАНИ), 8. Душа (лат.), 9. Старогрчки вајар, Оната, 10. Одозго, 11. Храђење, 12. Метална индустрија Врање (скр.), 13. Становница Апатина, 14. Име бивше сликарке Дујшин Рибар, 15. Које су од биљки, 16. Трансплантиран орган, 18. Отац преподобне мати Ангелине, Ђорђе Комнин, 19. Становници Тајвана, 20. Служба економа, 21. Причање, 22. Општина у Истри, 24. Одрпанци, 25. Мерач пређеног пута, 27. Подражавалац, 28. Обелоданити, 30. Насеље у општини Владимирци, 31. Становници Сенте, 33. Словеначки цез музичар, 34. Бивши фудбалски голман, Петар, 36. Затвор, 37. Врста скока у гимнастици, 39. Припадник Балтичких народа, 40. Молска лествица чија је тоника тон а, 42. Жалосна врба, 43. Врста тканине, 45. Показна заменица, ова, 46. Иницијали глумице Тејлор.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ
МЕДИЈА ЦЕНТАР „ОДБРАНА“

ЛИЦЕ ВОЈСКЕ

ИГОР САЛИНГЕР

Отварање изложбе 18. априла у 19.00 часова

Мала галерија Дома Војске Србије
Браће Југовића 19, Београд

Изложбу можете погледати до 23. априла

ОДБРАНА
СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ
БРОЈ 142

ОДБРАНА КОСМЕТА **1999. ГОДИНЕ**

ПИШЕ ДР ЗОРАН МИЛАДИНОВИЋ

ЈУНАЦИ ПРОТИВТЕРОРИСТИЧКЕ БОРБЕ

Припадници јединица и састава Треће армије уништили су на самом почетку агресије главнину шиптарских терористичких снага у рејонима њихове највеће концентрације (лапски крај, Дреница и Малишево), нанели им велике губитке и обезбедили непрекидну контролу територије и проходност главних комуникација на Космету. Кључна места у борби против терориста заузеле су елитне бригаде Приштинског корпуса и јединице из других састава, које су у ратном периоду извршавале борбене задатке на простору Космета. Припадници 15. оклопне бригаде из Приштине, којом је командовао пуковник Младен Ђирковић, водили су борбе на простору озлоглашене Дренице, сурове планине Чичавица и лапског краја, у којима је и пре рата било мало српских душа. Храбрим борбеним деловањем и успешним акцијама приштински тенкисти за кратко време истерали су терористе из њихових упоришта и у потпуности овладали сваким леглом терористичких банди. Ратни поход 15. оклопне бригаде изнедрио је јунаке посебног кова, којима се подједнако диве и пријатељи и непријатељи. Старешине и војници сами су тражили да крену у борбена дејства, а кад би били рањени, одбијали су да иду на лечење како не би оставили своје другове, а војници мартовске генерације сами себи су продужавали војнички рок. За водника Влатка Радевића говорило се да га метак неће. После акције када је његово возило погођено са три пројектила, који су силином удара избацили и контузовали целу посаду, Влатко се први освестио, осетио бол услед прелома леве ноге, али и истог тренутка отворио ватру по терористима чиме је спасио животе својих ратних другова. Много се прича и о акцији у близини Суве Реке, када су се заставник Драган Гебер и старији водник Павле Вучковић борбеним возилима попели на више од хиљаду метара надморске висине, прошли све замке, разбили терористе и сачували људе.

Ефикасним борбеним дејствима припадника 243. механизоване бригаде из Урошевца, којом је командовао пуковник Крсман Јелић, била су разбијена и уништена сва терористичка упоришта на простору јужног Косова где гравитирају општине Урошевац, Штимље, Штрпце, Витина, Сува Река и Качаник. Они су том приликом у бункерима и утврђењима терориста запленили велике количине пешадијског наоружања, противоклопних средстава, ручних бацача, минобацача и бестрајних топова, што говори о њиховим дугогодишњим припремама за рат. Војници и старешине урошевачке јединице у потпуности су се били саживели са ратном збиљом која је наметнута нашој земљи и херојски су издржавали све тешкоће које рат са собом носи. Многи од њих чинили су током борбених дејстава и праве јуначке подвиге. Поручник Милош Ристић, на пример, умешно је командовао својом јединицом у рејону Језерских планина и за испољену храброст и ратну вештину ванредно је унапређен у чин капетана. Понос бригаде су и припадници њеног резервног састава из Трстеника, Ниша, Лесковца, Крушевца и с подручја Космета.

Приштина – последице бомбардовања

Највећи број борбених потенцијала 549. моторизоване бригаде из Призрена и 125. моторизоване бригаде из Косовске Митровице био је даноноћно ангажован на линијском и дубинском обезбеђењу државне границе према Републици Албанији, а имали су и значајне задатке на сламању тероризма унутар Космета. Шиптарски терористи из Метохије били су помислили на почетку рата да је дошао тренутак да остваре своје аспирације па су изводили јаке нападе на саставе војске и полиције. Брзо се показало да су били у заблуди јер су припадници јединице из Призрена, предвођени пуковником Божидаром Делићем, уништили сва њихова важнија упоришта. Прво су на правцу Сува Река – Призрен у потпуности разбили формације терориста из такозване 123. бригаде Гане Пачаризи и 125. бригаде, којом је командовао извесни Скендер Хоџа, да би потом у акцијама према Малишеву уништили и јака терористичка легла у рејону Пагаруше.

Велики допринос победи против терориста дале су и посаде борбених возила и појединци, попут старијег водника Славише Стефановића, разводника Дејана Павловића и војника Драгана Колара и Александра Пајића, који су у борби код Ретимља самоиницијативом и храброшћу успели да својим тенком заузму доминантан вис изнад упоришта терориста и тиме омогуће њихово уништење. Велику храброст у блиској борби са терористима код Пагаруше показали су и десетар Славиша Богдановић и војници Зоран Џунић и Бошко Шуша, док су на превоју Троја сјајну спретност у руковању оружјем демонстрирали војници Петар Живковић и Мирко Петровић.

Припадници 125. моторизоване бригаде из Косовске Митровице, баш као и војници и старешине 549. моторизоване бригаде, водили су борбе на неколико фронта, против агресора са копна и из ваздуха, с циљем заштите суверенитета и територијалног интегритета земље и против шиптарских терориста у сопственој позадини због контроле територије и комуникација и заштите личне и имовинске сигурности грађана. Храбри пешадинци косовскомитровачке бригаде са пуковником Драганом Живановићем на челу, у садејству са јединицама МУП-а и осталим јединицама Треће армије, разбили су упоришта терориста у рејону Бајгоре, Дренице и Руговске клисуре и успели да у потпуности контролишу територију у зони одговорности. Бригада је извела посебно јака борбена дејства на релацији Косовска Митровица – Србица – Клина – Пећ – Ђаковица – граница према Албанији. Борбене задатке у уништавању терористичких упоришта успешно су извршиле јединице којима су командовали

потпуковник Миличко Јанковић, капетан Мирко Бачевић и капетан Иван Младенов. Личном храброшћу, пожртвовањем и умешношћу у борбеним дејствима истакли су се многи. Капетан прве класе Ивица Крајиновић и капетан Горан Јовановић, који је са посадом тенка разбио неколико бункера и легла терориста, без обзира на то што је и сам био гађан из тромблонских и ручних бацача. Водник прве класе Ивица Миладиновић, иако рањен у руку, наставља са борбом још три дана, јер никако не жели да напусти тенк и посаду с којом већ дуго дели добро и зло.

Задаци борбе против тероризма много лакше се извршавају уз снажну артиљеријску подршку, коју је припадницима Приштинског корпуса пружала 52. мешовита артиљеријска бригада из Гњилана. Моћна артиљеријска оруђа, као што су нора, огањ и хаубица 155 мм, подржавала су својим плотунима борбене активности јединица Приштинског корпуса против шиптарских терористичких банди где год је требало и на тај начин уливала су сигурност свим борцима на Космету. Део јединице налазио се у борбеним редовима снага одбране које су штитиле земљу од копненог напада са простора Албаније. Због хероизма испољеног у рату, велики број војника и старешина артиљеријске јединице из Гњилана ванредно је унапређено, одликовано или награђено другим признањима. Међу њима заиста има правих јунака, који су извршавали задатке артиљеријске подршке без обзира на дејства авијације НАТО-а у непосредној близини. Тако је, на пример, командир хаубичке батерије 155 мм потпоручник Ивица Шалипур знао да у правом тренутку отвори ватру, склони људе у заклон, издр-

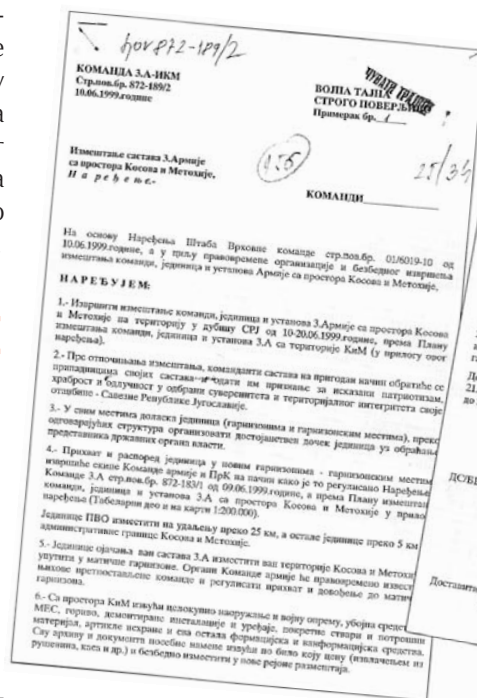
Маскирани тенк М84

ОДБРАНА КОСМЕТА 1999. ГОДИНЕ (2)

жи напад бомбардера и премести јединицу на нови положај. Прави подвиг чинио је и водник Иван Луковић, који је добио задатак да дејствује из артиљеријских оруђа баш у тренутку када су се бомбардери НАТО-а обрушили на положаје суседне јединице. Како не би угрозио безбедност војника из послуге, он им је наредио да оду у заклон, а затим је сео за нишанске справе топа и отворио ватру по захтеву јединица којима је пружао артиљеријску подршку.

ТЕШКЕ БОРБЕ БРИГАДЕ ИЗ РАШКЕ

Довољно је рећи Преказе, Глоговац, Србица, Ликовац, Лауша, Овчарево, Горње и Доње Обриње, па да се схвати да је 37. моторизована бригада из Рашке имала један од најтежих и најодговорнијих задатака у борбама на Косову. Непосредно пред почетак рата, бригада којом је командовао пуковник Љубиша Диковић, заједно са 252. оклопном бригадом, делом 211. оклопне бригаде и другим јединицама, ушла је у састав Приштинског корпуса и од првог дана почела са извршавањем борбених задатака. У одлучном обрачуну са окорелим терористима, припадници 37. моторизоване бригаде разбили су 113. и 114. бригаду такозване ОВК, нанели им велике губитке и овладали том, како су је терористи звали, Оперативном зоном Дреница. Посебно тешке борбе припадници јединице из Рашке водили су за село Горње Обриње, где су се терористи забарикадирани у очигледно више година прављеним бункерима са подземним склоништима, рововима и саобраћајницама. После разбијања шиптарско-терористичких снага, показало се да у Обрињу, Ћирезу, Штутици и Овчареви има масовних гробница у које су бацани побијени Срби из тог краја. У којој мери је акција 37. моторизоване бригаде била ефикасна, довољно говори чињеница да су на том простору преостале само мале групице разбијених терористичких банди, тако да се о Дреници као некаквом упоришту шиптарског тероризма више није могло говорити. У борбама за Горње Обриње посебно се истиче

Призрен, ромско насеље

водник прве класе Коста Карталовић, који са својим водом и једним тенком улеће у терористичко гнездо, овладава тим упориштем и тако решава борбени задатак намењен целом батаљону. Командант Треће армије генерал-пуковник Небојша Павковић унапредио је водника прве класе Косту Карталовића у чин потпоручника. Иако у свом имену 37. бригада има придев моторизована, главни носилац свих задатака у тој јединици била је пешадија, наравно, уз несобичну подршку тенкова и артиљерије. Другачије се није могло. Свуда мора проћи војничка чизма, како би се уништиле шиптарске терористичке снаге и контролисала територија. У тим немилосрдним борбама, хероји 37. моторизоване бригаде нису жалиле ни своје животе. Први батаљон, понос целе бригаде, из покрета разбија и уништава најјача терористичка упоришта, да би у једној од таквих борби, код села Исток махала, остао без свог прослављеног команданта капетана прве класе Драгана Митровића. Тик уз њега, јуначки гине и капетан прве класе Боро Аџемовић, који својим личним примером показује какав треба да буде помоћник команданта за информисање и морал. Плејаду хероја из првог батаљона чине и капетан прве класе Боривоје Новаковић, капетани Братислав Михајловић и Милан Барлов, рањени у борбама код села Добростан, те капетан Драган Јаснић, који гине надомак села Бањица. Други батаљон, под командом капетана Дејана Ранђеловића, разбија јака упоришта шиптарских терористичких снага у рејонима села Ликовац, Горње и Доње Обриње. На чишћењу терена, и то оних најтежих по планинама Чичавица и Дреница, био је ангажован трећи батаљон предвођен мајором Драженком Мирићем и поручником Зораном Гавриловићем, који је у борбама јуначки погинуо. Због херојских дела и свега учињеног у одбрани од агресије, 37. моторизована бригада из Рашке одликована је после рата Орденом народног хероја.

Припадници 211. оклопне бригаде су већ на прилази-ма Космету знали да ће ратни пут њихове тенковске јединице зависити пре свега од обучености, смелости, иницијативе, снажљивости и одговорности коју буду показали при извршавању задатака. Све те особине они су исказали већ у првим акцијама на разбијању шиптарских терористичких група, када су за свега неколико дана у потпуности неутралисали терористичке банде у лапској долини, чиме доносе мир Србима и Црногорцима у том крају, али и Албанцима који трпе терор од група које пружају последње трзаје отпора из рејона Бајгорске Шаље. У борбеним дејствима са шиптарским терористима посебно се истичу оклопна јединица којом командује потпуковник Тодор Остојић, механизовани састав који предводи мајор Никола Жакула и мешовити артиљеријски дивизион којим командује потпуковник Драган Ковачевић. Списак појединаца који су се исказали својом храброшћу и хтењем да што пре поразе непријатеља заиста је дуг, почев од потпуковника Миломира Стевовића, мајора Мартина Хернауса, поручника Петре Стевановског, потпоручника Драгана Стевановића, па до старијих војника Радише Илића и Драгана Вућићевића.

Борба против тероризма на Космету не би могла успешно да се води без активног учешћа свих јединица Треће армије на том простору. Поред већ поменутих бригада, велики допринос у противтерористичким операцијама дале су и 252. оклопна бригада, 252. тактичка борбена група, 354. 7. и 175. пешадијска бригада и 58. лака пешадијска бригада. У дубини косовске равнице још један састав истакао се у биткама са терористима – тактичка борбена група под командом пуковника Миодрага Јовановића. На прагу озлоглашене Бајгорске Шаље налазила се 58. лака пешадијска бригада, која је имала задатак да одбрани виталне објекте за нашу земљу, као што је рудник олова и цинка у Старом Тргу. Састав те јединице углавном су чинили војни обвезници резервног састава из Лепосавића који, предвођени пуковником Љубомиром Савићем, успевају да задају озбиљне губитке терористичким бандама у рејонима Баре, Бунгаје и Бајгоре. И резервисти из Топличког краја масовно су се одазвали позиву на мобилизацију и у саставу 354. пешадијске бригаде из Куршумлије извршавали су важне борбене задатке на Малом Косову. На том подручју терористи су највећи отпор пружили у Горњој и Доњој Дуб-

ници, где су куршумлијски пешадинци, са пуковником Драгачетом Радосављевићем на челу, запленили велике количине прслука, униформи и чизама.

Две пешадијске бригаде Нишког корпуса састављене, углавном, од војних обвезника из Јабланичког и Расинског округа, у рату се, такође, препотчињавају Приштинском корпусу и извршавају борбене задатке на Космету. Противтерористичка борба не може се водити без антитерористичких, противдиверзантских и других специјалних јединица, које по правилу носе најтеже губитке терористима. У том делу посебно треба истаћи борбене групе из састава 63. падобранске бригаде, 72. специјалне бригаде и других јединица. Војни полицајци Треће армије извршавали су разне специфичне задатке из свог делокруга одговорности, али су често у борби против тероризма деловали као и друге борбене јединице.

Обједињавајући све снаге одбране на простору Космета, Приштински корпус, којим командује генерал-мајор Владимир Лазаревић, одбранио је уз минималне губитке сваки педаљ државне територије, спасао на хиљаде српских глава и сачувао своју борбену моћ, људске и материјалне потенцијале. Треба отворено рећи да су припадници Приштинског корпуса поднели највећи терет у рату, те да су, налазећи се у епицентру одбране, морали не само да бране себе и друге од ваздухопловних удара и штите границе земље, већ и да воде жестоку борбу против терориста широм Космета. Било је тешко водити ту борбу, јер је корпус истовремено био под најгушћом и најдуготрајнијом кишом бомби и ракета која се памти. Надлетали су га и гађали такорећи сви типови авиона, док су његове саставе непрекидно осматрали беспилотне летелице,

Извиђачи у акцији

Генерал
Небојша Павковић

ОДБРАНА КОСМЕТА 1999. ГОДИНЕ (2)

авакси и сателити. Упркос свему, Приштински корпус је издржао и задатак противтерористичке борбе успешно извршио захваљујући свом борачком и командном кадру, њиховом патриотизму, хероизму, врхунској оспособљености, највишем степену професионализма и личном и колективном пожртвовању.

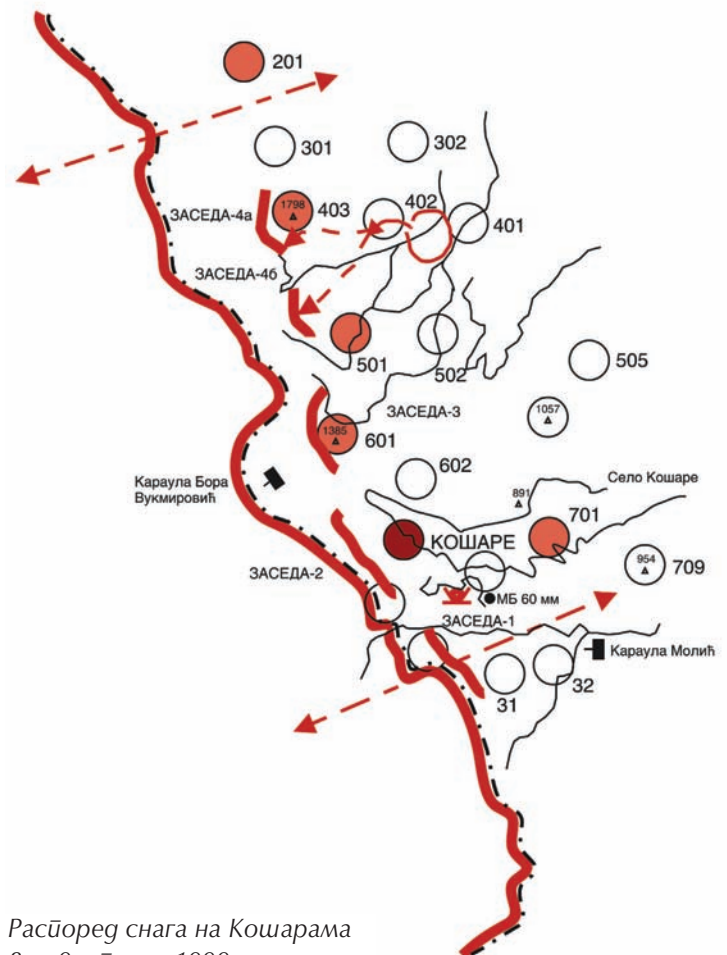
БОЈ НА КОШАРАМА

Сусревши се са проблемима у ваздушној кампањи, Северноатлантски савез одлучио је да покрене оружане снаге Албаније и шиптарске терористичке банде у копнену операцију против снага Треће армије на Космету, што је требало да представља и својеврсни тест одбрамбене способности армије и Приштинског корпуса. Борбени потенцијал Приштинског корпуса стваран је у дужем периоду и у врло тешким околностима које карактерише јачање шиптарског тероризма и све јачи утицај међународних фактора. Почетком ваздушне кампање НАТО-а на нашу земљу, корпус је имао око двадесетак елитних састава ранга бригаде, који су сачували 99,6 посто својих борбених ефектива. У условима неповољног односа снага, тај састав изузетном покретљивошћу, маскирном дисциплином, обмањивањем и умешношћу, избегава ударе из ваздушног простора, успешно штити живу силу, материјална средства и технику, разбија терористичке банде унутар Космета и, у целини гледано, спремно чека евентуални копнени напад агресора. Копнене снаге НАТО-а у окружењу биле су недовољне за озбиљан напад, али се претпостављало да ће НАТО искористити шиптарске терористе и оружане снаге Албаније за ту операцију. Команда Приштинског корпуса проценила је да ће снаге из Републике Албаније, у случају копнених операција, тежишне нападе највероватније изводити на два правца – први из Кукса, коришћењем природног отвора у високим планинама према метохијској котлини, и други топографски тежи, али тактички повољнији (јер надвишава наше положаје) из Тропоје према Јуничким планинама, док би помоћне снаге требало да се ангажују на правцима према Драгашкој висоравни.

Командни кадар Треће армије располагао је поузданим подацима да се на тлу Албаније прикупило око 20.000 наоружаних припадника терористичке ОВК, који су избегли са Космета или мобилисани по западноевропским земљама и да се 8.000 припадника оружаних снага Албаније налазе у борбеном распореду непосредно уз саму границу. Јединице Приштинског корпуса били су у сталној приправности за достојну одбрану у случају напада тих снага, али се још није знало када ће до копненог напада доћи и на ком простору. Све је постало јасније после саопштења информативне службе Команде Приштинског корпуса, у коме се каже: „Са територије Републике Албаније извршен је 10. априла артиљеријски напад на граничну караулу Војске Југославије „Кошаре“ уз истовремени покушај убацивања веће наоружане терористичке групе из републике Албаније на територију СР Југославије. Граничне јединице Војске Југославије су тај агресивни акт са територије Алба-

није на своју отаџбину одбиле, а терористичку групу одбиле. Овај драстични пример кршења граничног режима од Републике Албаније не може се другачије окарактерисати него као покушај агресије на Савезну Републику Југославију“. Дилема више није било. Копнена операција је почињала, а водили су је припадници регуларних јединица оружаних снага Албаније, остаци разбијених банди терориста и страни плаћеници, који су уз артиљеријску припрему и авијацијску подршку НАТО покушали да изведу пробој у дубину наше територије преко Јуничких планина, на фронту широком десет километара између караула Кошаре и Морина.

Копнена агресија из Албаније започела је 9. априла, у 04.05 часова, снажном артиљеријском припремом, коју су изводили из оруђа свих калибара, почев од минобацача 60 мм, па до вишецевних ракетних бацача. Пројектили су стизали из правца Тропоје, која се налази три километара унутар албанске територије, што говори заправо о отвореном нападу Албаније на нашу земљу и то без објаве рата. Мета артиљеријске ватре била је караула Морина, али се убрзо показало да су нападачи тим нападом правили тактичку варку, јер истовремено група од 300 терориста прилази до саме граничне линије и у 06.30 часова креће у изненадни напад на рејон карауле Кошаре. Први напад храбро су на себе примили граничари из 53. граничног батаљона, који су непријатеља зауставили на самој граничној линији.

Распоред снага на Кошарама 8. и 9. априла 1999. године

Албанска артиљерија убрзо је пребацила ватру на наше заседно место Раса Кошарес, одакле се шест наших бораца повлачи пред фронталним нападом 500 терориста, који су освајањем тригонометра 1385 створили услове да артиљеријом прецизно дејствују по положајима граничара Приштинског корпуса на Маја Глави, Глави и караули Кошаре. Водила се борба прса у прса. Командна група Приштинског корпуса одмах је реаговала на напад, тако што је појачала садејство 53. граничног батаљона и борбених група из околине и из Дечана на караулу Кошаре упутила јединицу војне полиције, којом је командовао мајор Ђурица Иличић. Пуковник Верољуб Живковић, као водећи старешина снага одбране у пределу Метохије, груписао је снаге, запосео кључне објекте и правце и утврдио положаје, како би наша војска одолела великој сили која напада и са копна и из ваздуха. Команду над свим јединицама у рејону Кошара преузео је потпуковник Љубинко Ђурковић, чија се јединица налазила на положају изнад села Батуша.

Копнени напад отпочео је у зони караула Морина и Кошаре из више разлога. Прво, цео предео од карауле Морина, у подножју Проклетија, преко Кошара до Ђеравице, тешко је проходан. Земљиште на тлу Албаније надвисује рејон карауле Кошаре све до Батуше и омогућава увођење у борбу јачих пешадијских снага, док је са југословенске територије немогуће увођење у борбу савремених борбених система. Земљиште око Кошара испресецано је јаругама, кроз многе од њих теку потоци и богато је листопадним и четинарским дрвећем. Друго, успостављени мостобран на том простору омогућио би нападачу да увођењем нових снага на правцу Јуник – Дечане избије у дубину Метохије и споји се са преосталим терористима ОВК на правцу Радоњичко језеро – Глођане – Прилеп – Барански луг. Треће, заузимање рејона Кошара омогућило би агресору да пресече пут Пећ – Ђаковица – Призрен, створи коридор за увођење нових снага, издвоји југословенске снаге на простору Ђаковице и прекине њихову везу са снагама на подручју Призрена. Четврто, могући брз успех значао би велику психолошку и војну предност за агресора. Наиме, још више би подстакло борбеност албанских терориста, а тактички правац Тропоја – Јуник – Дечане добио би значај оперативног правца, којим би могао да се уведе у борбу корпус ешалониран према бригадама.

У рану зору, 10. априла, терористи су наставили да нападају и са виса Раса Кошарес непрекидно туку наше одбрамбене положаје, који су им као на длану. Водник Саша Радовић и десетар Славољуб Шарац, који су са десет војника претходног дана одбили све нападе, поново су одбили силовите нападе терориста који су запосели доминантне висове. Исцрпљени од дводневних борби са 50 пута јачим нападачима и од артиљеријске ватре, граничари се извлаче на резервне положаје. Наши борци напуштају и караулу, која никако не може да се брани јер терористи контролишу околне висове. Истовремено, водиле су се борбе по околним гудурама, усечима и шумама. Браниоци Кошара покушавају да терористима на објекту Маја глава ударе са леђа. У том тренутку, агресор је у напад увео

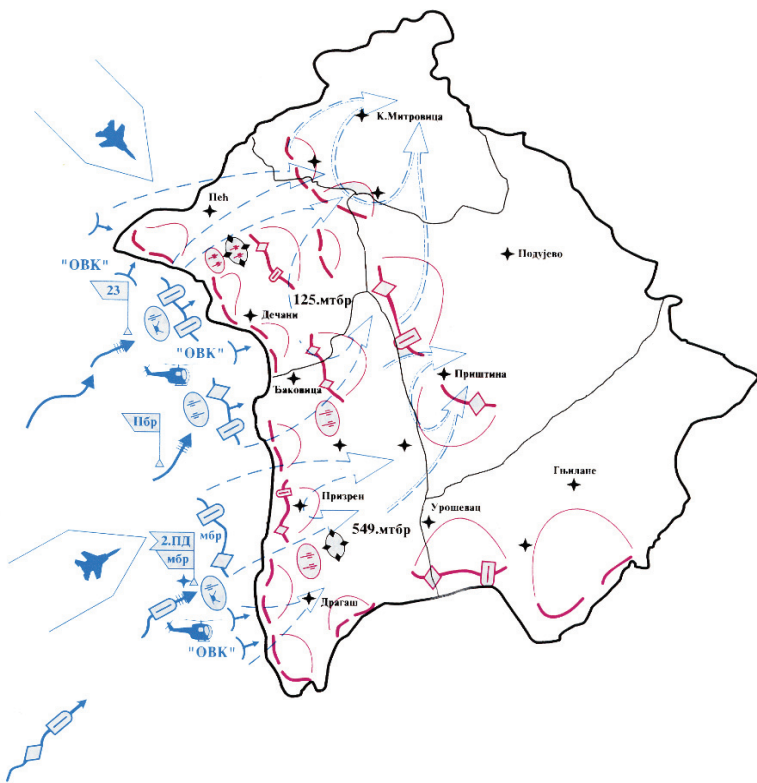
резерву са којом појачава први талас напада и у коме је тада већ три до четири хиљаде терориста. Они уз велике губитке запоседају три доминантне тачке: вис Раса Кошарес, 300 метара од граничне линије, вис Маја главу, на самој граничној линији, и улазе у напуштenu караулу, где одмах праве велику медијску представу проглашавајући улазак на караулу, која ни теоретски није могла да се брани, великом војничком победом. Војнички, међутим, агресор није

Зона одговорности НК и ПрК у време раџа

ништа био постигао, сем психолошког момента да су ушли на караулу Кошаре. Био је то њихов први и последњи успех у двомесечној копненој агресији.

Гранични састави Приштинског корпуса запосели су резервне заклоне на првој линији предњег краја одбране, око 100 метара од граничне линије, а већ сутрадан 11. априла кренули су у нападе на утврђене терористе на Раса Кошаресу и Маја Глави с циљем да их одатле збаце. Убрзо су се у борбу укључиле и јединице из 125. моторизоване бригаде, 63. падобранске бригаде и других састава, што је у потпуности стабилизовало одбрану на том простору. Браниоци границе успешно су одбили напад (12. априла) неколико стотина терориста, који су натерани на паничан бег у Албанију, упркос томе што је неколико авиона НАТО-а вишечасовним бомбардовањем подржава њихове нападе. Губици на страни агресора у вишедневни

План ангажовања НАТО СТС снага из Р. Албаније

сукобима изражавали су се троцифреним цифрама, што је потврдило претпоставке да ће НАТО користити шиптарске терористе као топовско месо. У ноћи између 12. и 13. априла терористи су доживели још један тежак пораз, који их је приморао на дефанзиву и поред држања добрих стратешких положаја. Планери копненог напада на нашу земљу схватили су да њихове снаге не могу даље и бржебоље командују прелаз у класичну одбрану. Од тада, па до краја маја 1999. године, у рејону Кошара водиле су се праве рововске борбе, у којима су припадници Приштинског корпуса уз натчовечанске напоре и немале жртве (погинуло 60 војника и старешина) успевали успешно да бране и одбране државну међу. У тим борбама исписане су небројене странице херојства, драматичних борби, јунаштва и пожртвоване помоћи саборцима у редовима наше војске. Поменућемо само нека од имена која ће остати у памћењу српског народа као хероји са Кошара: десетар Славољуб Шарац, мајор Душко Шљиванчанин, водник прве класе Дејан Агочевић, капетан Микица Ковачевић, потпуковник Љубинко Ђурковић, водник Иван Васојевић, мајор Крунослав Иванковић, поручник Ивица Петковић, старији водник Милијан Тошковић, водник прве класе Братислав Анђелковић, потпоручник Предраг Леовац, поручник Оливер Младеновић, мајор Драгутин Димчевски, водник Александар Шаранчић, водник Аљоша Уковић, војник Драган Милићевић, капетан прве класе Милош Ролевић, водник Ивица Лазић, добровољац Ненад Станић, мајор Стева Копанџа... Неки су живи, а неки од њих су и своје животе уградиле у бедем одбране на нашим границама.

СЛОМЉЕНА СТРЕЛА

Када је агресор после 45 дана неуспешних напада схватио да није могуће створити мостобран на простору Кошаре – Батуша и продор према Јабланици, одлучио је да тежиште копненог напада преусмери преко Паштрика ка Врбничком правцу. Ту брижљиво испланирану и најамбициознију операцију, означену шифром Стрела, нападачи почињу 26. маја 1999, у пет сати ујутро, на фронту ширине око шест километра, с тежиштем на правцу Горожуп – Планаје. Први ешалон од 4.000 до 5.000 терориста, кога су подржавале артиљерија албанске војске и авијација НАТО-а, имала је циљ да енергичним нападом избије у долину Дрима, прошири коридор ради убацивања јачих снага, пресеке комуникацију Призрен – Ђаковица и створи мостобран за продор у унутрашњост Космета. Правац главног напада агресорских снага од Врбничког језера до врха Паштрика и по дубини до Планаје бранило је 450 војника и старешина 549. моторизоване бригаде, које су подржавале батерија хаубица 122 мм, две батерије хаубица 155 мм

Насловна сѝрана рајџног „Билџена“ Нишког корџуса

Генерал
Драгољуб Ојданић

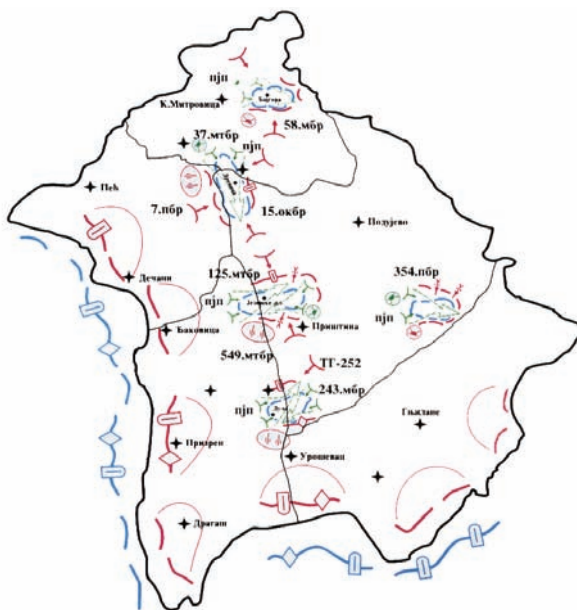
и батерија вишецевних баца-
ча ракета 128 мм.

У рану зору 26. маја хау-
бице и минобацачи са терито-
рије Републике Албаније гра-
натирале су положаје батаљо-
на 549. моторизоване брига-
де и то од првих борбених
линија па до Планаје. После
артиљеријског, кренуо је и
жесток пешадијски напад
кроз јаруге, увале и густо
шипражје. Војници и старе-
шине призренске бригаде

вратили су их прецизном стрељачком палбом и употребом
ручних бомби назад. Водила се битка са блиског одстојања
од двадесет метара. Око пола десет започео је и напад на
караулу Горожуп, која је у том моменту била само гомила
камења, пошто су је авиони НАТО-а још раније разруши-
ли. Због великог међупростора између отпорних тачака
наших вођа, долази до убацивања терористичких снага
и бочног дејства на положаје одбране, због чега се део
наших снага извлачи на другу линију одбране. Командант
549. моторизоване бригаде пуковник Божидар Делић,
одмах по сазнању о нападу, формирао је истурено коман-
дно место бригаде у коме су били начелник оперативног
одељења потпуковник Стојан Коњиковац, обавештајни
официр потпуковник Зоран Ђокић, начелник артиљерије
потпуковник Влада Јакшић и начелник ПВО потпуковник
Бошко Лемиф. Они су одмах отишли на командно место у
рејон Шех махале ради преузимања команде над свим сна-
гама на Паштрику. Око поднева стигла су и прва појачања
– чета војне полиције и два стрељачка вода, укупно 250
бораца – која су одмах уведена на најкритичнија места у
борбеном распореду, због стабилизације одбране и пове-
зивања линија.

У току ноћи водила се велика борба на положајима код
карауле Горожуп, где су старешине, војници, резервисти и
добровољци исказали невиђено јунаштво. У саму зору 27.
маја настављају се напади терориста уз масовну подршку
хаубица, вишецевних бацача ракета и минобацача друге
пешадијске дивизије албанске армије и авијације НАТО-а.
Терористи су нападали у таласима на правцима према врху
Паштрика и Горожупу. Када би их наши војници и старе-
шине чврстом одбраном зауставили, они би се повукли,
извукли рањене и мртве, попунили новим снагама и за пола
сата кренули у нови напад. И тако у три до четири таласа.
Али, за терористе није било пролаза. Паштрик је сведок
битке какву је тешко замислити. Сви покушаји пробоја
терориста су одбијени, после чега је из тактичких разлога
успостављена нова линија одбране на 300 метара од гра-
ничне линије. Нападаци су само тог дана имали губитке
више од 400 људи. Нема сумње да је 27. мај био преломни
дан за почетак краја Стреле и дан када су борци 549. мото-
ризоване бригаде померили границе људске издржљиво-
сти, храбрости и способности.

Ваздухопловство НАТО-а подржавало је копнени
напад из Албаније од самог почетка дејствима из ловачко-
бомбардерских авиона. Ради још јаче подршке, челни људи
Северноатлантског савеза одлучили су да 29. маја први пут
употребе стратегијске бомбардере Б-52 у нападу на село
Планаје. У наредних неколико дана, ти авиони, који носе
по 49 тона убојних средстава, чак четрнаест пута су тепих
бомбардовањима засули те просторе и својим дејством
направили призоре као после нуклеарне катастрофе. На
сваки батаљон бригаде избачено је по 700 бомби и 800
ракета. Без обзира на лажи Си-Ен-Ена, није било великих
губитака. Највећи губици били су 31. маја, када су два стра-
тегијска бомбардера са 100 тона бомби гађали Шех маха-
лу. Тог дана, када је горела земља, а куће нестајале као да

План ангажовања ПрК на разбијању ШТС и одбрани
од агресије из Р. Македоније и Р. Албаније

су гумицом брисане са папира, од бомби Б-52 погинуло је
седам бораца и потпуковник Бошко Лемиф, који је са поло-
жаја на коме га је затекла смрт руководио противваздухо-
пловном одбраном. Био је то највећи губитак Приштинског
корпуса у једном дану за све време бомбардовања авија-
ције НАТО-а. Због јаких напада стратегијске авијације раз-
мишљало се о пребацивању дела снага на десну обалу Дри-
ма како војници и старешине не би били на брисаном про-
стору, али јунаци из призренске бригаде, једноставно,
нису хтели ни корак назад.

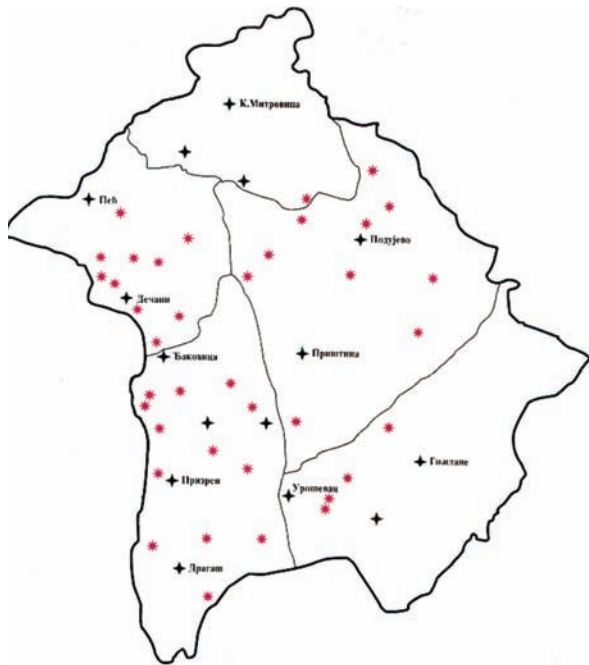
Најжешћи копнени напад у оквиру ваздушно-копнене
операције Стрела збио се 31. маја, када је више од хиљаду
терориста седам сати непрекидно насртало на положаје
одбране наше војске. Наша артиљеријска оруђа и више-
цевни бацачи ракета изузетно прецизно су дејствовали по
дубини терористичких снага, због чега су претрпели вели-
ке губитке и почели панично да се повлаче. Битка је прело-
мљена. Терористи су наставили са нападима до 5. јуна, када
су у вечерњим сатима удружене агресорске снаге коначно
били разбијени. Према албанским подацима, у операцији

ОДБРАНА КОСМЕТА 1999. ГОДИНЕ (2)

Стрела погинуло је око 800 терориста, док су укупни наши губици на том подручју 25 мртвих и 126 рањених војника и старешина. Натчовечанским напорима и умешним дејством припадници Треће армије одбили су нападе терориста и нанели им огромне губитке.

ХЕРОЈИ ОДБРАНЕ

Слом непријатељског ваздушно-копненог напада и операције Стрела означава, у суштини, крај свих покушаја терориста за пробој из Албаније и потврду да су војници и старешине Треће армије у двомесечним борбама успешно одбранили територијални интегритет земље. Терористичке банде такозване ОВК нису више били у стању да изведу иоле озбиљнији напад на саставе Треће армије, а тиме су и

Преглед дејствија СТС на КиМ

обесхрабрани сви могући планови о некој широј копненој операцији. Носиоци херојске одбране граница наше земље на Космету су 125. моторизована бригада из Косовске Митровице, 549. моторизована бригада из Призрена (југословенско-албанска граница), 243. механизована бригада из Урошевца (југословенско-македонска граница), које су у свој састав укључиле и граничне батаљоне из Ђаковице, Призрена и Урошевца. У извршавање тих важних задатака били су укључени и поједини састави из 63. падобранске бригаде, 72. специјалне бригаде, батаљона војне полиције из 1. армије и неких других специјалних јединица. На задацима одбране територијалног интегритета у рату је ангажовано чак 43 посто од укупних снага Приштинског корпуса.

Скоро све јединице Треће армије могле су да после рата добију Орден народног хероја, али је та част припала 125, 549 и 37. моторизованој бригади и 63. падобранској

бригади, јер су се налазиле на тежишту дешавања и за све време агресије нису дале ниједан метар наше територије. Можемо само претпостављати шта би се догодило да су ти састави попустили на самој граници и како би се догађаји даље одвијали. Ратни пут 125. моторизоване бригаде, којом је тада командовао пуковник Драган Живановић, почео је још средином 1998. године, када тај састав учествује у извођењу противтерористичке операције. Од почетка рата имали су једну димензију борбе више, морали су се борити и штитити од дејства непријатељевих летелица. Дисперзијом и маневром сачувани су борбени потенцијали, чију су убитачну снагу и моћ и те како осетили терористи који су седамнаест дана након ваздушне агресије започели копнену агресију у граничном сектору Кошаре – Морина. Најтеже је било у периоду од 9. до 15. априла, када је агресор започео ваздушно-копнену битку и извео напад на правцу Тропоја – село Падеж – караула Кошаре. У том жестоком нападу, највећи терет поднеле су граничне јединице и уз подршку јединица бригаде натчовечанским напорима успеле су да задрже продор непријатеља и нанесу му огромне губитке. Борбу су отежавали, осим дубоког снега и топографски повољнијих положаја непријатеља, стална артиљеријска ватра из Албаније и то што је авијација НАТО-а бомбардовала касетним бомбама. Линија одбране се одржала, иако је непријатељ на све могуће начине покушавао да пређе границу, гурајући по две, три и више хиљада терориста напред. У тим борбама погинуло је неколико старешина који су јуришали на челу својих јединица. Капетан прве класе Крунослав Иванковић, храбро и без страха за свој живот, извукао је тешко рањеног војника Бранислава Негића са положаја који су терористи држали под снажном ватром и том приликом био смртно рањен. Његов колега капетан прве класе Дамир Крајиновић, иако тешко рањен, носио је са Звонком Ристовићем такође рањеног Иванковића пуних пет сати кроз дубок снег до првог санитетског возила ради евакуације до болнице у Пећи. У борби на Маја глави храбро је погинуо поручник Ивица Петковић. Храброшћу и умешношћу у командовању истакли су се Дамир Крајиновић, Звонко Ристовић, Милош Ралевић, Александар Ђирић... Капетан Ралевић је крајем године одбио да оде у редовну пензију, а на бојном пољу испољио је велику умешност и храброст у командовању јединицом, која је у борбама са шиптарским терористима код карауле Кошаре четири дана храбро бранила положај до доласка појачања. Старији водник Аћиф Авдић, као командир вода, пуне три седмице бранио је положаје, иако су били тучени ватром из свих оруђа, али захваљујући умешној заштити и маскирању, нико од бораца није био повређен. Резервни млађи водник Божидар Фатић молио је команданта батаљона да га не повуку са положаја, док је војник Иван Антић при напуштању караулу Кошаре наишао на рањене старешине пуковника Трајковића и потпуковника Томића, које је потом одвукао на сигурно место. Посада тенка, у којој су Бранислав Фингерхут из Зрењанина, нишанција Владан Петровић из Ниша, послужилац Александар Буквић из Чачка и возач Сениша Пакашки из Новог Сада, наша се у току борбе у непроходним планин-

ским врлетима на 1.100 метара надморске висине. Терористи су извели напад на тенк тако што су скочили на куполу. Посада се није предала, већ је борбом прса у прса савладала терористе и извукла тенк из опасне зоне.

Правих јунака је било и у 549. моторизованој бригади, коју је предводио пуковник Божић Делић. Самоиницијативно су држали удаљене положаје читав дан и истрајавали на заштити државних међа. На позив да се врате и предахну, они су тражили муницију, а крај њих је била само конзерва хране и литар воде. Добро је познато

Намештање жице на пошезни уљаљач

да права човекова вредност зависи од његове воље, а прирениски пешадинци су је заиста имали, јер како би друкчије и издржали сталне нападе терориста са албанске стране, бомбардовања, отежано кретање козјим стазама и сурове климатске прилике у непрегледним врлетима граничних планина. Много је још околности које говоре да су такве напоре и опасности могли проћи само људи посебног соја, које краси неустрашивост, вера у вредности које бране и способност да у свим критичним ситуацијама пронађу права решења. Авијација НАТО-а избацила је око 3.000 бомби и ракета на зону одбране 549. моторизоване бригаде. Од тога, чак 14 бомбардовања изведено је стратегијским бомбардерима Б-52. Иако је после бомбардовања Б-52 остајао месечев пејзаж без иједног дрвета, зида или темеља, линије одбране остале су непомерене. Невиђено јунаштво старешина и војника исказано је у тренутку када је непријатељ одапео Стрелу коритом Белог Дрима ка превоју Ликен. Бригада на првој стопи отаџбине, јуриш за јуришем, плотун за плотуном, борба прса у прса. Борба до победе. Непријатељ натеран у панично повлачење. Слободарска епопеја бригаде и сломљена стрела стратега НАТО-а. Јединица хероја у свом ратном саставу имала је људе које би пожелела свака војска попут надарених и храбрих ратника пуковника Владимира Стојиљковића, потпуковника Стојана Коњиковца, мајора Зорана Ђокића и Уроша Николића, капетана прве класе Радивоја Параване, поручника Ернада Калача, потпоручника Драгана Милића и Стевана Вучића, водника прве класе Горана Сулејмановића, десетара Дејана Цветкова, разводника Драгана Петровића, војника Живанка Товиловића и многих других.

Долазак на падине Јуничких планина, према албанској граници, био је у току рата на изванредан начин реприза ангажовања 63. падобранске бригаде на задацима дубинског обезбеђења државне границе у 1998. години. су Падобранци, којима је командовао потпуковник Илија Тодоров, одлично су познавали терен, јер су га већ били детаљно прочешљали. За тај период веже их и болно сећање на тадашњег начелника штаба потпуковника Горана Остојића, који је погинуо на борбеном задатку. Иронијом судбине, у ратној години, нови начелник штаба мајор Видоје Ковачевић умало није настрадао у рејону карауле Кошаре, само неколико километара даље од места тог трагичног догађаја. На изузетно неприступачном и суровом планинском терену и са висинским разликама већим од хиљаду метара треба имати и физичке и психичке снаге да се издржи, и ратничке вештине и лукавости да се надмудри непријатељ. А падобранцима тога никад није мањкало. Војници и старешине 63. падобранске бригаде ставили су у рату сва своја висока војно-стручна знања и вештине у функцију одбране земље и исказали се беспримерним херојством, појединачним и колективним жртвовањем. Био је довољан само глас о присуству неке од борбених група падобранца на положају, па да се осоколе борци других јединица. На сличан начин, позитивно је деловало и учешће у борби специјалаца из 72. специјалне бригаде из Корпуса специјалних јединица и војних полицајаца из 5. батаљона војне полиције Прве армије. Ти састави, чврсто увезани са 125. и 549. моторизованом бригадом, граничарима, другим ешалоном одбране и свим саставима Треће армије, утицали су да Северноатлантски савез одустане од помисли на копнену агресију.

Правци повлачења снага

РАТ ЈЕ ЗАВРШЕН

У данима када је на југословенско-албанској граници сломљена операција Стрела, почели су озбиљни разговори о крају рата и мирном решавању косовске кризе. Највише државно руководство Србије и Југославије усвојило је 3. јуна 1999. документ о принципима за постизање мировног споразума о Косову и Метохији, којег су заједнички предложили Европска унија и Русија. У поменутом документу прецизира се поверљиво повлачење са Косова свих војних и полицијских снага наше земље као и распоређивање на Косову ефективних међународних цивилних и војних трупа под контролом УН. У тачки 3. тог споразума записано је: Питање учешћа југословенских и мировних снага регулисаће се Војно-техничким споразумом, али су додате и одредбе којима је већ одређен поступак повлачења са детаљним временски редоследом и обележавањем тампон-зоне у Србији иза које ће се снаге Војске Југославије повући.

Разговор о детаљима Војно-техничког споразума између чланова југословенског преговарачког тима и снага НАТО-а започео је 5. јуна у малом месту Блаце, јужније од граничног прелаза Ђенерал Јанковић на југословенско-македонској граници. Делегацију са југословенске стране чинили су заменик начелника Врховне команде генерал-пуковник Светозар Марјановић, генерал-потпуковник Благоје Ковачевић, генерал-мајори Љубомир Драгањац, Младен Карановић, Бранислав Дашић, Милан Ђаковић, генерал-пуковник полиције Обрад Стевановић и помоћник савезног министра иностраних послова Небојша Вујовић, док је на челу делегације НАТО-а био британски генерал Мајкл Џексон. Сутрадан су преговори настављени у бази

НАТО-а код Куманова. Документ, који је требало да усвоје и потпишу обе стране, представљаће један од кључних подлога и за доношење резолуције Савета безбедности УН о коначном мировном решењу и престанку рата. После вишедневних разговора, Споразум о војно-техничкој сарадњи потписују 9. јуна генерал-пуковник Светозар Марјановић, у име Војске Југославије, и британски генерал Мајкл Џексон, као шеф делегације Уједињених нација.

У време вођења мировних преговора, авијација НАТО-а интензивно је дејствовала по Космету испаливши неколико стотина пројектила на Ђаковицу, Призрен, Јуник, Паштрик, Бутовачки брег и село Бистражин. После потписивања Војно-техничког споразума у Куманову, Северноатлантски савез одлучује 10. јуна 1999. да обустави ваздушне нападе на Југославију. Одлуку је саопштио генерални секретар НАТО-а Хавијер Солана на конференцији за штампу у Бриселу. Припадници Треће армије нису имали много времена ни да се радују миру, нити да тугују што одлазе са Космета, јер их је очекивала операција измештања, која није била ни лака ни једноставна. Наиме, по Војно-техничком споразуму, Трећа армија и друге јединице Војске Југославије требало је да измeste своје људство и средства са Космета за само 11 дана. Команда Треће армије зато је већ 6. јуна издала припремно, а 10. јуна и конкретно наређење, у којима се посебно инсистирало на стриктној примени мера безбедности, заштити људства и извлачењу целокупног наоружања и војне опреме, убојних и минскоексплозивних средстава, горива, покретних ствари и свих осталих формацијских и ванформацијских средстава.

У складу са одлукама највиших државних органа, припадници Приштинског корпуса добили су задатак да измeste своје саставе на нове локације, које су углавном биле на ободу Косова и Метохије. Прве колоне које крећу пут нових гарнизона поздравља командант Приштинског корпуса генерал-мајор Владимир Лазаревић, који је том приликом одао признање војницима и старешинама састава којим командује за показано јунаштво на бојном пољу и часно извршавање патриотског задатка – одбране домовине. Сама операција измештања јединица Треће армије и других састава Војске Југославије са Космета изведена је у складу са резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација и Војно-техничким споразумом из Куманова. Око 130.000 људи, сва борбена и неборбена техника, резерве убојних средстава и опреме извлачили су се са територије Космета у изузетно сложеним условима. Премештање је ишло на три правца: 1) Призрен – Сува Река – Дуље – Штимље – Урошевац – Гњилане – Бујановац – Врање; 2) Ораховац – Малишево – Приштина – Подујево – Куршумлија; и 3) Ђаковица – Пећ – Рудник – Косовска Митровица – Рашка. Јединице Треће армије маршевале су у три до четири маршевске колоне и то тако да је свака колона била оспособљена за самостална борбена дејства у току измештања. Највеће проблеме правили су терористи који су на Космет пристигли заједно са првим тенковима и борбеним возилима КФОР-а. Ситуација је била посебно тешка у Призрену и рејону Суве Реке, где је изведено више напада на јединице Треће армије. Због тога се измештање јединица При-

штинског корпуса одвијало добрим делом у борбеним условима тако да су скоро сви састави испољили и борбена, углавном, одбрамбена дејства. Представници НАТО-а и КФОР-а јавно су одали признања припадницима Треће армије на високој организованости и умешности приликом измештања снага, али нису могли да сакрију изненађење због огромних конвоја Приштинског корпуса са комплетном борбеном техником, за коју је Штаб НАТО-а у Бриселу тврдио да је потпуно уништена.

Припадници Треће армије и Приштинског корпуса свој задатак измештања са простора Космета извели су ефикасно и на време, што се није могло рећи за снаге КФОР-а, које су пристизале, али много спорије. Тако, на пример, Французи после запоседања прелаза Кодра Фура, касне скоро цео дан у кретању ка свом рејону. Енглески контингент први је ушао на југословенско тле и 12. јуна преузео прелазе Ђенерал Јанковић и Глобочица, док делом снага продужава правцем Качаник – Урошевац – Липљан. Десет сати после Британаца кренуле су америчке снаге. Немачки војници били су на правцу Врбница – Призрен, италијанска бригада „Гарибалди“ избила је у рејон Ђаковице и Дечана, док су Французи дошли до обода Гњилана. Руси нису каснили. Они су са 200 својих војника из 103. гардијске падобранске дивизије из Босне извели дуг марш под вођством генерал-потпуковника (од тог догађаја генерал-пуковника) Виктора Заварзина и разместили своје трупе на аеродрому Слатина код Приштине. Срби са Космета нису имали неку стварну корист од те руске операције. Српско и остало неалбанско становништво, показало се с правом, није имало поверења у заштиту међународних снага и повлачило се заједно са својом војском.

На састанку Савета НАТО-а у Бриселу, 12. јуна 1999, одлучено је да Космет буде подељен на пет зона: северна, јужна, источна, западна и централна. Контингенти мировњака из пет земаља чланица НАТО-а добиле су по зону одговорности и команду: САД у источној, Немачка у јужној, Италија у западној, Француска у северној и Велика Британија у централној. У организацијском смислу главнину КФОР-а чинили су састави корпуса НАТО за брзо реаговање, јачине две оклопне, три механизоване и пет ваздушно-десантних бригада, те осам самосталних механизованих батаљона са око 350 тенкова, 1.850 оклопних транспортера, 180 артиљеријских оруђа, 15.200 разних врста моторних возила и инжињеријских машина и 90 хеликоптера. Међутим, због укључености контингената из оружаних снага других земаља у КФОР-у, образује се пет мултинационалних бригада са командама у Приштини, Гњилану, Косовској Митровици, Призрену и Пећи. Команда КФОР-а, с британским генералом Мајклом Џексоном на челу, смештена је у Приштини и њој су непосредно потчињене мултинационалне бригаде, контингент руских оружаних снага и специјалне снаге за обавештајно, контраобавештајно и психолошко деловање.

Припаднике Треће армије, који су се са Космета преместили у нове гарнизоне или се вратили са борбених положаја на мирнодопске локације, дуж путева пратиле су речи захвалности за све што су учинили у одбрани отаџби-

не. За изражено јунаштво, храбар и одлучан, дисциплинован и одговоран однос према задацима у одбрани земље, најбољима из борбеног строја додељена су одговарајућа признања, унапређења и награде. Убрзано су предузете мере за организацију живота и рада у мирнодопским условима. Рат је био завршен. Команда Треће армије упутио је 28. јуна 1999. свим јединицама документ стр. пов. бр. 5618-1, у којем се каже: Даном ступања Одлуке Савезне скуп-

Повлачење јединица 549. бригаде ка Лесковцу

штине СРЈ о укидању ратног стања (26. 06) и одлуке Штаба Врховне команде о преласку ВЈ на мирнодопску организацију и функционисање, престају са важношћу сва наређења издата у периоду непосредне ратне опасности и у току рата, а која се односе на препотчињавање команди и јединица, функционисање оперативног дежурства, радно време, преузимање обезбеђења објеката, рад војних судова и друго у наведеном периоду. Почев од 28. 6. 1999. године, прећи на радно време, организацију и функционисање команди, јединица и установа у мирнодопским условима живота и рада. Обезбедити планско коришћење неискоришћеног дела годишњих одмора из 1998. и 1999. године.

ЧОВЕЧНОСТ НА БОЈНОМ ПОЉУ

Човечност на бојном пољу је још једно од битних својстава командних структура и бораца Треће армије, који су настојали свим средствима да обезбеде доследну примену правила међународног права оружаних сукоба. Команда Треће армије је само три дана након отпочињања ваздушне кампање НАТО-а, с циљем правилне примене правила међународног ратног права у Војсци Југославије, те с циљем спречавања пљачке, разбојништва, тешке крађе и

ОДБРАНА КОСМЕТА 1999. ГОДИНЕ (2)

уништавања приватне и друштвене-државне имовине у зони одговорности, издала чак три наређења којима је јасно упозоравала да су за правилну примену правила међународног ратног права одговорни команданти јединица и сваки припадник Треће армије лично, а да су надлежне старешине дужне да против лица која крше та правила покрену поступак за изрицање законом прописаних санкција, односно да су надлежни војноправосудни органи дужни да по хитном поступку изрекну најстроже законом предвиђене казне. Дан касније, 28. марта, с обзиром на проглашење ратног стања, у Трећој армији, наредбом начелника штаба генерал-мајора Љубише Стојимировића, формиран су војни ратни судови и војна ратна тужилаштва. Орган за правне послове Треће армије наредио је 3. априла, између осталог, да се са припадницима непријатељевих снага који се предају и положе оружје или буду савладани поступа човечно и да им се поштеди живот. Исти орган, убрзо након тога (5. априла), ради спречавања свих облика криминала који могу утицати на морал и борбену готовост јединица, као и обављање ратних задатака, захтевао је да сви починиоци кривичних дела буду, уз кривичну пријаву, одмах приведени истражном судији војног суда, те да се о свим предузетим мерама против починилаца кривичних дела и изреченим кривичним санкцијама правовремено информише целокупни састав ратне јединице. Судови и тужилаштва нису само формиран, већ су они и активно радили, о чему говори податак да су само пред Војним судом у Нишу покренута 382 поступка против извршилаца кривичних дела на простору Космета у ратном периоду. Број покренутих процеса говори да су откривене повреде хуманитарног права и кршења правила међународног права у регуларним судским поступцима разрешаване. Важно је знати да ниједан од 382 судска поступка није покренут у новије време, већ да их је војни тужилац, у складу са својим овлашћењима, покренуо још у време ратног сукоба или

Пасјорег НАТО снага на Космету

непосредно после завршетка рата и то на основу пријава органа безбедности и војне полиције Треће армије. Тај податак потврђује да Војска Југославије као организација ништа није крила, већ да је сва откривена недела својих припадника и судски процесуирала.

Појединачних повреда међународног ратног права, као што се и види из броја покренутих поступака пред Војним судом у Нишу, јесте било, али сигурно не у обиму како је то тврдила пропаганда Северноатлантског савеза. Наиме, данима су уочи и током агресије на нашу земљу сервисане бројне дезинформације којима је требало створити услове и придобити јавност за војну интервенцију. Важно је подсетити се неких. Стејт департмент је 19. априла званично објавио како је пола милиона косовских Албанаца убијено или нестало, да би месец дана касније амерички секретар за одбрану Вилијам Коен ту цифру смањио на 100.000 војно способних Албанаца који су убијени. Сличне изјаве, као оправдање за наставак бомбардовања, скоро свакодневно давали су Тони Блер, Робин Кук и други, док су западни медији све то поткрепљивали сателитским снимцима масовних гробница, лажним сведочанствима и фотографијама. Није ни чудо што се после потписивања мировног споразума на хиљаде новинара и истражитеља сјатило у јужну српску покрајину са мапама на којима је обележен велики број масовних гробница које треба што пре открити. Након вишемесечних истраживања, која су на Космету водили разни тимови специјалиста, показало се да се не може говорити ни о хиљадама, него само о стотинама мртвих у покрајини, међу којима се налазе и они умрли природном смрћу, и они које је својим бомбама побио НАТО, па тек онда и терористи који су страдали у борбама са јединицама Војске Југославије. Према томе, нема геноцида који су Срби починили над етничким Албанцима, нема људске катастрофе, нити холокауста модерних времена. Више су него проблематичне и оптужбе о присилном избацивању око 800.000 Албанаца из њихових домова, јер су многи албански сељаци изјавили како су побегли у планине или суседне државе у страху од бомби из авиона НАТО-а.

ЖРТВЕ

У сваком рату неминовне су и жртве. Има их и у редовима Треће армије. Од проглашења рата до престанка ратног стања, укупни губици у људству у командама и јединицама Треће армије износили су 2.209 или 1,6 одсто од укупно ангажованог људства, од којих су 533 лица погинула, 1.320 рањено, 320 повређено, док се 36 лица води као нестали. Као последица дејства авијације НАТО-а погинуло је или рањено укупно 611 лица, или 28 одсто у односу на укупан број губитака (од тога 187 погинуло, а 424 лица су рањена), док је услед дејстава непријатеља са територије Републике Албаније и шиптарских терориста на Космету укупно 990 бораца избачено из борбе (259 погинулих, 695 рањених и 36 киднапованих,

што је 45 одсто укупних губитака). На посредан начин, извршавајући борбене задатке, повређен је 201 борац.

Према месту настајања, највише губитака било је на територији Косова и Метохије (2.087 или 94 посто од укупних губитака), од чега је до 52 посто губитака дошло у јединицама ангажованим у првом оперативном ешалону и на правцима који са територије Републике Албаније изводе на територију Космета. На нивоу здружених тактичких јединица, највише губитака имале су 125, 549, и 37. моторизована бригада и 252. оклопна бригада, а на нивоу јединица ранга самостални батаљон – дивизион највеће губитке претрпео је 53. гранични батаљон. По категоријама лица, губици су следећи: официра 163, подофицира 107 и 1.939 војника на служењу војног рока, војника по уговору, војних обвезника из резервног састава и добровољаца. У укупној структури губитака, око 839 или 38 посто је неповратних (погинули, теже рањени – око 9 посто рањених остали су тешки инвалиди и око 10 посто лакши инвалиди који нису способни за ангажовање у ВЈ), док је 1.370 или 62 посто повратних губитака. Из борбеног строја ратних јединица односно оперативног распореда армије избачено је људство еквивалента три моторизована батаљона, од чега су се после лечења два вратила у борбу.

У периоду од 95 ратних дана, просечни дневни губици у командама и јединицама Треће армије били су 23 борца разних категорија – дневно је гинуло шест бораца, 17 је било рањених и повређених, а сваког трећег дана киднапован је или нестао по један борац. Првог дана агресије погинуло је 13, док је 16 припадника армије рањено или повређено. Појединачно по данима, највећих губитака било је 11. маја – 152, 16. априла – 64, 31. маја – 56. Периодично, највише је губитака било у периоду од 10. до 20. маја (423), од 10. до 20. априла (350) и од 20. до 31. маја (322). У периодима највећих дневних губитака у људству, НАТО је појачао интензитет дејства из ваздушног простора синхронизовано са појачаним нападима терориста на Космету и са територије Републике Албаније.

Три ратна месеца 1999. године остаће у историји наших народа упамћена и по 533 јунака Треће армије, који су у одбрани домовине дали све што су могли – дали су своје животе. Сваки губитак је неизмерно тежак за најближе, пријатеље и саборце погинулих војника, старешина и цивилних лица на служби у војсци. Погибије херојске и туге за погинулим јунацима непроболне. Трагедија до трагедије, а многе од њих јаче и болније неголи оне из античког доба, попут оне која се догодила Драгољубу и Нади Милић из Приштине. Имали отац Драго и мајка Нада три сина, три јаблана, тројицу соколова, поносили се њима, подизали их и гајили, упућивали у живот. Онда је дошао рат. На самом почетку рата, у борбама са шиптарским терористима погинуо је први син водник прве класе Срђан Милић. Храбри артиљерац је 31. марта 1999. тешко рањен при одбрани села Трнавце и неколико дана касније преминуо на ВМА у Београду. Сахрањују га родитељи и два брата. После десетак дана, термовизијска бомба из авиона НАТО-а погађа борбено

возило пешадије, у коме страда осам војника и старешина и међу њима, Срђанов брат близанац, потпоручник Бобан Милић. Као војни полицајац Приштинског корпуса, Бобан је избегао многе опасности, али од судбине се није могло побегнути. Место погибије на путу од Клине према Ђаковици је врло близу места где је страдао његов брат Срђан. Није прошло дуго и трећем сину Горану Милићу препукло је срце од туге за браћом. Отац три сина и три погинула хероја одлази са Бобановом јединицом на Кошаре као добровољац. Остао је жив...

Године рата за Трећу армију почеле су 1998, а окончане су (какве ли случајности) тек 2002, када је армија расформирана и отишла у историју. Армија је у тим годинама била у жижи интересовања домаће и светске јавности, а много тога што су старешине и војници учинили улази у трајно памћење српског народа. Нису они то изабрали својом

Писмо особођеног америчког војника

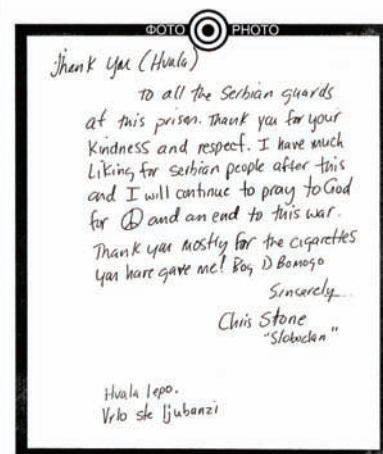
НЕСВАКИДАШЊИ ГЕСТ

Један од ослобођених америчких војника, Крис Стоун, упутио је писмо захвалности чуварима у затвору у коме је провео двадесетак дана. У писму се каже:

"Хвала свим српским стражарима у овом затвору. Хвала за вашу љубазност и поштовање. Имам много симпатија за српски народ после овог и наставићу да се молим Богу за мир и прекид овог рата. Хвала највише за цигарете које сте ми давали. Бог вам помогао" - каже се у писму и на крају додаје "Хвала лепо, врло сте љубазни".

UNUSUAL GESTURE

Chris Stone, one of the released American soldiers addressed a letter of gratitude to the Serbian guards in the prison where he had spent some twenty days. We enclose the original text of the letter.

вољом. Судбина их је довела или родила на простору где треба урадити више и боље од других. А кад се већ морало, урадили су оно што се мора мушки, војнички, храбро и професионално. Специфично место и улога коју Трећа армија има је пре свега због чињенице да се у њеној зони одговорности налази Косово и Метохија. Отуд је и рат на простору у зони одговорности Треће армије имао неку другу димензију. То се нападало и то се морало бранити. Војска и постоји због тога да брани земљу онда када је то најпотребније, без обзира на то каква сила напада и у складу са речима из положене војничке заклетве не жалећи да у тој борби дамо и свој живот. Војници и старешине Треће армије превазишли су у рату 1999. године сопствене могућности и чинили све што могу с циљем одбране од зла које их је напало и одбране оних који не могу да се бране. Применом тог праисконског закона они су бранили суверенитет и интегритет своје домовине, вековна огњишта предака, споменике српске културе, традиције старе десет векова и право на опстанак, а простор Космета је за све припаднике Треће армије био додатни мотив и инспирација. И после свега, нема више Треће армије. Многи кажу да је отишла у легенду, други је смештају у историју, а неки желе да је пошаљу и у заборав. ■

